

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TIDSSKRIFT FOR KULTURHISTORIE OG LOKALHISTORIE
UDGIVET AF DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING

FORTID OG NUTID

BIND XXI . HEFTE 6 . SIDE 433—496 . KØBENHAVN 1962

FORTID OG NUTID

TIDSSKRIFT FOR KULTURHISTORIE
OG LOKALHISTORIE

XXI. BIND

UDGIVET AF DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (M. SIMMELKIÆR)

1960—62

Redigeret af *Peter Michelsen* (s. 1-184)
og *Niels Oxenvad* (s. 185-496) under medvirkning
af *Johan Hvidtfeldt*, *Kristian Hald* og
Knud Klem.

INDHOLD

ARTIKLER

<i>Andersen, Vald.</i> : Hvordan forsvandt Lysgaard-Hids herreders tingbog 1727-36?	198
<i>Clausen, H. P.</i> : Aviser som historisk kilde	321
<i>Higgs, John</i> : Lokalhistorisk forskning i England og Wales	113
<i>Jørgensen, H. C.</i> : Lidt om lydbånd	203
<i>Klem, Knud</i> : Handels- og Søfartsmuseets faglige og videnskabelige arbejde	11
<i>Lund, Hakon</i> : Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger	274
<i>Møller, Elna</i> : Den middelalderlige kirke som byggeplads	260
<i>Prange, Knud</i> : Dansk historisk arbejde. Har vi rimelige arbejdsvilkår – og udnytter vi dem rigtigt?	249
<i>Reinton, Lars</i> : Kildeverdien af historiske beretninger og andet traditionsstof fra ældre tider ..	185
<i>Yde-Andersen, David</i> : Statens Arkiv for Historiske Film og Stemmer	1

MINDEORD

<i>H. P. Hansen Hering</i>	392
----------------------------------	-----

INSTITUTIONERNES VIRKSOMHED

Nationalmuseet,	
1. afd.	90, 224, 403
2. afd.	91, 225, 404
3. afd., Dansk Folkemuseum	92, 226, 404
Den kongelige Mønt- og Medaillesamling ...	93, 226, 406
Frilandsmuseet	93, 227, 406

Naturvidenskabelig afdeling	227, 407
Landbrugsmuseet	94, 228, 407
Kunstindustrimuseet	94, 228, 408
De danske Kongers kronologiske Samling på Rosensborg	95, 229, 408
Tøjhusmuseet	95, 229, 408
Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg	96, 230, 409
Købstadsmuseet »Den gamle By«, Århus	97, 232, 410
Museet for Holbæk og Omegn	411
Odense Bys Museer	99, 232, 411
Vendsyssel historiske Museum, Hjørring	233, 412
Aalborg Historiske Museum	98, 233, 413
Viborg Stiftsmuseum	414
Forhistorisk Museum, Århus	97, 234, 414
Museet på Koldinghus	235, 415
Haderslev Amts Museum	235, 416
Museet på Sønderborg Slot..	236, 416
Rigsarkivet	101, 237, 417
Landsarkivet for Sjælland m.m.	102, 237, 418
Landsarkivet for Fyn..	102, 238, 419
Landsarkivet for Nørrejylland	103, 238, 420
Landsarkivet for de sønderjyske landsdele ..	104, 239, 420
Erhvervsarkivet	104, 239, 421
Københavns stadsarkiv.	106, 241, 422
Frederiksberg Stadsarkiv	106, 241, 422
Det kgl. Bibliotek	106, 241, 423
Statsbiblioteket i Århus	107, 242, 424
Dansk Folkemindesamling	108, 243, 425
Nordisk Institut for Folkekundighed	109, 244, 426

IV

- Foreningen Danmarks Folkeminder 110, 245, 426
- Institut for Navneforskning (Stednavneudvalget) 108, 244, 426
- Institut for dansk Dialektforskning (Udvalg for Folkemaal) 112, 244, 427
- Dansk Pressemuseum og Arkiv 111, 245, 428
- Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 111, 246, 429
- Institut for jysk sprog- og kulturforskning 246, 430
- Institut for Presseforskning og Samtidshistorie 247, 431
- Institut for Dansk Kirkehistorie 110, 247, 431
- Det danske Sprog- og Litteraturselskab 110, 247, 431
- Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie 110
- Udvalget for Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie 110, 248, 432
- Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie 248, 432
- ANMELDELSER**
- a. Litteraturoversigter**
- Litteratur om dansk materiel folkekultur 1954-61 [Holger Rasmussen] 375
- Litteratur om folkeminder 1954-61 [Bengt Holbek] 433
- Litteratur om Danmarks forhistorie 1957-1960 [C. J. Becker] 346
- Skandinaviens fire kirkeværker [Erik Mølkte] 31
- Litteratur for lokalhistorikere 1959 84
- Nyere litteratur om ældre dansk sølv og guld [Inge Mejer Antonsen] 121
- Færøsk kulturhistorie [Holger Rasmussen] 22
- in Hadersleben und Ripen [Aage Bonde] 82
- A Guide to the Materials for Swedish Historical Research in Great Britain* [C. Rise Hansen] 68
- Alle Brieve aus Indien* [C. Rise Hansen] 71
- Andersen, Ellen*: Danske bønders klædedragt [Sigfrid Svensson] 216
- Andersen, Vald.*: Hærvej-sognet Læborg [H. K. Kristensen] 296
- Becker, C. J.*: Førromersk jernalder i Syd- og Midtjylland [Erling Albrechtsen] 452
- Bonde, Aage og Johan Hvidtfeldt*: Personalhistoriske oplysninger om borgmestre, rådmænd, byfogeder og byskrivere i Flensborg 1550-1848 [Svend Larsen] 402
- Brandt, Johanna*: Das Urnengräberfeld von Preetz in Holstein [Erling Albrechtsen] 401
- Brøndsted, Johannes*: Danmarks Oldtid, III [C. J. Becker] 66
- Brøndsted, Johannes*: The Vikings [Peter Sawyer] 282
- Boesen, Gudmund*: Venetianske Glas på Rosenborg [Peter Michelsen] 140
- Bringéus, Nils-Arvid*: Klockringningsseden i Sverige [Bjarne Stoklund] 152
- Bæksted, Anders*: Besættelsen i Tisted 1696-98, I-II [Kristian Hvidt] 155
- Christensen, Olav*: Haderslev bys første bogtrykker Heinrich Luckander [Iørn Piø] 139
- Christensen, Peder*: Ølby, Asp og Fousing Sogne [H. K. Kristensen] 142
- Clausen, V. E.*: Det folkelige danske træsnit i etbladstryk 1650-1870 [Povl Eller] 467
- Corin, Carl-Frederik*: Självstyre och kunglig maktpolitik inom Stockholms stadsförvaltning 1668-1697 [Johan Jørgensen] 74
- la Cour, Vilh.* og *Hans Stiesdal*: Danske voldsteder fra oldtid og middelalder. Tisted amt [Peter Riismøller] 212
- Das Bundesarchiv und seine Bestände* [C. Rise Hansen] 461
- b. Enkeltanmeldelser**
- Achelis, Th. O.*: Die Lateinschulen

<i>Det kongelige danske Videnskaber- nes Selskab 1742-1942</i> [Axel Steensberg]	395	<i>Lebech, Mogens:</i> Christianshavn paa halvvejen [Poul Strømstad]	292
<i>Dansk Folkemuseum og interiør- princippet</i> [Povl Eller]	150	<i>Lebech, Mogens:</i> Danske købstæ- der for to hundrede år siden og i dag [Niels Oxenvad]	466
<i>Engelstad, Eivind S.:</i> Storgårder i Østfold [Peter Michelsen]	138	<i>Lebech, Mogens:</i> Gamle Skibe, Gamle Huse [Johan Jørgensen] .	77
<i>Fang, Arthur:</i> Roskilde Domkirke gennem 1000 år [Olaf Olsen]	137	<i>Lebech, Mogens:</i> Mellem Bælt og Fjord [Gunnar Olsen]	284
<i>1500-talets halländska tingböcker</i> [C. Rise Hansen]	159	<i>Malling, V.:</i> København i søgelyset [Poul Strømstad]	79
<i>Fynske Studier II-IV</i> [Anders Bæk- sted]	287	<i>Mattisson, Karl:</i> Det sydsvenska halmtaket [Bjarne Stoklund] . . .	458
<i>Galschiøt, M.:</i> Helsingør, 2. udg. [Peter Michelsen]	143	<i>Møller-Christensen, Vilh.:</i> Bogen om Æbelholt kloster [Peter See- berg]	155
<i>Garboe, Axel:</i> Geologiens historie i Danmark I-II [Peter Michelsen].	399	<i>Nielsen, Helge:</i> Folkebiblioteker- nes forgængere [Johan Jørgen- sen]	145
<i>Hausser, Oswald:</i> Preussische Staats- räson und nationaler Gedanke [H. P. Clausen]	219	<i>Nordland, Odd:</i> Primitive Scandi- navian Textiles in Knotless Net- ting [Axel Steensberg]	455
<i>Henningsen, Henning:</i> Crossing the Equator [Bjarne Stoklund].	459	<i>Nyholm, Aage:</i> Nationale og reli- giøse brydninger i Tønder på sprogskripterens tid [Roar Skovmand]	80
<i>Heraldisk Tidsskrift</i> [Knud Pran- ge]	298	<i>Olsen, Gunnar:</i> Træhesten, hunde- hullet og den spanske kappe [Jens Holmgaard]	290
<i>Herr und Knecht. Antifeudale Sa- gen aus Mecklenburg</i> [Iørn Piø]	463	<i>Ordbog over Danmarks Plante- navne I-III</i> [Kristen Møller]	296
<i>Husmannsminner</i> [Peter Michelsen]	215	<i>Pedersen, Johannes:</i> Fra frisko- lens og bondehøjskolens første tid [Roar Skovmand]	222
<i>Höijer, Ernst:</i> Sveriges befolk- ningsutveckling genom tiderna [Johan Jørgensen]	149	<i>Personalhistoriske, sognehistoriske og statistiske bidrag til en dansk præste- og sognehistorie.</i> Køben- havns, Roskilde, Fyns, Lolland- Falster og Ålborg stifter [C. Rise Hansen]	209
<i>Højesteret 1661-1961</i> [Knud Waa- ben]	464	<i>Piø, Iørn:</i> Skillingsviserne om Christiansborg Slots Brand [Pe- ter Seeberg]	157
<i>Højskolens Ungdomstid i Breve I-II</i> [Povl Eller]	135	<i>Polak, Ada:</i> Glassboken [Gudmund Boesen]	294
<i>Jacobsen, J. Søndergaard:</i> Hjerm Sogn, II [H. K. Kristensen]	142	<i>Rasmussen, Holger:</i> Bøger og bog- bindere i Odense før 1694 [R. Paulli]	138
<i>Jensen, Bernhard:</i> Den ædle dan- ske idyl [Bjarne Stoklund]	151	<i>Ropeid, Andreas:</i> Skav. Ein studie i eldre tids før-problem [J. Tro- els-Smith]	161
<i>Jensen, Johannes:</i> Nordfriesland in den geistigen und politischen Strömungen des 19. Jahrhun- derts [G. Japsen]	462		
<i>Jørgensen, Carl E.:</i> Viborg Kate- dralskoles Historie [Johan Jør- gensen]	152		
<i>Kersten, Karl og Peter La Baume:</i> Vorgeschichte der nordfriesi- schen Inseln [Olfert Voss]	157		
<i>Kulturhistorisk leksikon for nor- disk middelalder I-VI</i> [Svend Aakjær]	279		

VI

<i>Schjørring, Christian B.</i> : Af Jord er du kommet [Bjarne Stoklund]	144
<i>Skrubbeltrang, Fridlev</i> : Den sjæl- landske Bondestands Sparekasse 1856-1958 [Jens Holmgaard]....	72
<i>Sørensen, C. Th.</i> : Europas Have- kunst [Inger Mejer Antonsen] ..	75
<i>Ti afhandlinger</i> [Kaj Bom]	285
<i>Tortzen, Christian</i> : Gotland 1361 [J. Slettebo]	295
<i>Trap, J. P.</i> : Danmark, 5. udg., Kø- benhavns amts indledning, Stor- københavn I-III, Københavns amt [Peter Michelsen]	141
<i>Uldall, Kai</i> : Gammel dansk fajance [Helge Søgaard]	456

FORENINGSMEDDELELSER

Dansk Historisk Fællesforening regnskab 1959-60.....	194
– 1960-61.....	320
– 1961-62.....	495
Dansk Historisk Fællesforening årsmøde i Odense 1960	171
– i Randers 1960	307
– i Næstved 1962	476
Dansk Kulturhistorisk Museums- forening årsmøde i Odense 1960	163
– i Randers 1961	300
– i Næstved 1962	468
Sammenslutningen af Lokalhisto- riske Arkiver	183, 318, 474
Forkortelser i historisk litteratur	47

Litteratur om folkeminder 1954-61

Af *Bengt Holbek*

Denne oversigt slutter sig til Inger M. Bobergs i *Fortid og Nutid* 1954; dog er her intet hensyn taget til den materielle folkekultur, som hun behandlede i et vist omfang, men som for denne periode er gennemgået særskilt af Holger Rasmussen i *Fortid og Nutid* 1962. Ejheller omtales dialekt- og stednavneforskning, sålidt som kirke-, skole- og personalhistorie, mens lokalhistorien berøres sporadisk. Fuldstændighed tilstræbes ikke; der kan henvises til den siden 1957 udkommende »Bibliografi over dansk folkekultur«¹³. Af pladshensyn bliver omtalen ganske kortfattet.

For folkemindeforskningen har perioden 1954-61 budt på store forandringer. På tabssiden må noteres Inger M. Bobergs alt for tidlige død i 1957; hun blev kun 56 år gammel. Erik Dal har sat hende et eftermæle i *Danske Studier*⁴¹. Hun efterlod sig to større trykfærdige arbejder, hvoraf det ene¹⁵ nu foreligger trykt og skal omtales nedenfor; det andet¹⁶ er under udgivelse. Hertil kommer en desværre ufuldført Saxo-kommentar, som forhåbentlig med tiden vil blive taget op af hendes efterfølgere. Også folkemindeforskningens nestor, H. P. Hansen, er død efter en stor og alsidig virksomhed, der har sat sig varige spor i både museumsfolkenes og folkløristernes verden. Et andet tab for faget er, at Hans Ellekilde har trukket sig tilbage efter 44 år i Dansk Folkemindesamlings tjeneste. Han blev fejret med et festskrift indeholdende en del af hans egne arbejder og en bibliografi over hans produktion⁴⁷.

På gevinstsiden må først og fremmest noteres, at faget er genoprettet som universitetsstudium efter at have ført en meget usikker tilværelse siden Axel Olriks død i 1917. Laurits Bødker har virket som adjunkt ved universitetet i København i perioden 1955-58 og som lektor siden 1961. I den mellemliggende tid gennemførtes undervisningen privat, og tre har nu taget magistergraden (1960, 1962). Studieplaner og eksamensbestemmelser for dette fag såvel som for materiel folkekultur er nylig trykt⁴¹. Desuden har nordisk og germansk sagnhistorie i 1962 fået et professorat, som beklædes af Niels Lukman.

Institutionelt har perioden betydet så stor vækst, at Dansk Folkemindesamling af pladshensyn har måttet dele sig i to, idet folkemusikforskning-

gen siden 1959 har egne lokaler. Samme år oprettedes, også i København, et Nordisk Institut for Folkedigtning, som drives af Danmark, Finland, Norge og Sverige i forening. En kort redegørelse derfor foreligger trykt³². Disse udvidelser har bevirket en styrkelse af faget og en mere international orientering. Udtryk herfor er bl.a., at en international eventyrforskerkongres i 1959 henlagdes til Kiel og København¹⁴², og at de nordiske folkedigtningforskere i september 1961 holdt deres første selvstændige seminar i Ålborg³³.

Foreningen »Danmarks Folkeminder« udgiver, foruden skriftserien af samme navn, siden 1955 tidsskriftet »Folkeminder«⁵⁷, der virker som indsamlingsarbejdets forbindelse med foreningens medlemmer, og siden 1957, som nævnt, »Bibliografi over dansk folkekultur«. Nordisk Institut for Folkedigtning redigerer fra 1959 en serie »Nordic Folklore Reports«³², der trykkes i »Arv« og bringer meddelelser om de nordiske folke-mindeinstitutioners daglige arbejde, desuden fra 1961 en serie »Studier«⁷⁴, særtryk af arbejder over nordisk folkedigtning. Dette i forbindelse med de omtalte forandringer: generationsskiftet, lærestolens genoprettelse, den institutionelle udvidelse og den voksende internationale kontakt har så at sige givet faget et nyt ansigt i den forløbne periode.

Af *bibliografiske* arbejder skal her anføres to, bibliografierne over vore største folkløristiske forfatterskaber i nyere tid, nemlig Hans Ellekildes⁴⁷ og August F. Schmidts⁸⁵, og af *biografiske* ligeledes to, nemlig bogen om Fr. Lange Grundtvig^{89a} og H. P. Hansens selvbiografi⁶⁵. I denne forbindelse bør også nævnes L. L. Hammerichs smukke mindeord over Gudmund Schütte⁶², en af de mest kontroversielle skikkelser inden for vort fag i nyere tid. Arbejder af denne art er uundværlige, selv om de ikke i sig selv er videre spændende.

Hvad Holger Rasmussen nylig skrev om studiet af den materielle folkekultur: at en teoretisk og metodisk diskussion mangler i Danmark, gælder uden videre indskrænkning også for studiet af folkeminder. Kun to egentligt teoretiske indlæg, som sigter på *hele folkekulturen*, synes at være fremkommet¹⁵²⁻¹⁷⁴, begge stærkt polemiske uden dog endnu at have affødt en generel diskussion. Der er imidlertid tegn til, at en ændring vil ske her, efter at forbindelsen med universitetet er genoprettet. Ingen forsker kan undgå at tage teoretisk stilling, med mindre han vil forfalde til rent deskriptivt arbejde, for indstillingen påvirker resultaterne, enten man gør sig det bevidst eller ej; en løbende principiel diskussion ville sikkert ofte have gavnlige indflydelse på målsætningen og ikke mindst på fremstillingsformen.

De sidste bind af det statelige værk *Nordisk Kultur*, nemlig bd. XI-XII:A, XIII og XXVIII:B, kom i 1954-56. Dog udsendtes de folkløristiske dele allerede i 30'erne og 40'erne; men næppe var værket bragt til af-

slutning, før det endnu større *Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder*¹⁰⁵ begyndte at udkomme, og heri er talrige artikler af direkte folkloristisk interesse: Balladdikning, Eventyr, Helligtrekonger – blot for at nævne nogle få. Det er dog især den historisk orienterede, der har brug for værket, for størsteparten af folkeminderne er som bekendt indsamlet i 19.-20. århundrede.

Samlede fremstillinger af folkekulturen er oftest af rent lokal karakter. I denne forbindelse må fremhæves »Bogen om Bornholm«¹²⁶ og »Bogen om Himmerland«⁸⁸, der indeholder gode kapitler om folketraditionen med tilhørende bibliografier. Af andre oversigtsarbejder (der ses helt bort fra de talrige sogne-, egn- og byhistoriske arbejder, som almindeligvis tager ret lidt hensyn til folkeminderne, og som i virkeligheden kunne behøve en selvstændig gennemgang her i tidsskriftet) skal nævnes et par af August F. Schmidts arbejder¹⁶⁴⁻¹⁶⁷ og Mejlbysundersøgelsen¹³⁷, der har sin særlige interesse på grund af den anvendte metode, hvor et helt hold skoleelever og studenter under ledelse af personalet fra Randers Museum finkæmmede landsbyen. I »Folkeminder« er trykt et par mindre oversigter af lignende art⁵⁻⁵⁶⁻¹⁵³. Desuden skal bemærkes Poul Andersens udgave af Jens Christensens efterladte papirer³⁶, der ikke var beregnet til udgivelse, men har interesse på grund af dialekten og den autentiske, levende skildring af det nordfynske landsbyliv, som forfatteren selv tog del i. Holger Rasmussen har i sin oversigt (s. 377f.) omtalt dette og flere lignende arbejder. Til denne afdeling må vel også henregnes en samlet udgave af nogle af H. P. Hansens mindre skrifter⁶⁶ samt en historisk undersøgelse ved Sv. Aage Bay⁹.

Først efter periodens slutning fremkom posthumt Inger M. Bobergs mere almene behandling af den danske folketradition¹⁵, en oversigt, der udgør et sidestykke til hendes i 1953 udgivne »Folkemindeforskningens historie i Mellem- og Nordeuropa« (*Danmarks Folkeminder* 60). Tilsammen giver de to oversigter en introduktion til folkemindestudiet, som vil sikre forfatteren en varig plads i erindringen ikke alene i fagfællernes snævrere kreds, men fuldt så vel udadtil; navnlig den sidst udkomne bog udmærker sig ved let tilgængeligt sprog og systematisk opstilling, som skulle gøre den brugbar i videre kredse. Den kan benyttes som en foreløbig orientering af enhver interesseret.

Størstedelen af vore folkeminder blev indsamlet, inden forskerne rigtig begyndte at fatte interesse for *meddelerne*, skønt det er givet, at den enkelte traditionsbærer i høj grad selv former sit stof; den eneste større undersøgelse af en meddeler, perioden kan fremvise⁵⁴, behandler da også en forlængst afdød, nemlig Sidsel Jensdatter, der var en af Tang Kristensens første og allerbedste kilder. Et udvalg af Sidsel Jensdatters ældre viserepertoire er trykt som hefte 2 i serien »Folkevisen i Danmark«¹⁰¹. Hvor langt man i dag kan nå ad denne vej, er vel tvivlsomt for hoved-

parten af det ældre stofs vedkommende, men det er karakteristisk, at perioden, som det vil ses nedenfor, har bragt flere publikationer af enkelte meddeleres repertoarer³⁻³⁸⁻⁹⁵⁻¹⁵⁶.

Derimod er der fremkommet nogle gode undersøgelser over hele *befolkningsgrupper*, især de ringest stillede. Om hedeboenderne og deres hårde arbejde har H. P. Hansen⁶⁷ skrevet, og om børsterne, de omrejsende jernbane- og jordarbejdere, har Chr. Haugbøll⁷¹ meddelt en mængde materiale, der stiller denne hidtil foragtede klasse i et nyt og adskilligt mere nuanceret lys. Om rakkere og kæltringer har H. Bailum⁸ og Hans Ellekilde⁵³ skrevet, ligesom H. P. Hansens klassiske arbejde »Natmændsfolk og kæltringer«⁶⁹ er blevet genoptrykt. Det er af stor vigtighed for folkloristen at trænge ind i disse befolkningsgruppers liv og forhold, da mange af de bedste traditionsbærere findes iblandt dem.

Hvad *folkedigtningen* angår, må først noteres, at »Motif Index of Folk Literature«¹⁸⁰ er udkommet i et nyt oplag, der bl.a. har benyttet Bobergs utrykte »Motif Index of Early Icelandic Literature« og adskillige danske kilder. Ligeledes er »The Types of the Folktale« kommet i en revideret og stærkt forøget udgave¹, hvortil Dansk Folkemindesamling har ydet bidrag med registrering af det danske eventyrstof (dog ikke fuldstændigt). Desværre er begge værker nu blevet så store og uoverskuelige, at de næsten ikke længere lader sig anvende; dog er det ikke her stedet at drøfte den amerikanske professors arbejde.

Lutz Röhrich har givet en oversigt over *eventyrforskningen* i Danmark¹⁵¹, hvor det meget rigtigt hedder, at »In Dänemark hat die Märchenforschung immer im Schatten der alles beherrschenden Volksliedforschung gestanden«. Studiet af prosadigtningen har ganske vist taget et opsving i de senere år, men det samme gælder i langt højere grad studiet af den bundne digtning.

Det første publicerede *registerarbejde* herhjemme i mange år er Bødkers over de indiske dyrehistorier³⁰, en direkte fortsættelse af hans arbejde med Pañcatrantra-traditionen (se Bobergs oversigt s. 48). Her forsøges en inddeling efter hovedmotiver med god plads mellem typenumrene. Der er afsat plads til ca. 1300 typer, mens Aarne-Thompson for den *samlede* indoeuropæiske tradition har beregnet plads til 300 dyrehistorier, hvilket har krævet opstilling af alt for mange undertyper, uden at problemet på den måde kan siges at været løst. Bødkers metode, grupperingen efter motiverne og ikke efter fortællingernes hovedaktører, er både på regionalt og især på internationalt plan langt bedre egnet end den gamle metode, men kræver en omkalfatring af alverdens kataloger, der hidtil har bygget på Aarne-Thompson, og en sådan kan næppe foreløbig gennemføres. Spørgsmålet om eventyrenes registrering er her i landet stadig åbent, skønt Svend Grundtvigs udkast, der omfatter 135 typer, er det ældste i verden (1861).

Under registerarbejder kan også nævnes en kort redegørelse for brugen af *hulkort* (nålekort), der i stadig stigende grad anvendes på Dansk Folke-mindesamling og Nordisk Institut for Folkedigtning³².

Også eventyrforskningens *teori* har Bødker behandlet, i et foredrag fra 1952, der tryktes 1956²⁷. Det forårsagede på mødet en livlig diskussion (trykt 1954⁶¹), men har indtil videre ikke båret frugt. Det hidtil bedste eventyrarbejde fra Bødkers hånd er uden tvivl hans udgave af de eventyr, som indsamledes i Løkken i 1854 af Niels Levinsen¹¹¹, en af Svend Grundt-vigs medarbejdere. I indledningen præsenteres meddelelserne én for én – på grundlag af arkivstudier – og deres stof sættes ved hjælp af omfattende registre og undersøgelser ind i den sammenhæng, hvori det hører hjemme. Det er meningen, at denne eventyrudgivelse skal følges af flere af lignende art. Her kan også nævnes, at Bødker har udsendt et par *populære samlinger*²⁴⁻³⁵, hvoraf den ene, som indeholdt »skæmtsomme« (d.v.s. uartige) historier, vakte megen uberettiget forbitrelse blandt anmelderne. Stof af denne art er ganske almindeligt i folketraditionen, og det er ikke nær så provokerende som Mykle, Miller og Den duftende Have, men til gengæld heller ikke videre charmerende, og måske havde det taget sig mindre grelt ud, hvis det havde været i selskab med mere uskyldigt stof, som tilfældet jo er i folketraditionen.

Der er indsamlet og trykt nogle små samlinger af nye *eventyr*²⁶⁻¹²⁴ og af et eventyr- og sagnrepertoire³⁸ fra Sønderjylland, dette sidste delvis på grundlag af en båndoptagelse fra 1956; et par danske eventyr trykkes næsten hvert år i den tyske serie »Märchen der europäischen Völker«⁸⁹. Noget af det mest fængslende nye stof, der er kommet frem, er en samling norske *skipperskrøner*, som er studeret og tildels offentliggjort af Gustav Henningsen⁷⁴, der benytter lejligheden til et udfald mod det ovennævnte internationale eventyrregister for snæverhed og inkonsekvens. Skrønesamlingen er egentlig blevet til på kommerciel basis som resultat af en reklamekampagne, hvilket dog ikke synes at have forringet kvaliteten, og den har givet stødet til, at man nu også her i landet går på jagt efter fortællere i denne gloriøse genre.

Af *monografier* er fremkommet to mindre over henholdsvis en skæmte- og en dyrehistorie³¹⁻¹⁸¹. Vi har stadig ingen danske sidestykker til de store udenlandske monografier over egentlige eventyr; den nyeste af disse er svenskeren J.-Ö. Swahn's »Cupid and Psyche« (disp. Lund 1955), der fremkaldte en kraftig indsigelse af Bødker i Danske Studier 1956 (s. 128ff). De metodiske indvendinger, Bødker her fremfører, rammer i realiteten hele den historisk-geografiske skole, der iflg. Bødker har ekscelleret i vældige udsyn på et alt for spinkelt grundlag og ikke i nær tilstrækkelig grad har forstået den mundtlige traditions dynamik. De ovennævnte monografier er da også langt mere begrænsede i emnevalg og målsætning, men det samme gælder naturligvis resultaternes betydning.

Der er udgivet en del *sagn*^{25-48-127-162/64}, som ikke behøver nærmere omtale, og Ellekilde har taget problemet om H. C. Andersen og de fynske folkesagn op⁴⁹. Desuden er der fremkommet en række *sagnmonografier*; de fleste har især betydning som materialefremlæggelser²²⁻⁵²⁻⁵⁹⁻¹²³⁻¹⁶⁵⁻¹⁶⁶⁻¹⁸⁴, andre er interessante på grund af de anvendte metoder. Netop fordi sagnene i reglen er knyttet til historiske begivenheder og forhold, er det ofte muligt at vurdere den folkelige digtning på et realistisk grundlag, hvilket f.eks. er tilfældet i Chr. Matras' undersøgelse af sagnene og folketroen på Færøerne om den enøjede hval¹⁷⁰; Finn-sagnet er behandlet først af Boberg¹⁴, der søger dets oprindelse etsteds ved Østersøen, måske i Reval, og betragter det som en mutation af de mellemeuropæiske sagn om djæveln som bygmester – siden af Lukman¹¹⁶, der, tilsyneladende uden at kende Bobergs artikel, i en stor undersøgelse når til det stik modsatte resultat: at sagnets oprindelse er at søge i England, hvor han mener at have konstateret dets forstadier; traditionen skulle være bragt til Lund af engelske gejstlige og omformet på stedet. Lukman gør en interessant iagttagelse, som uanset værdien af de to artikler i øvrigt fortjener opmærksomhed: »De optegnelser af kirkebyggerlegenden, der foreligger siden o. 1600, samler sig i en række tilfælde i grupper i omraader nær de gamle (især cistercienser-)klostre«; måske ville det have værdi for udforskningen af kirkesagnene, om man undersøgte, hvilke ordener der før 1536 har betjent de forskellige kirker, idet præster og munke meget vel kan have spredt traditionen. Den åbenlyse divergens mellem de to undersøgelses resultater berettiger imidlertid, at man endnu engang understreger nødvendigheden af et grundigt metodisk forarbejde.

Ligesom Lukmans undersøgelse går ud fra figurerne i Lunds domkirkes krypt, har Odenius¹²⁹ og Steensberg¹⁶⁸ undersøgt et par legendemotiver på basis af ikonografiske fremstillinger kombineret med ældre tekster. Navnlig Steensbergs artikel, der samtidig er en kulturhistorisk undersøgelse, må værdsættes for sin alsidige behandling af materialet; fortællingen om Cimon og Pero – »Caritas Romana« – spores helt tilbage til en række klassiske forfattere og sluttet med en liste over mere end 70 malerier, stik, skulpturer o.s.v. spændende over 2000 år. I fortsættelse heraf kan nævnes Ole Højrup's artikel »Hanepuden, eller en sørgelig historie om et ulige ægteskab«⁹⁰, også en motivundersøgelse knyttet til billedlig fremstilling, i dette tilfælde med både personal- og socialhistorisk baggrund.

I forbindelse med studiet af prosa-folke digtningen bør omtales, at der i perioden er fremkommet en del arbejder over den *ældre folkelitteratur*, der ganske vist er fælleseuropæisk snarere end dansk. Mange af de typer og motiver, som er almindelige i folketraditionen, findes allerede i gamle eksempelsamlinger og folkebøger, og studiet af dette stof kommer folke-

mindeforskningen til gode. Her skal kort opregnes: Hammerichs undersøgelse af Tristan og Isolde⁶³, Nykrogs disputats »Les fabliaux«¹²⁸, Gads disputats »Legenden i dansk middelalder«⁵⁸, en samling undersøgelser over 1001 Nat¹¹⁹, nogle studier over sagnmotiver i vikingetiden¹¹⁷⁻¹¹⁸, en fabelmonografi⁸⁶, endelig P. Lindegård Hjorths fine udgave af Karl Magnus' krønike⁸⁴, der er så fortræffelig, at man ærgrer sig over at blive snydt for en undersøgelse af værkets kilder. Man må håbe, at forfatteren siden vil bøde på denne mangel. En slags overgang til folkeviserne danner den danske Rimkrønike, som nu foreligger i en mønstergyldig udgave ved H. Toldberg¹⁸², der også har undersøgt dens forhold til folkevisedigtningen¹⁸³; desuden har A. Teilgård Laugesen beskæftiget sig med denne centrale tekst¹⁰⁸⁻¹⁰⁹.

Erik Dal har publiceret en meget grundig og værdifuld oversigt over nordisk *folkevise*forskning siden 1800⁴² og nylig fulgt den op med »Scandinavian Ballad Research Today«⁴³, der ikke alene dækker fortid og nutid, men også lidt af fremtiden, idet der gøres rede for nogle store publikationsarbejder, som er under udførelse eller planlægning. Til Dals to oversigter kan der henvises for dette afsnits vedkommende, således at fremstillingen her kan indskrænkes til det nødvendigste.

Hvad den teoretiske side af sagen angår, har man først og fremmest diskuteret to ting: 1) forholdet mellem de i 19.-20. århundrede indsamlede viser i »middelalderstil« og de fra gamle adelige håndskrifter kendte tekster i samme stil. Afvejningen af disse to tekstgruppers kildeværdi i forhold til hinanden har forårsaget bitter strid i over 100 år, og også denne periode har haft sin »folkevisestrød«, indledt af et foredrag af L. Bødker i 1958²⁸. 2) Afhængigt heraf er spørgsmålet, hvorledes man skal betegne de forskellige tekstgrupper, navnlig, hvilket indhold ordet »folkevise« skal dække. Umiddelbart skulle man tro, at det simpelthen brugtes parallelt med f.eks. »folkeeventyr«, »folkesagn«, »folketro«, men dette har ikke været tilfældet, idet det ofte er benyttet specielt om et vist tekstudvalg fra de ovennævnte adelsvisehåndskrifter. En redegørelse herfor af Bødker bærer den talende titel »Folkevise. Et bidrag til terminologiens forbistring«¹⁷⁰. Man finder netop den af ham bekæmpede sprogbrug i en afhandling af A. Aagaard: »Restitutionen af Folkeviserne«¹⁹¹, der beskæftiger sig med metoder til studiet af det gamle visestof, som især er overleveret fra *adelens* hånd.

Monumentaludgaven »Danmarks gamle Folkeviser«, hvis standsning Boberg med beklagelse måtte konstatere i sin oversigt, er på ny kommet i gang. Erik Dal fremsatte i 1955 en plan for udgavens afslutning⁴⁰ – hvilken man må ønske alt held, for den blev også påbegyndt med en plan fra 1847 (!) – og i 1958-61 er så de første hefter i denne forhåbentlig sidste omgang udkommet⁴⁵, for teksternes vedkommende under redaktion af

Erik Dal og Iørn Piø, for melodiernes vedkommende under redaktion af Nils Schjørring og Thorkild Knudsen. Også »Føroya kvæði«, hvoraf det seneste hefte tryktes i 1954¹²¹, kommer nu igen videre under en ny redaktion. I forbindelse hermed kan nævnes, at de første tre bind af en islandsk folkevisseudgave er udkommet under redaktion af Jón Helgason (Kbh. 1962). Dette arbejde, som ganske vist falder uden for den her behandlede periode, er af primær betydning for dansk viseforskning. Også i Sverige og Norge er store viseudgaver undervejs.

Gustav Henningsen har foretaget en bibliografisk undersøgelse⁷⁵ af Hundredvisebogen, som Anders Sørensen Vedel udsendte i 1591; det er lykkedes at placere samtlige kendte eksemplarer til og med 1787 i forhold til hinanden, således at man nu bl.a. ved, at Peder Syv ikke har haft kendskab til originaludgaven. Henningsen har desuden udgivet en nylig fundet fortegnelse over indholdet af et nu tabt adelsviseshåndskrift, Jomfru Bartholins visebog, som man hidtil ikke har haft kendskab til⁷³. Af studier over de gamle viser – enten de så er folkeviser eller ej – er der fremkommet flere: en diskussion af gentagelsesstrofen⁷⁻¹²², en fremstilling af tro og overtro i folkevisen¹⁴, undersøgelser over symbolik og tendens i nogle historiske viser¹¹⁴, en sammenligning mellem en engelsk og en skandinavisk vise¹⁷³, endelig en jævnførelse med et ordsprog¹³⁵, alt i alt en smuk høst. Flere af de nævnte artikler er skrevet af udlændinge, som har fundet et forum for disse emner i Danske Studier.

Skillingsviserne er studeret af Iørn Piø, som dels har undersøgt det sidste skillingsviserforlags virksomhed¹¹¹, dels udført en monografi over skillingsviserne om Christianborg Slots brand (1884)¹⁴⁰; denne lille bog, der allerede fra udstyrets side repræsenterer noget usædvanligt, bygger på bl.a. Julius Strandbergs, den store skillingsviserforlægger, dagbogsop-tegnelser, hvor man bogstaveligt talt fra time til time kan følge både branden, der varede flere dage, og de anstrengelser, som han og flere konkurrenter udfoldede for at slå mønt af katastrofen.

Dansk Folkemindesamlings 2. afdeling har i de senere år foretaget et intensivt *indsamlingsarbejde*, som er beskrevet i flere artikler⁹³⁻⁹⁴⁻¹⁵⁴⁻¹⁵⁷. Det har resulteret i et foreløbig lille, men betydningsfuldt udgiverarbejde⁹⁵⁻¹⁰¹, ligesom et par ældre *viserepertoarer* er blevet udgivet³⁻¹⁵⁶; denne fremgangsmåde står i bevidst modsætning til tidligere tiders typologiske arbejdsmetode og lægger vægt på at forstå, hvilken betydning stoffet har haft for meddelerne, altså en udvikling i retning af funktionalistisk betragtningsmåde parallel med den, der kan iagttages i lande, hvor man stadig indsamler eventyr, skæmtehistorier og sagn. De i perioden udkomne hefter af »Folkevisen i Danmark«¹⁰¹ afspejler denne tendens ved at indeholde hhv. et viserepertoire (Sidsel Jensdatters) og nogle resultater fra en pletundersøgelse (Himmerland 1959). En af de mest spændende undersøgelser er foretaget af A. Enevig, der kom på sporet af en

gammel sang om Lersøbøllerne og efterhånden fik den stykket sammen fra flere forskellige kilder⁵⁵. Det viste sig, at der levede et helt, hidtil ukendt viserepertoire blandt storbyens klunsere, sprittere og andre stille eksistenser, som aldrig før var blevet besøgt af folkemindeforskere. Også Piø har beskæftiget sig med helt moderne visedigtning, tildels i forbindelse med sine skillingsvisestudier, og har gjort overraskende fund blandt nutidens skolebørn¹³⁶. Disse resultater på viseforskningens område viser tydeligt og klart, at folkemindeforskningen ikke kan slå sig til ro i den overbevisning, at traditionen er uddød: den har derimod antaget nye former, som forskeren må åbne øjnene for. Det samme synes at gælde for prosadigtningen, men indsamlingen på dette felt er først for alvor kommet i gang igen ved slutningen af perioden, og der foreligger hidtil ikke trykte resultater af dette arbejde.

Her skal endnu nævnes Karl Clausens bog »Dansk folkesang gennem 150 år«³⁹, der ikke specielt beskæftiger sig med de mundtligt overleverede viser, men forsøger at beskrive folkesangsmilieuet som helhed. Derunder hører bl.a. en lang række religiøse og verdslige sangbøger, f.eks. af nationalt tilsnit (sønderjydernes »blå sangbog«). I denne forbindelse drøftes også kirkesangsreformen og andre musikalske strømninger.

Folkedigtningens »*små genrer*«: gåder, ordsprog, tælleremser, sanglege o.s.v. har fået en karrig behandling i perioden. De eneste fremkomne arbejder er August F. Schmidts udmærkede udgave af »Danmarks Byremser«¹⁶⁰, der giver indblik i lokalpatriotismens mest upolerede former, og et supplement »Bymandsremser og nidviser«¹⁵⁹.

Hvad *folkemusikken* angår, har de seneste års indsamlingsarbejde med båndoptager fra Dansk Folkemindesamling II betydet overordentlig meget, men undertegnede, der er lægmand på dette felt, skal ikke forsøge at vurdere resultaterne. En undersøgelse af de danske folkevisemelodier ved Th. Knudsen⁹⁷ forårsagede en heftig polemik i »Dansk Musiktidskrift«^{98/100}, der senere viede et helt nummer til folkemusikkens problemer. Det indledtes med to teoretiske artikler⁹⁶⁻¹⁵⁵, af hvilke Knudsens om »Model, type og variant« også har interesse for andre grene af folkemindeforskningen. De øvrige artikler giver udtryk for en ny, international tendens i denne afdelings arbejde, idet der rækkes langt ud over landets grænser¹⁰⁻¹¹²⁻¹³¹. En af bidragyderne, Fr. Weis Bentzon, har også publiceret andre artikler¹¹⁻¹² om sit indsamlingsarbejde på Sardinien. En anden dansk forsker, Birthe Trærup, har indsamlet folkemusik i Jugoslavien, men endnu ikke publiceret resultaterne af sit arbejde. Indsamlingen på Grønland skal omtales nedenfor.

I perioden er desuden fremkommet et par artikler om spillemænd¹⁰⁷⁻¹⁴⁷⁻¹⁷⁵ og om folkedans²⁻¹¹³.

Man må misunde Sverige et stort og grundigt arbejde om *folkemedicin*, nemlig C.-H. Tillhagens disputats »Folkelig läkekonst« (Sth. 1958, 2. udg. 1962). En sådan oversigt over det danske materiale findes fremdeles ikke, hvorimod Færøerne nu er heldigere stillet med bogen »Gomul føroysk heimaráð«¹⁴⁴. Forfatteren af denne oversigt, R. K. Rasmussen, har tidligere publiceret undersøgelsen »Om drøbelen i den færøske folkemedicin«¹⁴⁵. Der er fremkommet to mindre afhandlinger over middelalderlige lægeplanter¹³⁴⁻¹⁹⁰, og V. J. Brøndegaard har offentliggjort tre studier af enkelte planters brug i den nordiske folkemedicin^{19/21}. Endelig har Hedda Boers skrevet om dansk folketro og -medicin i forbindelse med tænderne og tandbehandlingen¹⁷.

H. P. Hansens bog om »Kloge folk« er kommet i en ny, forøget udgave⁶⁸, det sidste arbejde, han nåede. Herudover har H. Ellekilde⁵¹, J. Kvist¹⁰⁶ og Chr. Olsen¹³⁰ skrevet om enkelte kloge folk i forskellige egne af landet. Særlig interesse har Ellekildes artikel »De kloge folk i Tjørnehoved«, idet den beskriver en familie i flere slægtled og viser, hvorledes ryet og evnerne som »klog« kan nedarves.

Nært beslægtet med troen på kloge folk er *troen på hekse* – så at sige bagsiden af medaljen. Ellekilde har skrevet om en i nyere tid afdød heks⁵⁰ og i Åbo holdt et foredrag om »Nutidig dansk heksetro«¹⁷⁴. Det hedder heri, at heksetroen vel nu ligger i sine sidste krampetrækninger, men nyere undersøgelser, som ikke er offentliggjorte, har vist, at dette ikke er tilfældet i alle egne af landet. Derimod har Ellekilde ret i, at »den faste forbindelse af heksetro og djævletro, som særtegner hekseprocestiden, gør sig ikke særlig stærkt gældende i nutidsoverleveringen«. Af den gamle form for heksetro får man et levende indtryk i A. Bæksteds store arbejde »Besættelsen i Tisted 1696-98«²³. Denne mærkelige begivenhed, som endte med en retssag mod de »besatte« og deres lidt for ivrige hjælpere og eksorcist, præsten Ole Bjørn, betød i de højere kredse i realiteten et definitivt nederlag for heksetroen, der så sent som i 1674, da Johan Brunsmann udgav »Køge Huskors« (genudg. af Bæksted 1953 som »Danmarks Folkeminder« 61), havde stået i fuldt flor; efter Tisted-affæren er der ikke brændt hekse i Danmark. Bæksteds arbejde har også betydning som et kulturhistorisk tidsbillede. Om andre hekse i samme århundrede foreligger en lille beretning fra Lindknud sogn⁶. I den jævne befolkning har heksetroen imidlertid, som sagt, holdt sig til nyeste tid, omend i afbleget form; der er i perioden udgivet flere Cyprianushåndskrifter⁶⁰⁻¹⁶⁹⁻¹⁷⁷, og ved foreningen »Danmarks Folkeminder«s 50-års jubilæum i 1958 valgte H. P. Hansen denne berygtede litteratur som emne for sin festforelæsning⁶⁴.

Fra *folketroens* øvrige arbejdsområde er der også en del nyt: H. P. Hansen har skrevet om syner og varsler⁷⁰, en omfattende undersøgelse, der tillige er af betydning for sagnforskningen. Desuden er der fremlagt rede-

gørelser for folketroen i begrænsede områder: på en sønderjysk egn¹⁶¹, blandt fiskere omkring Kattegat¹⁷⁶⁻¹⁷⁸, og vedrørende bestemte genstande: vilde fugle¹¹⁵, planter¹⁷⁹ og hellige kilder³⁷⁻¹⁴⁶; endelig tro om »Skulør«³⁴, en slags poltergeist, der huserede på en gård i Svindinge sogn.

Af samlede fremstillinger af *folkeskikke* er der fremkommet en større fra Stevns og Bjæverskov herreder ved Anna Pedersen¹³³ og et par mindre fra henholdsvis Ketting¹²⁰ og Klim¹⁴³. Desuden er der fremlagt en del materiale og nogle mindre studier af fester og festskikke knyttet til årets og livets ring. Til årsfesterne hører »Notiser til juletræets historie«¹⁷², en redegørelse med spørgeskema om »Gadebasse og gadelam«²⁹, nogle optegnelser om Sankthans-koen⁹¹⁻¹³⁹ og en om Staffensløjer¹⁰⁴. Til livets fester hører en undersøgelse af dåbsskik på Færøerne¹⁴³, en optegnelse af bryllupsskikke på Mandø¹²⁵ og et par mindre artikler om død og begravelse¹⁰²⁻¹⁰³. Om jordpåkastelse har Chr. B. Schjørring skrevet en stort anlagt afhandling¹⁵⁸, der imidlertid ikke har vundet anerkendelse, hvad man bl.a. kan se af en anmeldelse i nærværende skrift. I sammenhæng med dette afsnit kan også nævnes nogle mindre afhandlinger om lege⁴⁻¹⁸⁻⁴⁶; en skik ved Holbæk-byfesterne, pandekageløbet, er beskrevet af Piø¹³⁸, som har konstateret, at den stammer fra England og er formidlet ved en bladreportage. Fra Holbæk har skikken i efterkrigsårene bredt sig til andre danske byer, og fra den engelske by (Olney) er den desuden vandret til Liberal, Kansas, U.S.A.! Moderne traditionsforskere kan åbenbart få store vanskeligheder med at udrede nutidens vandringsveje . . .

Mens der inden for disse felter næsten kun er fremkommet mindre arbejder, har en bestemt gruppe folkeskikke været genstand for indgående undersøgelser ved Henning Henningsen. Det drejer sig først og fremmest om *sømandstraditionerne*, som hidtil herhjemme har været et negligeret område. I 1961 resulterede Henningsens arbejde i disputatsen »Crossing the Equator«⁷⁷, hvor den velkendte skik at døbe dem, der første gang passerer Ækvator, er studeret med henblik på oprindelse og udvikling. Det fremgår, at »dåb« af lignende art er kendt i forbindelse med adskillige landemærker rundt omkring, f.eks. Kullen, og det er sandsynligt, at disse skikke ligger bag ækvatordåben. Selve den højtidelige handling indledes med et optog, hvis forbilleder søges i tilsvarende skikke på land. Indvielsen af novicer sættes ligeledes i forbindelse med skikke, som kendes fra alle mulige sluttede kredse; over sådanne skikke har Henningsen tidligere offentliggjort flere studier^{76-78/80}. Novicen skulle *høns*e, d.v.s. betale for at blive optaget i kredsen – et ord, som i disputatsen sættes i forbindelse med den tyske *Hansa*. Om linje- og vendekredsdaab specielt på de norske og danske skibe har Henningsen også skrevet⁸²; endelig har han behandlet nogle gamle sømandsstraffe⁸¹ og skikkene i forbindelse med søsætning

og navngivning af skibe⁸³. Hele dette arbejde må siges at have været overordentlig frugtbart, og man må håbe, at det kan få drejet den fremtidige forskning af andre folkeskikke over i en ny, mere »funktionalistisk« retning.

Til sidst skal omtales nogle arbejder vedrørende *Grønland*. Efter at denne ø ved sidste grundlovsændring blev en del af Danmark, må man anlægge det synspunkt – som det også førhen i nogen udstrækning har været tilfældet – at Dansk Folkemindesamlings arbejdsområde skal udstrækkes hertil. I 1961 og 1962 er da også indsamlinger med båndoptager blevet foretaget i henholdsvis Angmagssalik og Thule, men først og fremmest med henblik på musikken og tildels sangen. Forud for ekspeditionerne foreligger et par afhandlinger om dette emne⁷²⁻¹¹⁰, og man forstår, at der nu er hjembragt meget værdifuldt materiale. Ellers er høsten beskeden. Der kan nævnes nogle små sagnundersøgelser^{149-185/89} og en enkelt udgave af sagn fra Angmagssalik⁸⁷, desuden en mindre afhandling om folketro⁹², en om den østgrønlandske »maskekultur«¹⁵⁰ og en om fjeldgængerne¹³². Men Grønland er et rigt arbejdsfelt, hvor der tiltrænges en langt større arbejdsindsats, også ud over det musikalske felt. Her er imidlertid, som bekendt, en sprogbarriere, der måske bedst overvindes ved hjælp af indfødte forskere. Man må håbe, at dette spørgsmål ved offentlig forståelse kan finde en permanent løsning inden alt for mange år.

Alt i alt kan perioden 1954-61 karakteriseres som en usædvanligt rig og levende tid, hvor en mængde nyt er ved at arbejde sig frem og tage form. Nogen samlet karakter har den videnskabelige produktion ikke haft, og den lider under metodemæssige vanskeligheder; dog synes en funktionalistisk betragtningsmåde endelig at være ved at vinde fodfæste her, som den før har gjort i beslægtede videnskabsgrene – på bekostning af typologisk og historisk-geografisk arbejds metode. Teknisk har båndoptageren betydet en meget stor landvinding, som har muliggjort et stærkt øget indsamlingsarbejde, og dette vil uden tvivl afsætte tydelige spor i den fremtidige forskning.

LITTERATURLISTE

1. *Aarne, Antti & Thompson, Stith*: The Types of the Folktale. Second Revision. Helsinki 1961. 588 s. (*FF Communications* 184).
2. *Andersen, Elisabeth*: Gamle danse fra Præstø amt, udg. af Præstø amts folkedansere. Vindbyholt 1954. 60 s.
3. *Andersen, Kristian*: Kristine og hendes viser. *Folkeminder* 6 (1960) 25-32.
4. *Andersen, Niels Peter*: Leg på gaden. Optegnelser fra en landsby på Randers-egnen. Med forord af *Bjarne Stoklund*. *Budstikken* 1957, 24-25.
5. *Andersen, Thomas*: Af gårdejer Thomas Andersens optegnelser fra Hauløkke, Erritsø, Fredericia. *Folkeminder* 4 (1958) 165-80.
6. *Andersen, Vald.*: Hekse i Lindknud sogn 1620. *Årb Ribe* 15:1 (1960) 126-34.
7. *Andersson, Otto*: Upprepningsstrofen ännu en gång. *Da Stud* 1955, 5-16.
8. *Bailum, Henry*: Kisum kæltringer og andet godtfolk. Forord af *Hans Ellekilde*. Århus 1956. 64 s.
9. *Bay, Sv. Aage*: Bonde og viking. Samfundsliv og tro i Nordens vikingetid. Kbh. 1954. 222 s.
10. *Bentzon, Fridolin Weis*: Launeddas, et sardisk folkemusikinstrument. *Dansk Musiktidsskrift* 1961, 97-105.
11. – Notes sur la vie musicale d'un village Sarde. *Folk* 2 (1960) 13-32.
12. – Et sardisk folkemusikinstrument. *Budstikken* 1959, 41-59.
13. *Bibliografi over dansk folkekultur* 1955 ff. Kbh. 1957 ff. Udg. af *L. Bødker, H. Grønning, B. Holbek, H. Rasmussen*.
14. *Boberg, Inger M.*: Baumeistersagen. Helsinki 1955. 24 s. (*FF Communications* 151).
15. – Dansk folketradition i tro og digtning og deraf afhængig skik. Udg. af *Iørn Piø*. Kbh. 1962. 192 s. (*Da Folkem* 72).
16. – Motif Index of Early Icelandic Literature. Under udgivelse.
17. *Boers, Hedda*: Folketro om tænder, tandmidler og tandbehandling hos almuen i Danmark. Et studium i dansk folkemedicin. Kbh. 1954. 184 s.
18. *Brøndegaard, V. J.*: Danske børnelege med blomster og andre plantedele. *Spr Kult* 22 (1960) 11-76.
19. – Gøgeurter som Afrodisiaka. *Da Stud* 1956, 55-101.
20. – Rølliken i nordisk Folkemedicin. *Spr Kult* 20:3 (1956) 42-52.
21. – Sevenbom som abortivum. *Da Stud* 1959, 5-31.
22. *Brøndsted, Johannes*: Thors fiskeri. *NatMus Arb* 1955, 92-104.
23. *Bæksted, Anders*: Besættelsen i Thisted 1696-98. I-II Kbh. 1959-60. 429, 392 s. (*Da Folkem* 69-70).
24. *Bødker, Laurits*: Danske folkeeventyr. Kbh. 1960. 199 s.
25. – Danske folkesagn. Kbh. 1958. 191 s.
26. – Eventyr. *Folkeminder* 3 (1957) 140-43.

27. *Bødker, Laurits*: Folkeeventyrenes forskningsproblemer. *Arv* 12 (1956) 69-94.
28. – Folkeviseforskningens problemer. Foredrag 7.5.1958, refereret med diskussion i Selskab for Nordisk Filologis årsberetning 1958, 4-10.
29. – Gadebasse og gadelam. *Folkeminder* 3 (1957) 97-107.
30. – Indian Animal Tales. A Preliminary Survey. Helsinki 1957. 144 s. (*FF Communications* 170).
31. – Den lange løgn. *Da Stud* 1954, 109-26.
32. – (udg.) Nordic Folklore Reports. I: Reports 1958-59. *Arv* 14 (1958) 163-79, II: *B. Holbek*: The Use of Punch Cards. *Arv* 16 (1960) 155-61.
33. – (udg.) Nordisk seminar i folkedigtning I, Ålborg 1961. Kbh. 1962.
34. – Skulør. *Folkeminder* 1 (1955) 28-31.
35. – , *Solheim, Svale & Tillhagen, C. H.*: Skæmtsomme eventyr fra Danmark, Norge og Sverige. Kbh. 1957. 132 s.
36. *Christensen, Jens*: Træk af nordfynsk Landsbyliv. Optegnelser udg. af *Poul Andersen*. Kbh. 1958. 124 s.
37. *Christensen, P.*: St. Nelaus kilde i Røgelhede og andre helligkilder i Vendsyssel. *Årb Vends* 1959/60, 259-70.
38. *Christiansen, J.*: Eventyr og historier fra Hjerpsted. *Folkeminder* 5 (1959) 193-215.
39. *Clausen, Karl*: Dansk folkesang gennem 150 år. Kbh. 1958. 338 s.
40. *Dal, Erik*: Danmarks gamle Folkeviser. En plan for udgavens afslutning. *Da Stud* 1955, 63-76.
41. – Inger Margrethe Boberg 23. juli 1900-9. maj 1957. *Da Stud* 1957, 5-8.
42. – Nordisk folkeviseforskning siden 1800. Kbh. 1956. 448 s. English summary s. 410-30: Scandinavian Balled Research Since 1800 = *Meddelanden från Svenskt Visarkiv* 5.
43. – Scandinavian Ballad Research Today. *Scandinavica* 1 (1962) 5-16 = *Meddelanden från Svenskt Visarkiv* 16.
44. – Tro og overtro i folkevisen. *Kirkens Verden* 1960, 65-71.
45. *Danmarks gamle Folkeviser*. Bd. X:5-7 (s. 389-732+xii s.). Kbh. 1958-61. Ved *Karl-Ivar Hildeman, Erik Dal & Iørn Piø*. Bd. XI:3 (s. 141-92). Kbh. 1959. Ved *Thorkild Knudsen & Nils Schiørring*.
46. *Dencker, Nils & Piø, Iørn*: Sankt Bentes gilde. En uopklaret gammel dansk julcleg. *Da Stud* 1960, 5-18.
47. *Ellekilde, Hans*, Festskrift til: Danske folkeminder. Kbh. 1961. xvi+229 s.
48. – (udg.) Folkesagn fra Janderup Sogn 1857. Optegnede af Hans Marinus Iversen fra Bandsbjerg. *Årb Ribe* 14:2 (1957) 260-92.
49. – H. C. Andersen og de fynske folkesagn. *Anderseniana* 1955, 74-129.
50. – Heksen Maren Graa i Torning. *Årb Vib* 1957, 70-81 = *Slægtsgaarden* 91 (1957) 8-13.
51. – De kloge folk i Tjørnehoved. *Årb Præstø* ny rk. 5:1 (1957) 5-58.
52. – Nordsjællandske folkesagn om dronning Margrethe og hendes forældre. *Årb Gill* 1954, 23-43.
53. – Rønbjærg og Estvad rakkere. *Årb Hards* 52 (1958) 152-73.
54. – Sidsel Jensdatter. *Årb Hards* 50 (1956) 150-83.
55. *Enevig, Anders*: Viser fra Nørrebro. Lersøbøller og Fælledbisser. *Folkeminder* 6 (1960) 33-48.
56. *Espegaard, Arne*: Folkeminder fra Vendsyssel. *Folkeminder* 7 (1961) 60-65.
57. *Folkeminder* 1 ff. Kbh. 1955 ff. Udg. af *L. Bødker, H. P. Hansen, Chr. Lisse*.
58. *Gad, Tue*: Legenden i dansk middelalder. Disp. Kbh. 1961. x+297 s.
59. *Gadegård, Niels H.*: Ormen og Tyren. *Kirkens Verden* 1961, 120-25.

60. *Gustafsson, Nils*: Et par cyprianusskrifter. *Kult Folkem* 1956, 52-63.
61. [*Hammerich, L. L.*] (udg.): Beretning om det 11. Nordiske Folkelivs- og Folkeminddeforsker møde i Odense 18.-21. juni 1952. Kbh. 1954. 64 s. (*Da Folkem* 63). Heri diskussion af folkeeventyrenes forskningsproblemer (se ovf. nr. 27), 46-58.
62. – Gudmund Schütte 17. januar 1879-12. juli 1958. *Da Stud* 1959, 107-14.
63. – Tristan og Isolde før Gottfried af Strassburg. Kbh. 1960. 104 s. (*Stud Spr OldForsk* 242).
64. *Hansen, H. P.*: Danske trolddomsbøger. *Folkeminder* 4 (1958) 145-65.
65. – Fra fårehyrde til æresdoktor. Selvbiografi. Kbh. 1960. 167 s.
66. – Fra gamle dage (Folk bander; Slavekrigen 1848; Om renlighed i gamle dage; Af brændevinens saga; An Wåt's saga). Samlet udg. Kbh. 1961. 240 s.
67. – Hedebønder i tre slægtled. Kbh. 1958. 263 s.
68. – Kloge folk, I-II. 2. forøg. udg. Kbh. 1960-61. 259, 269 s.
69. – Natmændsfolk og kjæltringer, I-II. 2. udg. Kbh. 1960-61. 222, 269 s.
70. – Syner og varsler. Parapsykologiske fænomener. Kbh. 1957. 259 s.
71. *Haugbøll, Charles*: Børster. De omrejsende jernbane- og jordarbejderes liv og arbejde belyst gennem breve og samtaler. Kbh. 1955. 183 s. (*Da Folkem* 65).
72. *Hauser, Michael*: Grønlandske trommesange. *Grønland* 1960, 441-57.
73. *Henningsen, Gustav*: Jomfru Bartholins Visebog. *Da Stud* 1961, 40-44.
74. – Kunsten at lyve lodret. *Vestfold-Minne* 1961, 64-99 = *Nordisk Institut for Folkedigtning, Studier* 1.
75. – Vedel og Syv og bogtrykkerne. En bibliografisk undersøgelse af Hundredvisebogen. *Da Stud* 1959, 53-84 = *Meddelanden från Svenskt Visarkiv* 5.
76. *Henningsen, Henning*: Behøvling og hønsning. Indvielsesskikke i håndværkerlav. Kbh. 1960. 56 s.
77. – Crossing the Equator. Sailors' Baptism and Other Initiation Rites. Disp. Kbh. 1961. 324 s. + 24 s. ill.
78. – Einweihungs- und Aufnahmesitten bei den Bauern. *Nordelbingen* 24 (1957) 170-99.
79. – Hønsning og narrerier. *Folkeminder* 2 (1956) 74-83.
80. – Hønsning og optagelsesskikke. *Folkeminder* 1 (1955) 35-39.
81. – Kølhaling og råspring. Et par gamle sømandsstraffe. *Hand SøMus Årb* 1956, 89-132.
82. – Linje- og vendekredsdaß på norske og danske skibe op til 1814. *Vestfold-Minne* 1961, 35-63.
83. – Skikke ved søsætning og navngivning af skibe. *Folkeminder* 3 (1957) 125-30.
84. *Hjorth, Poul Lindegård* (udg.): Karl Magnus' krønike. Kbh. 1960. 64 + 376 s.
85. *Holbek, Bengt*: August F. Schmidt. Bibliografi udg. i anledning af forfatterens 60-års dag den 4. august 1959. Kbh. 1959. 36 s.
86. – Hjorten, fåret og ulven. En fabels historie. *Arv* 15 (1959) 27-46.
87. *Holm, Gustav*: Grønlandske sagn. Med forord af *Erik Holtved*. Kbh. 1959. 53 s.
88. *Huhle, Robert* (udg.): Bogen om Himmerland. Åbenrå 1958. 637 s.
89. *Hüllen, Georg* (udg.): Von Prinzen, Trollen und Herrn Fro. Märchen der europäischen Völker. 1 ff. Rheine/Westf. 1956 ff.
- 89a. *Høirup, Henning*; *Blichfeld, M. F.*; *Boberg, Inger M.* & *Eriksen, Hans E.*: Frederik Lange Grundtvig. Kbh. 1955. 214 s.

90. *Højrup, Ole*: Hanepuden, eller en sørgelig historie om et ulige ægteskab. *Budstikken* 1959, 102-20.
91. *Kjærgaard, Peder Jensen*: Sankthans-koen i Vendsyssel. *Folkeminder* 7 (1961) 67-71.
92. *Kleivan, Inge*: Mirtårtut. Vestiges of the Eskimo Sea-Woman Cult in West Greenland. Kbh. 1960. 30 s. (*Medd Grønl* 161:5).
93. *Knudsen, Thorkild*: Dansk Folkemindesamlings båndoptagelser. *Dansk Musiktidsskrift* 1959, 94-100. Også som særtryk.
94. – Folk synger. *Folkeminder* 6 (1960) 1-12.
95. – Ingeborg Munchs viser. *Folkeminder* 7 (1961) 89-104.
96. – Model, type og variant. *Dansk Musiktidsskrift* 1961, 79-92. (= *Wissensch. Zeitschrift d. Ernst-Moritz-Arndt-Univ. Greifswald, Gesellsch.- u. sprachwiss. Reihe*, X:2 (1961) 177-89).
- 97-100. – Præmodal og pseudogregoriansk struktur i danske folkevisemelodier (også tr. i *Journ. of the Internat. Folk Music Council* X, 1958). Hertil flg. indlæg: *Henrik Glahn*: Nogle bemærkninger til Thorkild Knudsens studie. *Thorkild Knudsen*: Folkelig tradition – og forskningstradition. *Henrik Glahn*: Slutbemærkning. *Dansk Musiktidsskrift* 1957, 63-68; 94-99.
101. – & *Schiørring, Niels*: Folkevisen i Danmark. 1 ff. Kbh. 1960 ff.
102. *Kragelund, T. Tobiassen*: Død og begravelse. *Folkeminder* 2 (1956) 50-55.
103. *Kristensen, H. K.*: Var der mangler ved muldsærk og ru? *Årb Ribe* 15:2 (1961) 286-90.
104. *Kristensen, Niels Kristian*: Staffensløjer i Himmerland. *Folkeminder* 7 (1961) 77-79.
105. *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*. Fra vikingetid til reformationstid. 1 ff. Kbh. 1956 ff. Red. af *J. Danstrup, Allan Karker &c.*
106. *Kvist, John*: Hjelmstrup smed, en af amtets sidste kloge mænd. *Årb Vejle* 1960, 150-71.
107. *Larsen, Emil*: Den vandrende spillemand. *Årb Vends* 1959, 99-108.
108. *Laugesen, Anker Teilgård*: Den danske Rimkrønikes indledning. *Acta Phil Scan* 23 (1955) 147-55.
109. – Til den danske Rimkrønikes datering. *Acta Phil Scan* 23 (1955) 37-56.
110. *Leden, Christian*: Über die Musik der Ostgrönländer. Kbh. 1954. 112 s. (*Medd Grønl* 152:4).
111. *Levinson, Niels*: Folkeeventyr fra Vendsyssel. Udg. af *Laurits Bødker*. Kbh. 1958. xvi+312 s. (*Da Folkem* 68).
112. *Levy, Morten Raknes*: Kristi Vangen. Springar fra Hallingdal. *Dansk Musiktidsskrift* 1961, 92-97.
113. *Lind, Eyvind L.*: 18 borrinjholmska opstæljedanja. *Jul på Bornholm* 1959, 40-41.
114. *Lindberger, Örjan*: Anteckningar om symbolik och tendens i några historiska visor från 1500-talets början. *Da Stud* 1955, 41-61.
115. *Lorenzen, Poul*: Vilde fugle i sagn og tro. Kbh. 1960. 203 s.
116. *Lukman, Niels*: Finn og St. Laurentius i Lund og i Canterbury. *Ark Nord Fil* 75:1-4 (1960) 194-237.
117. – The Raven Banner and the Changing Ravens. A Viking Miracle from Carolingian Court Poetry to Saga and Arthurian Romance. *Class Med* XIX:1-2 (1958) 133-51.
118. – The Viking Nations and King Arthur in Geoffrey of Monmouth (-1138). *Class Med* XX:1-2 (1959) 170-212.
119. *Løkkegaard, Frede; Barr, Kaj & Søndergaard, Svend*: 1001 nat. Kbh. 1961. 78 s.

120. *Maibøll, Christian*: Gilder og fester i Ketting i tiden omkring 1825. *SJy MSkr* 37 (1961) 15-18.
121. *Matras, Chr.* (udg.): Føroya kvæði. Corpus carminum færøensium. Bd. I:2. Kbh. 1954. 80 s.
122. *Mileck, M. Schiøler*: Gentagelsesstrofen i dansk folkevisedigtning. *Da Stud* 1955, 17-40.
123. *Nielsen, A. Strange*: Folkeminder om englænderne 1807. *Folkeminder* 2 (1956) 69-73.
124. *Nielsen, C. F.*: Om Midtsjællands æventyr. *Folkeminder* 2 (1956) 60-68.
125. *Nielsen, Johanne*: Bryllup på en skipperø. Med indledning af *Ole Højrup*. *NatMus Arb* 1960, 72-85.
126. *Nielsen, Richard & Sørensen, Thorvald* (udg.): Bogen om Bornholm. Tønder 1957. 664 s.
127. *Noe-Nygaard, Helge*: Sydslesvigske sagn. Kbh. 1958. 228 s.
128. *Nykrog, Per*: Les fabliaux. Disp. Kbh. 1957. 55 + 339 s.
129. *Odenius, Oloph*: Den döda modern som däggas av ormar. *Da Stud* 1961, 5-16.
130. *Olsen, Christian*: Den kloge Kone i Reerslev. *Årb Holb* 15:4 (1959) 80-83.
131. *Olsen, Poul Rosing*: Nahamī. *Dansk Musiktidsskrift* 1961, 105-17.
132. *Parbøl, Inge*: Qivitut, grønlandske fjeldgangsmænd. *Grønland* 1955, 452-63.
133. *Pedersen, Anna*: Højtid og gæstebud. Optegnelser fra Stevns og Bjæverskov herreder. Kbh. 1960. 94 s. (*Udv Folkem Publ*, serie B:5).
134. *Petersen, Ib Clemens*: Middelalderlige lægeplanter med særligt henblik på klostrenes urtegårde. *Årb Loll-Falst* 8:3 (1957) 361-408.
135. *Pipping, Rolf*: En visa och ett ordspråk. *Acta Phil Scan* 23 (1955) 117-38.
136. *Piø, Iørn*: En moderne skillingsvise. *Da Stud* 1958, 107-11.
137. – (udg.): Optegnelser fra Mejlbj ved Randers. *Folkeminder* 5 (1959) 216-35.
138. – Pandekageløbet i Holbæk. *Folkeminder* 3 (1957) 131-37.
139. – Sankthans-koen. *Folkeminder* 7 (1961) 72-76.
140. – Skillingsviserne om Christiansborg Slots brand 1884. Kbh. 1959. 60 s.
141. – Søvels sangforlag. *Folkeminder* 6 (1960) 13-24.
142. *Ranke, Kurt*: Internationaler Kongress der Volkserzählungsforscher in Kiel und Kopenhagen 1959. Berlin 1961. viii + 474 s.
143. *Rasmussen, Holger*: Carrying children »i kiltingi«. A Faroese christening custom. *Folk* 1 (1959) 133-39.
144. *Rasmussen, R. K.*: Gomul føroysk heimaráð. Tórshavn 1959. 151 s. (*Ann Soc Scient Fær*, Suppl. 3).
145. – Om drøbelen i den færøske folkemedicin. *Budstikken* 1957, 31-40.
146. *Riis-Olesen, H. A.*: De hellige kilder i Thy og Hanherred. *Årb Thist* 1960, 256-61.
147. *Ring, Frands Johan*: Nogle gamle fynske spillemænd. *Årb Fy* 7:3 (1961) 542-71.
148. *Rolighed, Jens*: Gamle bondeskikke fra Klim sogn. *Årb Thist* 1957, 185-200.
149. *Rosing, Jens*: Ísimardik. Den store drabsmand. Kbh. 1960. 89 s. (*Det Grønlandske Selskabs skrifter* 20).
150. – Den østgrønlandske »maskekultur«. *Grønland* 1957, 241-51.
151. *Röhrich, Lutz*: Die Märchenforschung in Dänemark. *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde* 3 (1957) 501-07.
152. *Raaschou, Carl*: Folkekulturen i udspring og forløb. *Folkeminder* 7 (1961) 80-88.
153. – Folkeminder fra Himmerland. *Folkeminder* 5 (1959) 239-43.

154. *Schiørring, Nils*: En folkemindesamplers gave til eftertiden. *Folkeminder* 2 (1956) 94-96.
155. – Omsyngning og inkonstans. *Dansk Musiktidsskrift* 1961, 74-79 (= International Musicological Society's Report of the Eighth Congress, vol. 1, New York 1961, 380-85).
156. – Selma Niensens viser. Et repertoire af folkelige sange fra det 19. århundredes slutning. Kbh. 1956. 188 s. (*Da Folkem* 66).
157. – De seneste års tilvækst af folkeviser og folkelig dansemusik i Dansk Folkemindesamling. *Folkeminder* 1 (1955) 32-35.
158. *Schjørring, Chr. B.*: Af jord er du kommet. – Jordpåkastelsen indenfor europæisk kultur. Kbh. 1959. 189 s.
159. *Schmidt, August F.*: Bymandsremser og nidviser. *Folkeminder* 7 (1961) 49-59.
160. – Danmarks Byremser. Kbh. 1957. 232 s. (*Da Folkem* 67).
161. – Fra den gamle folketro i egnen vest for Flensborg. *SJy MSkr* 36 (1960) 82-91; 111-13.
162. – Fra folketroens og sagnenes verden. 1955. 23 s. (*Faglig Læsning* 267).
163. – Fra Sydslesvigs sagnverden. *SJy MSkr* 37 (1961) 206-08; 215-20.
164. – Fra Aarhusegnens gamle Landsbyer. Sagn, Tro og Digtning. Brabrand 1960. 184 s.
165. – Luftridt og Korsbyrd. *Årb Sorø* 1956, 59-70.
166. – Sagnene om Gram Slot. *SJy MSkr* 35 (1959) 105-12; 126-31.
167. – Særegen folkeoverlevering fra Hardsyssel. *Årb Hards* 52 (1958) 53-66.
168. *Steensberg, Axel*: Caritas Romana, eller sagnet om den fængslede Cimon og hans opofrende datter. *Budstikken* 1957, 53-82.
169. *Stoklund, Bjarne*: Per Ajsens Cyprianus. *Skalk* 1958:2, 3-5.
170. *Strömbäck, Dag*, Festskrift til: Folkloristica. Uppsala 1960. Heri *L. Bødker*: Folkeviser. Et bidrag til terminologiens forbiistring, s. 273-82, og *Chr. Matras*: Den enøjede hval, s. 177-83.
171. *Studiehåndbog for det filosofiske fakultet*, XII: Andre fag. Kbh. 1962, s. 14-21.
172. *Sogaard, Helge*: Notitser til juletræets historie. *Årb Gl By* 1960, 72-75.
173. *Taylor, Archer*: »Svend i Rosengård« og »Edward«. *Da Stud* 1958, 105-07.
174. *Tegengren, Helmer* (udg.): Den gamle bondekulturens oppløsning. Åbo 1961. 184 s. Heri *Hans Ellekilde*: Nutidig dansk heksetro, s. 111-20, og *Axel Steensberg*: De sidste århundreders ændringer i den danske bondekultur. Årsager og forløb, s. 56-66.
175. *Terkelsen, Frede*: Johan Bonde. Landsbyspillemand og Væver. *Årb Als Sundev* 37 (1958) 93-110.
176. *Terslin, H. C.*: Fiskertro på begge sider af Øresund. *Årb Gill* 1955, 39-58.
177. – En nordsjællandsk Cyprianus. *Årb Gill* 1958-59, 104-08.
178. – Norsk fiskerovetro. *Årb Gill* 1957, 104-19.
179. *Trolle, Johannes*: Flora og folketro i Sønderjylland. *SJy MSkr* 31 (1955) 145-52, 169-92. Også som særtryk 1956. 32 s.
180. *Thompson, Stith*: Motif-Index of Folk-Literature. A classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, mediaeval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends. Vol. I-VI. Kbh. 1955-58. 554, 517, 519, 499, 568, 893 s.
181. *Thaarup-Andersen, Lis*: »Fiskefangstfablen« i den skriftlige litteratur og folkelitteraturen. *Da Stud* 1954, 127-42.
182. *Toldberg, Helge* (udg.): Den danske Rimkrønike, I-III. Kbh. 1961, 1958, 1959. xxiv + 162, x + 150, viii + 140 s. (uafsluttet).

183. – Den danske Rimkrønike og folkeviserne. *Da Stud* 1958, 5-45 – *Meddelanden från Svenskt Visarkiv* 7.
184. *Uldall, Kai*, festskrift til: Folkeliv og Kulturlevn. Red. af *Bjarne Stoklund*. Kbh. 1960. 338 s. Heri *Hans Ellekilde*: Skovsbokorset i sagnoverleveringen, s. 236-46.
185. *Vebæk, Måliaraq*: Aqigsiaq. *Grønland* 1960, 90-92.
186. – Narrâjit. *Grønland* 1960, 352.
187. – Qivitoq Anda. *Grønland* 1957, 290-94.
188. – Sagnet om Kågssagssuk. *Grønland* 1959, 425-31.
189. – Tuneq – en indlandsbo. *Grønland* 1959, 230-32.
190. *Østergaard, Jens*: Medicinske planter fra Vitskøl Klosterhave, Overlade sogn. *Årb Himm Kj* 48 (1959) 103-14.
191. *Aagaard, Anton*: Restitutionen af Folkeviserne. Med særligt Henblik paa Germand Gladensvend Visen. Kbh. 1960. 84 s. (*Stud Spr OldForsk* 244).

Anmeldelser

Førromersk jernalder i Jylland

C. J. Becker: Førromersk jernalder i Syd- og Midtjylland.
Nationalmuseets skrifter. Større beretninger. VI. København 1961. 292 s.
ill. og 127 pl. 100,00 kr.

Professor C. J. Becker har under anførte titel udsendt et stort værk om den førromerske jernalder i Syd- og Midtjylland. Gennem mange år har Becker i intensivt forskningsarbejde fordybet sig i de mange vanskelige problemer, som rejser sig ved studiet af vor ældste jernalder, og det er velkendt, at han har ydet en række succesrige bidrag til den kronologiske opdeling af den førromerske jernalders fundmateriale. Som ung student vandt han for 25 år siden Universitetets guldmedaille på besvarelsen af en opgave over dette emne. Og da Becker i 1942 af Poul Nørlund fik overdraget behandlingen af boplads materialet fra Trelleborg, kom der for alvor skred i hans forskning. Arbejdet med de førromerske bopladsgruber fra voldstedet gjorde det klart, at deres keramik lod sig opdele i tre perioder, et resultat, som blev fremlagt 1948 i Trelleborg-publikationen. Siden har Becker i andre afhandlinger, fra 1948 og 1951, udvidet sine iagttagelser, således at den ældre inddeling i kun to perioder nu kunde erstattes med fire grupper: I, II, IIIa, IIIb.

I sin nye bog har forfatteren sat sig den opgave at udbygge og videreføre de hidtil nåede resultater i et forsøg på »at dokumentere en kronologisk ordning af det danske materiale ud fra fremlæggelse af en serie sluttede boplads- og gravfund inden for en egn af landet, hvor man har mulighed for at kunne følge førromersk jernalder lige fra begyndelse til slutning«. Kun i Syd- og Midtjylland lader dette sig gøre.

Det kan straks siges, at det er et i omfang imponerende materiale, der fremlægges, vel ikke det fuldstændige, men alle de samlede fund, der belyser udviklingen. Bopladsfundene består af affaldsgruber og (eller) hustomter. De opstilles i kapitel I i en fortegnelse, der fylder 121 kvartsider og ledsages af 91 plancher med smukke tegninger udførte af maleren Henning Ørsnes. Det syd- og midtjyske område opdeles i tre »zoner«, A: Syd- og Sønderjylland, B: det østlige, C: det vestlige Midtjylland, og inden for zonerne placeres fundene i perioderne I, II, III.

I kapitel II behandles, i en digression, de vigtige affaldsgruber som fundtype. Er de affalds- eller offergruber? Og i kapitel III følger dernæst redegørelsen for den store tuegravplads ved Aarre øst for Varde.

Det er fortjenstfuldt, at denne navnkundige og for studiet så umådelig vigtige gravplads nu endelig, efter 70 års forløb, får den behandling, der tilkommer den. Egentlig består den af to pladser, nær hinanden. På begge udgravede A. P. Madsen i 1892 ca. 250 anlæg, større og mindre tuer med en grav nedsænket under midten. Resultatet publiceredes 1894 i Årbøger.

Udgravningen var en jættestræffation: 250 gravhøje på ca. 30 arbejdsdage! Men jo også med de mangler, der var knyttet til en ydelse af den art.

På dette sted optog Becker i 1953-54 nye gravninger, dels for at eftergå ældre iagttagelser, dels for at udforske inventaret i højene ved gravpladsens yderkant. Måske var disse høje af anden alder, yngre end de ved pladsens midte. Han udgravede nu godt 100 anlæg, og fandt ringgrøfter næsten om dem alle. En forbavsende stor del af gravene i de ydre høje var uden brændte ben og betegnes derfor som kenotafer. Men vigtigst var vel selve »det supplerende oldsagsmateriale, som i forbindelse med det gamle stof muliggør studier over fordelingen af typer og dermed en udskillelse af ældre og yngre afsnit af hele perioden« (I).

Påfaldende var nemlig beliggenheden af visse nåletyper, af øskenringe og bæltehager. Nålene med »ringformet hoved« er væsentlig nyfundne i pladsens randzone, mens nåle med »oprullet hoved« er fra den centrale del, sidstnævnte derfor ældre, de første yngre. På samme måde er øskenringene centrale og ældre, mens bæltehagerne er fundne i randhøjene og derfor yngre. Disse iagttagelser, som tydeliggøres af gode udbredelseskort, bliver af den største vægt, idet Becker herved finder mulighed for at dele periode I i et ældre og et yngre afsnit: Ia og Ib (s. 176 f.). Og da metalsagerne kronologiske succession kan overføres på gravpladsens lerkar, får iagttagelsen følger også for bopladsfundenes keramik i periode I.

I kapitel IV opføres områdets øvrige gravfund, og kapitel V er helliget en gennemgang af den syd- og midtjyske keramik i førromersk jernalder. Om lerkartyperne og deres udvikling inden for de forskellige perioder kan bedst henvises til fremstillingen selv, da den efter sagens natur er stærkt detailpræget. Af særlig interesse er konstateringen af, at hele det syd- og midtjyske område i hovedsagen er én kulturprovinc, kun med afvigelser i enkeltheder inden for de tre zoner (s. 252). Forbindelse med bronzealderens slutperiode, VI, kan knyttes. De over 800 bopladskar, forfatteren arbejder med, viser i øvrigt en jævn udvikling fra periode I over II til IIIa og fra denne videre til IIIb, der betegner et meget kortvarigt overgangsstadium til romersk jernalder. Det er klart, at påvisningen af denne kontinuitet i udviklingen er af den største betydning for kulturhistorien.

Efter sin grundige gennemgang af oldsagsmateriale kan Becker nemlig i kapitel VI trække hovedlinierne op for kulturudviklingen i Jyllands førromerske jernalder. Af pladshensyn er det kun muligt at omtale den i al korthed her. Fundgrupperne Ia, Ib, II, IIIa og IIIb må dække hele den førromerske jernalder. Lighederne træder klart frem i de tre syd- og midtjyske zoners keramik og ligeledes i en stor nordjysk, zone D, hvis materiale dog endnu venter på sin behandling. Men der er, som nævnt, også forskelle. Disse understreges yderligere af en række metalsager med udpræget regional fordeling, som vises på de særdeles oplysende udbredelseskort s. 250-51 og 256-57. Stort set fremtræder de jyske grupper som nært beslægtede med holstenske og østhannoverske Jastorf- og Ripdorfkultur, men viser allerede fra begyndelsen et eget særpræg, der ligeså godt kan gå tilbage på hjemligt grundlag. De fælles ligheder skyldes derfor snarest de ensartede stil- og modestrømninger inden for hele det nordeuropæiske område. Af den for opfattelsen af Danmarks førromerske jernalder så vigtige Jastorfkultur i Østhannover og Holsten giver Becker i øvrigt i kapitel VII en fængslende vurdering med det morsomme slutfacit, at det

jyske materiale *nu* danner et solidere grundlag for gruppering og kronologi end det »klassiske« nordvesttyske! Det er et resultat, som man gerne tildeler Becker, og ham alene, æren for.

Med den beherskelse af stoffet, som mangeårig og dybtgående forskning har givet forfatteren, er det intet under, at han i kapitlet »kronologi og kulturforhold« indgår på en drøftelse af en række problemer, som længe har været kernepunkt i debatten. Der tænkes her tildels på to gamle postulater. Det ene er Sune Lindqvists 40 år gamle tese om »den keltiske hansa«. Det keltiske fremstød mod øst ind over Mellemeuropa ved overgangen mellem bronze- og jernalder skulde have bevirket en afskæring af metalforsyningen fra Syd til Nord, og ud derfra har man tolket fundfattigdommen i Nordeuropas førromerske jernalder, tydelig især i gravfundene. Det andet er tesen om klimaændringen med lavere sommer-temperatur og øget nedbør, der ved jernalderens begyndelse skulde have skabt vanskeligheder for mennesker og dyr.

Spørgsmålet bliver nu: Er der overhovedet tale om kulturnedgang fra bronzealder til jernalder? Svaret må blive nej, når man ser på det rige boplads- og gravmateriale fra periode I, som nu er fremlagt. Det tyder netop på en øget befolkning og ikke på fattigdom og nedgang. Derimod går antallet af gravfund brat ned ved begyndelsen af periode II, og gravpladserne afbrydes. Man har dog en del bopladsfund. De første landsbyer dukker nu op, og keramikken viser fuldstændig jævn overgang fra periode I til II. Da gravfundene fra II og IIIa i Jylland er så få og fattige, kunde man her tilsyneladende tale om kulturnedgang. I periode IIIb bliver fundene atter talrige.

Til sammenligning har man imidlertid et rigt materiale af boplads- og gravfund fra Fyn. Her svigter ganske vist af en eller anden grund fundene fra periode I, men er i modsætning til Jylland rigt repræsenterede i II og IIIa. Da kulturudviklingen i jysk og fynsk materiale i øvrigt er helt parallel, og da fundene i de to områder svigter til forskellig tid, vil det være vanskeligt at søge en forklaring ud fra naturbetingede årsager. Den gamle idé om klimaændringen og de deraf fulgte vanskeligheder må derfor falde bort. Måske har endog den øgede nedbør været til gavn for agerbrugsdriften og kvægholdet på de lette sandjorder i Jylland.

På samme overbevisende måde gøres der op med tanken om kulturnedgang som følge af kelterfremstødet. Nordens isolering fra Sydeuropa er reel nok, men allerede fuldt mærkbar i bronzealderens periode VI, d.v.s. formentlig o. 600 f.Kr. Det er altså 200 år før kelternes vandring. Afbrydelsen af de gamle handelsforbindelser har muligvis økonomisk-politiske begivenheder bag sig, men kan blot ikke tilskrives noget historisk kendt folk sydpå.

Problemer som disse har Becker, som det ses, belyst – og aflivet – på overbevisende måde. Men andre står uløste tilbage. Hvorfor bryder de jyske gravpladser af ved overgangen mellem I og II samtidig med, at den rige jyske landsbykultur begynder at tegne sig? Noget folkeligt brud kan der i hvert fald ikke være tale om. Mod dette strider den klart påviste linie i jysk keramik gennem hele førromersk jernalder.

Inden for rammerne af en kort omtale som denne er det jo kun muligt at gøre et forsøg på at orientere, prøve at trække det anmeldte arbejdes indhold op i en så tydelig hovedlinie som muligt. Man kan også polemisere. Men en polemik måtte da her gælde mindre væsentlige enkeltheder og

vil falde bedre ind i fremtidige drøftelser, som nok skal komme. Studiet af professor Beckers bog fremkalder hos læseren beundring for dens veloplathed, klarhed og spændkraft. Der er neppe tvivl om, at den vil blive længe stående som et primært arkæologisk skrift, sprængfyldt med idéer og præget af bærekraftig bevisførelse som den er.

Erling Albrechtsen.

Nålebindingsteknik

Odd Nordland: Primitive Scandinavian Textiles in Knotless Netting. Studia Norvegica no. 10, Oslo 1961. 154 s. og 1 kort. Pris 18 s/6 d.

Udtrykket »Knotless Netting« betyder på dansk nålebinding. Og det materiale, forfatteren behandler, kendes også fra Danmark. Han nævner bl.a. hedebosyningens »hulgang«, vikingetidsfundet fra Mammen, bronzealderfundet fra Trindhøj og stenalderfundet fra Christiansholm i Ordrup. Bogen bygger iøvrigt på materiale fra alle fem nordiske lande, og fire sider litteraturhenvisninger viser vej for den, der ønsker at gå videre til fremmede verdensdele som Australien og Amerika.

Odd Nordland bygger videre på beskrivelsessystemer udarbejdet af R. d'Harcourt og Margrethe Hald. Men hans beskrivelse er abstrakt, og han kan derfor drage sine konklusioner ved hjælp af et symbolsprog, der stort set overflødiggør aftegninger af selve trådgangen, der naturligvis både tager tid at udføre og kræver kostbar plads i publikationerne. Dermed være ikke sagt, at sådanne tegninger med Nordlands bog er gjort helt overflødige. – I et koordinatsystem angiver han langs absicisseaksen trådcirklernes spændvidde fra spiralgang (»coil«) til spiralgang. Vender tråden f.eks. først tilbage til aksens efter at denne har været krydset fem gange, får »coiling-systemet« betegnelsen V på aksens, eller 5 i symbolsproget. Ordinataksens i koordinatsystemet anbringes umiddelbart til venstre for det sted, hvor tråden hæftes til næste række. Dr. Nordland benævner koordinatsystemets fire sektorer A, B, C, D begyndende øverst til venstre og endende nederst til venstre efter urviserens retning. Til betegnelse af »Coiling-systemets« tal føjes med mindre taltyper en beskrivelse af »threading-systemet«, d.v.s. hvor mange gange gennemstikningen skifter retning.

Bogen er blevet indgående kritiseret af Aslak Liestøl i tidsskriftet »Norveg« 1962, og samme sted findes et gensvar fra Odd Nordland. Diskussionen er lærerig, men kræver for mange udredninger af tekniske detaljer til at kunne refereres udførligt. Metoden, dr. Nordland har valgt til grundlag for sine beskrivelsesformer, er behæftet med visse mangler. Den gør f.eks. ikke forskel på ret og vrang og dækker ikke usymmetriske undtagelsestilfælde. Tekstilsforskeren, der i fremtiden ønsker at benytte den nye metode, må derfor i visse tilfælde gribe til supplerende tegninger eller noter. Men så vidt anmelderen kan se, betyder metoden dog et betydeligt fremskridt. Ved hjælp af et symbolsprog kan man få overblik over et u håndterligt materiale, sætte det på en fælles formel og frembringe et resultat, der er umiddelbart sammenligneligt med resultater, forskere fra andre dele af verden kommer til, når de anvender samme »sprog«.

Lignende fremgangsmåder er man fortrolig med indenfor andre videnskaber, men mange humanister føler dem fremmedartede og er derfor

skeptiske. Man ængstes for at miste den primære kontakt med tingene, man frygter for at genstandenes umiddelbare måde at tale til os på skal forflygtiges bag dette kunstige medium, dette til trods for, at de fleste af os med sindsro bruger tabeller og visse former for statistik, hvori tingene jo også er forenklede. Man må blot gøre sig klart, at enhver abstraktion lider under den skavank, at selv om den er aldrig så logisk, beror dens korrekte afbildning af virkeligheden på, om det udgangspunkt, man har valgt, de aksiomer, man har benyttet, eller de forenklinger, man har gjort på grundlag af materialet, er forsvarlige. Er udgangspunktet ikke rigtigt, bliver resultatet galt, uanset en nok så logisk bevisførelse.

Imidlertid er det en landvinding at have et symbolsprog som arbejdsredskab i et tilfælde som det foreliggende. Ingen – og vel mindst forfatteren af bogen – vil påstå, at metoden løser alle problemer. Behandlingen af et stort stof afhænger fremdeles af om den, der foretager analysen og beskrivelsen, opfatter virkeligheden præcist nok. Symbolsproget er ligesom matematiske ligninger et fortrinligt hjælpemiddel for den, der skal behandle et stort materiale. Men den overflødiggør ikke hverken tingene selv eller forskerens evne til at gøre sikre iagttagelser.

Dr. Nordland har i sin bog givet bolden op til en diskussion, som har vidtrækkende perspektiver. Han er en begavet og idérig forsker, hvis skrifter alle der interesserer sig for videnskabelig metode kan hente inspiration ved at læse.

Axel Steensberg.

Dansk keramik

Kai Uldall: Gammel dansk fajence. Thaning & Appels Forlag, 1961.
303 sider og 10 farvetavler. Kr. 125,00, indb. kr. 155,00.

Fra sin tidligste tilknytning til dansk kultur- og kunsthistorisk forskning har Kai Uldall søgt at løse gåderne, der omgav de danske fajancer. I større eller mindre afhandlinger har han i årenes løb vist resultaterne, han er kommet til, og »Gammel dansk fajence« kan betragtes som udbyttet af et livs arbejde med emnet, der sammenfatter mangfoldige iagttagelser og giver forfatterens helhedssyn. Bogen er dog mere end en sædvanlig rekapitulation, fordi den går dybere og videre, end det hidtil er sket, og den foreligger nu som en håndbog, intet større museum kan undvære. Hvor store fremskridtene er, kan bedst måles ved en sammenligning med den litteratur, som tidligere forelå om emnet.

Hvis man på grundlag af Kai Uldalls arbejde skal fremsætte nogle bemærkninger, må det først understreges, at forskellen mellem kongerigets og hertugdømmernes produktion fremtræder endnu stærkere, end det hidtil er blevet iagttaget, og herigennem trænger spørgsmålet sig på, om den sidste med rette kan henregnes til Danmarks kulturgods. Det er ikke afgørende, at begge hertugdømmer forhen hørte til det danske monarki, da man i så fald også burde have medtaget de norske fabrikker, og skellet mellem kulturområderne følger ikke de politiske grænser. Den kendsgerning, at varerne fra fabrikkerne syd for Kongeåen i nogen udstrækning blev brugt i Danmark (og Norge) kan heller ikke være bestemmende, og samlerens og antikvitethandlerens påstande hviler ikke på beviser. I de danske fabrikker finder man i det mindste nogle danske arbejdere beskæftiget, mens man i de holstenske virksomheder leder forgæves efter landsmænd, som bogen viser det, og selv om det ikke er producentens nationalitet, der alene er afgørende, er det dog af betydning

for bestemmelsen af fajancernes tilhørsforhold, hvem der har været knyttet til deres fremstilling. Den danske fajances fortrin og mangler ville stå klarere og dens fællespræg være trukket mere overbevisende op, hvis man begrænsede navnet til kun at omfatte den produktion, som fandt sted i kongeriget og Sønderjylland. I virkeligheden er det kun enkelte genstande, deriblandt bispebollerne, der knytter fajancerne fra hertugdømmerne til den dansk-norske kulturkreds, mens de på de fleste områder følger nordtysk mode og tradition.

Det er forståeligt, at Kai Uldall ikke har villet bryde med den traditionelle opfattelse, som bevarer nogle af de bedste stykker europæisk keramik for dansk kultur, men hvis man forlader det æstetiske synspunkt til fordel for et mere alment kulturorienteret, må det erkendes, at særlig de holstenske fabrikkers varer har andre forudsætninger end kongerigets økonomisk, i kundekreds og i historie.

Følger man en udviklingshistorisk linie, bringer bogen adskilligt materiale i dens skel mellem den tinglaserede keramik og stengodset og i de forskellige fabrikkers forsøg på at nå de forbilleder, de prøvede at efterligne, og særlig har man i skildringen af de små fabrikker uden for hovedstaden et udmærket stof til at forstå alle de problemer, produktionen indeholdt.

Kun undtagelsesvis berører forfatteren den hjælp, jordfundene yder i de danske byer. Det er stadig et åbent spørgsmål, hvor meget de gamle danske fajancer har været brugt, og det kan i denne sammenhæng anføres, at der i Århus efterhånden er fremkommet flere skår af fajancer fra fabrikken i St. Kongensgade, af hvilke bl.a. et terrinlåg lader sig samle, desuden kendes en almindelig tallerken fra Kellinghusen og et hjørne fra en bakkebordsplade (fra Slesvig?), men i sammenligning med antallet af andre skår er det ubetydeligt. Man har brugt det stedlige, glaserede lertøj eller jydepotter, og importeret fajance optræder også. Ligeledes kendes flisefragmenter fra byens jordfund, og det ville være af stor værdi at samle, hvad der kendes til flisernes brug som vægbeklædning og på anden måde, men det er usikkert, hvor længe den varede på de enkelte steder, og hvor udbredt den har været. Således rejser bogen en række spørgsmål, og det er vel dens største fortrin, at den som udgangspunkt for videre forskning virker tilskyndende, kun kan det måske klages, at bogen i nogen grad går uden om fabrikkernes jævne og almindelige produktion og fortrinsvis gengiver de sjældne pragtstykker, hvori de enkelte fabrikkers særtræk ganske vist tydeligt lader sig erkende, men som dog optræder sparsomt. Disse sjældenheder skal man nok holde rede på som f.eks. bispebollen med versene om erkebisp Olav Engelbrechtson, der allerede var fremme på den kunstindustrielle udstilling i København 1879 og blev afbildet i Camillus Nyrops beskrivelse af den.

Kai Uldalls værk rejser spørgsmålet om, hvor langt man er nået i studiet af fajancerne i de snart 100 år, der er gået, siden man blev opmærksom på dem. Store fremskridt er sket, men bogen skjuler ikke, at der er meget uklart, og særlig de små fabrikker i Jylland og på Fyn rummer gåder. Det vides f.eks., hvor mange forskellige typer Gudumlund fremstillede, men det er endnu ikke lykkedes at tilvejebringe prøver på alle de varer, fabrikken leverede. På dette punkt kan man ikke nøjes med de skriftlige kilder, men det er nødvendigt at have selve genstandene til sin rådighed, hvis man vil studere denne side af dansk kultur. Både fajance og stengods var i ældre tid ikke de sjældenheder, tiden og samleliden-

skaben i forening har gjort dem til, men daglige brugsartikler, erstatninger for det finere og dyrere porcellain. Selv om de små provinsfabrikker ikke havde nogen lang levetid og et meget begrænset afsætningsområde, ser det alligevel ud til, at de har været af ikke ringe betydning for deres egn, hvis man skal dømme efter Gudumlunds og Ølands produktion, der for en stor del måtte søge kunderne på stedet. Således fik det 1813 oprettede Løveapotek i Ålborg sine standkrukker fra Gudumlund, og deres tyndt pålagte koboltfarve, hvormed signaturerne er malet, og den dårligt pålagte glasur viser tydeligt kvaliteten.

Kai Uldall fremhæver, at de fleste varer fra fabrikken på Øland var stilløse, og man er på denne tid i virkeligheden langt borte fra den festlige måde, på hvilken virksomheden i St. Kongensgade åbnede den danske fajanceproduktion. Både kunstnerisk og håndværksmæssigt viser udviklingen en bestandig krebsegang. Årsagerne hertil er tilstrækkelig kendt. Det var stengodsset, der slog den tinglaserede vare ud og dermed afsluttede et kapitel i dansk keramikks historie, der er klart afgrænset og sikkert også i fremtiden vil friste forskningen til nye fremstød, men selv om man anlægger andre synspunkter, end Kai Uldall har gjort det, og fælder domme efter nye værdimål, vil bogen stadig være udgangspunktet. I et afsluttende led peges der videre frem i omtalen af ukendte, gådefulde virksomheder, som nævnes i den ældre litteratur. De har mere end kuriositetens værdi, da det måske ved et nærmere bekendtskab med dem bliver muligt at bestemme forholdet mellem fajance og stengods bedre end hidtil.

Helge Søgaard.

Tækning

Karl Mattisson: Det sydsvenska halmtaket. Skrifter från folklivsarkivet i Lund utgivna genom Sällskapet Folkkultur. Nr. 4. C. W. K. Gleerup. Lund 1961. 179 s ill. Sv. kr. 20.-.

Fhv. overlæge, dr. med. Karl Mattisson har – efter et langt liv i medicinens tjeneste – i sit otium kastet sig over folkelivsforskningen med en energi og et udbytte, som i høj grad må aftvinge respekt hos fagets professionelle udøvere. En række publikationer er det synlige resultat af arbejdet. I 1953 kom en nyttig oversigt over kornhøstens forskellige metoder og skikke («Skörden genom tiderna», Lund 1953), men Mattissons studier har dog først og fremmest været koncentreret om et andet af de klassiske etnologiske emner: tækningen. Den første lille afhandling om emnet kom så tidligt som 1946. Den er siden fulgt op af artikler om forskellige egne tækkemetoder i lokalhistoriske årbøger samt en monografi over arbejdets vigtigste redskab, tækkeskovlen (Täckevrakan, Rig 1957, s. 33-52), som også inddrager dansk materiale. Disse afhandlinger er allesammen forarbejder til den samlede fremstilling, som nu foreligger.

I 1949 gav Sigurd Erixon og Anders Nyman en oversigt over de svenske stråtagstyper (Halmtakstyper i Sverige, Folkliv 1948-49, s. 53-86). Denne værdifulde afhandling må af praktiske grunde nøjes med at opridse hovedtrækkene i det store, brogede materiale, men må lade detaljer og specialproblemer ligge. Mattisson har i stedet valgt at afgrænse sit stof geografisk, således at kun det sydlige Sverige behandles. Han har derved fået mulighed for at fremlægge det store materiale, som er indsamlet i snævert samarbejde med Folklivsarkivet i Lund, i en bred, beskrivende

form. Efter en kort indledning om de ældre oplysninger om stråtage og tækning, går forf. over til at gennemgå tækkearbejdet og de anvendte redskaber i de forskellige landsdele: først Skåne, som får den mest udførlige behandling, derefter Halland, Västergötland og Dalsland, Blekinge, Småland og Öland. Teksten ledsages af et rigt illustrationsmateriale, dels i form af fotografier, dels i form af tegninger af redskabstyperne på grundlag af de lokale meddeleres skitser. Sluttelig behandles i et særligt afsnit stråtagenes forsvinden, og årsagerne hertil diskuteres. En række store tabeller, som angiver den procentvise forekomst af stråtage i de forskellige sogne i årene 1900, 1930, 1940 og 1950, er af tvivlsom værdi og burde nok være udeladt. Spørgeliste-materiale er udmærket, når det anvendes med kritik og forsigtighed, men at ville lave statistik på grundlag af meddeleres skønsmæssige angivelser af forekomsten af stråtage på 4 forskellige tidspunkter, er at ville presse mere ud af denne materialekategori, end man med rimelighed kan forlange.

Mattissons bog om det sydsvenske stråtag vil på grund af den rige materiale-samling blive benyttet flittigt af danske kulturhistorikere og etnologer, og den vil forhåbentlig fremskynde og lette publikationen af det indsamlede materiale om tækningen i Danmark.

Bjarne Stoklund.

Linjedåb

Henning Henningsen: Crossing The Equator. Sailor's Baptism and Other Initiation Rites. – Med dansk resumé. Munksgaard 1961. 324 s. ill. 51,50 kr. (inkl. oms.).

En folkloristisk disputats er en sjælden foreteelse i Danmark, og endnu mere usædvanligt er det, at afhandlingen henter sit emne fra den maritime folklore. Dr. phil. Henning Henningsen er én af denne specielle forskningsgrens alt for få dyrkere, og han har tidligere publiceret en række studier over emner som dystløb, bådeoptog og kirkeskibe. Ligesom disse arbejder udmærker disputatsen om linjedåben sig ved et imponerende materiale, hentet frem fra vanskeligt tilgængelige kilder og opsøgt med betydelig sporsans. Således er en væsentlig del af den eksisterende ældre litteratur om sørejser gennempløjet, og dette møjsommelige – men sikkert også spændende – arbejde har gjort det muligt for Henningsen at følge linjedåbens udvikling gennem mere end 400 år. Det ældste vidnesbyrd om skikkens er fra 1529, og i modsætning til så mange andre folketraditioner er linjedåben den dag i dag en levende institution, ja den har endog kunnet skyde nye skud, bl.a. i forbindelse med flyvningen.

Den ældste dåbshandling bestod i dypning 3 gange fra rånokken, men den afløses ret tidligt af den nu så velkendte dåb på dækket. I begge tilfælde spiller novicens »hønsning« (spenderen af penge eller drikkevarer på de andre) en stor rolle; den er et af de ældste og mest faste træk ved linjedåben. Dæksdåben havde i starten en ret simpel form, men i løbet af 17- og 1800-årene blev den udpyntet med et væld af detaljer, som tildels var overtaget fra beslægtede ceremonier på landjorden. Karakteristisk for de lidt nyere dåbshandlinger er de mange fiktive personer, som træder i funktion ved dåben. De ældste og vigtigste er Bonhomme la Ligne og Neptun, men omkring dem skares efterhånden en broget flok: præsten, doktoren, barberen og mange andre. Linjedåb praktiseres iøvrigt ikke ude-

lukkende ved passage af ækvator; den er tidligt omtalt også ved passage af Krebsens vendekreds og polarcirklen.

Når linjedåben optræder så hurtigt efter, at man overhovedet er begyndt at krydse ækvator til søs, må det skyldes, at skikken ikke er udviklet dér, men overført fra europæiske farvande og tilpasset de nye forhold. Europæiske paralleller i stort tal lader sig påvise. Ved mange karakteristiske landemærker har det været tradition, at den, der kom der første gang, skulle »høns«, og i mange tilfælde var hønsningen forbundet med dåb under en eller anden form. Under vore hjemlige breddegrader har navnlig Kullen spillet en rolle, fordi den markerede indsejlingen til Østersøen. Ingen oplysninger om disse lokale skikke rækker så langt tilbage som det ældste belæg på linjedåben, men deraf kan man ifølge sagens natur ikke slutte noget om skikkens indbyrdes alder. Henningsen har utvivlsomt ret i, at linjedåben kun kan forklares som en videreudvikling af skikke, som allerede var udformet i de europæiske farvande.

Henningsen har disponeret sin afhandling i to store hovedafsnit: optagelse i de vidtberejstes rækker og optagelse i en ny livskreds. Det første afsnit behandler hovedsagelig de maritime dåbsskikke og beslægtede fænomener, mens det andet opridser hovedlinjerne i det omfattende kompleks af optagelses-skikke, hvori disse maritime traditioner har deres plads (håndværkernes »behøvling«, studenternes »depositio« og tilsvarende skikke i bondemiljø). Denne opdeling letter oversigten over det vældige stof, men synes også i nogen grad at tilsløre de enkelte skikkes funktion. Tydeligst ses det måske i første afsnits kapitel om skikke ved rejser på landjorden. De anførte eksempler kan deles i to kategorier. Den første omfatter hønsning med tilhørende ceremonier blandt købmænd, fragtmænd og andre professionelle rejsende, mens den anden består af sådanne eksempler, hvor det er fremmede, der tvinges til at spendere første gang, de kommer til en købstad, et marked eller lignende. Disse eksempler hører naturligt sammen med de skikke, der behandles i kapitlet »Strangers and Intruders Must »høns«« (fremmede, som kommer på en byggeplads eller en mark, hvor der høstes, må give en omgang), og de skiller sig tydeligt ud fra de øvrige, hvor pointen er, at en novice skal optages i et sluttet arbejdsfællesskab. Det synes mig her at være mindre væsentligt, om der er tale om en bondedreng, som første gang deltager i et af de centrale landbrugsarbejder, eller om en sømand, som første gang passerer en vigtig milepæl på en af de traditionelle sejlruter.

I linjedåben synes dog begge de her nævnte kategorier på et tidligt tidspunkt at være sammenblandet. Passageren er den fremmede, som må høns til skibsfolkene, når han første gang passerer ækvator. For noviceerne i søfolkens egne rækker er behandlingen den samme, men funktionen er anden. Dåben er her et led i hele socialiserings-processen, i det komplekse af optagelsesskikke, som novicen må igennem for at blive en fuldbefaren sømand. Den sidste funktion er utvivlsomt den oprindelige, og sødåben bør derfor indrangeres blandt optagelserne i en ny livskreds. Man kunne have ønsket, at dette var blevet tydeligere understreget, og at der i konsekvens heraf var foretaget en nærmere analyse af sødåbens rolle i den samlede socialiserings-proces. Herimod kan indvendes, at det tilgrundliggende materiale næppe ville tillade en undersøgelse af den art. Det hænger imidlertid sammen med, at materialet for en stor del er trykte beretninger af folk uden for sømændenes egen kreds, mens nutids-

tradition, optegnet blandt søfolk og fiskere, kun er ret svagt repræsenteret. Ganske vist kan man gennem sådanne optegnelser kun nå tilbage til årene kort før århundredskiftet, men mon ikke man blandt søfolkene på de mere beskedne handelsfartøjer kunne finde rester af et ældre traditionslag? Måske ville et større materiale af den art også korrigerer billedet af selve optagelsesceremonierne, som i mange af beretningerne synes vel pæne og anstændige.

Det er dog ikke meningen med disse – måske lidt kvævulante – indvendinger at rokke ved helhedsindtrykket af Henningsens afhandling. Det er en solidt funderet og skarpsindig analyse, som rammer en pæl gennem alle forestillinger om linjedåben som en oprindelig kultisk handling, anlægger et funktionelt synspunkt på den og ser den i lyset af andre kendte optagelseskikke.

Til sidst må nævnes, at bogen er forsynet med et enestående billedmateriale, som viser, hvorledes linjedåben og beslægtede ceremonier har formet sig fra det 17. årh. og frem til vor tid.

Bjarne Stoklund.

Tyske arkiver

Das Bundesarchiv und seine Bestände. Übersicht von *Friedrich Facius, Hans Booms, Heinz Boberach.* (Schriften des Bundesarchivs 10). Boppard am Rhein 1961. 211 s. + 10 tavler m. tekst.

Efter krigs- og efterkrigstidens ødelæggelser og forvirring træder hovedlinjerne i det delte Tysklands arkivvæsen nu tydeligere frem. For dansk forskning såvel af besættelsestidens som af ældre tiders historie vil den foreliggende oversigt være af værdi. Bundesarchiv er vel en nydannelse, der bygger på en forbundsregeringsbeslutning af 24/3 1950; men det ny arkiv fik til opgave foruden at tage sig af forbundsregeringens og de forudgående zoneforvaltningsorganers arkiver 1945-49 tillige at overtage arkivalier fra det tidl. tyske rigsarkiv og det prøjsiske gehejmestatsarkiv, der fandtes inden for *forbundsrepublikkens* område, og arkivalier efterladt af de tidligere tyske rigsorganer og den tyske værne-magt, herunder rester af lokale arkiver fra egne, der nu er under russisk og polsk »forvaltning«, som det hedder; arkivalier f.eks. fra Gdingen (Gotenhafen) 1939-45 og fra Stettin indgår i dette såkaldte Ostarkiv; men arkivalier fra det tidl. statsarkiv i Stettin findes ellers i landsarkivet i Greifswald og store dele af det tidl. statsarkiv i Königsberg findes i Göttingen. Det er indviklet.

Bundesarchivs udvikling har iøvrigt været således: 1953 overtoges i Frankfurt det tidl. tyske rigsarkivs afdeling for det gamle kejserriges og det gamle tyske forbunds arkivalier. 1954 oprettedes et militærarkiv som særlig afdeling (med rester af det tidl. Heeresarchiv i Potsdam, af Marinearchiv, af Luftwaffenarchiv og andre akter fra den tidl. tyske værne-magt). Samme år indlemmedes det tidligere Nordrhein-westfalske personstandsarkiv II som en særlig afdeling (Zentralnachweisstelle) i Kornelimünster, ligesom Bundesarchiv samme år fik fagligt tilsyn med hovedarkivet (tidl. Preussisches Geheimes Staatsarchiv) i Berlin-Dahlem, der dog ikke dermed inkorporeredes i det vesttyske forbundsarkivvæsen, hvis hovedsæde fra 1961 er i Koblenz. Man må imidlertid hele tiden holde sig klart, at arkiverne i den tidl. Østzone (DDR), først og fremmest ar-

kiverne i Potsdam og Merseburg, er helt uden for Bundesarchivs rækkevidde. Derimod er de meget betydelige arkivmængder, der erobrede af de vestallierede hære og for store deles vedkommende blev transporteret til USA eller Storbritannien (jvf. Joh. Hvidtfeldt i Nordisk Arkivnyt 1960, s. 42-44) nu ved at blive afleveret til Bundesarchiv; man har tilsyneladende ikke fra tysk side, da bogen her blev udarbejdet, haft noget godt overblik over, hvad der herved vil komme til Bundesarchiv, hvorfor det i det hele må ventes, at oversigten på meget væsentlige punkter hurtigt vil forældes. Arkivforvirringens omfang kan måske bedst vises ved et eksempel. Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung 1934-45 fik 1943/44 under luftangrebene på Berlin ødelagt anseelige dele af sit arkiv, mens evakuerede dele led tab hen imod krigens afslutning. Det meste af det, der trods alt blev tilovers, findes i Deutsches Zentralarchiv, Potsdam, en mindre del (o. 100 pakker) er i Bundesarchiv, men Hauptarchiv Berlin-Dahlem har dog også nogle arkivalier herfra, og en del personalakter er havnet i det såkaldte Document Center 7771 i Berlin-Zehlendorf. Endelig er en del spredte akter kommet til nogle af de enkelte Länders kulturministerier og er siden derfra afgivet til disses statsarkiver. Det kan endda blive svært at få overblik over, hvad der er bevaret fra dette ministerium og hvor.

Den her anmeldte oversigt søger altså efter evne at give hovedlinjen for de bevarede arkivalier fra tysk centraladministration i forbundsrepublikkens eje, og det er ikke uden betænkeligheder, at man fra tysk side har ladet den fremkomme så tidligt; trods den usikkerhed, der råder på mange punkter får man gennem den en nyttig oversigt over, hvad der er bevaret i de mange administrationsgrene, og over, hvad der er tabt. Da arkivalier i Bundesarchiv stadig er tilgængelige frem til 8. maj 1945, skal også ikke-tyske forskere nok vide at benytte sig heraf og vil naturligvis i høj grad have gavn af bogen her; blot må man håbe, at nye udgaver inden længe vil ajourføre dens oplysninger.

Oversigten giver også oplysninger om en række privatarkiver og rester af sådanne – ligeledes i Bundesarchivs besiddelse; for disse gælder dog særlige individuelle adgangsbetingelser.

C. Rise Hansen.

Nordfrisland mellem dansk og tysk

Johannes Jensen: Nordfriesland in den geistigen und politischen Strömungen des 19. Jahrhunderts (1797-1864). Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins. Band 44. 1961. 300 s. Hefte 24 DM, hellærred 30 DM.

Johannes Jensen vil i sin bog skildre kollisionen mellem den konservative, i gamle forestillinger rodfæstede frisiske bondebefolkning og de udefra fremtrængende rationalistiske strømninger: den kirkelige rationalisme (derfor begynder fremstillingen med agendestriden i 1797) og dens arvtagere: den liberale slesvigholstenisme og »ejderdanskheden«. Denne opgave er imidlertid alt for omfattende til at kunne løses indenfor rammerne af hans bog, der overvejende holder sig til processens overflade: politiske møder, stændervalg, petitioner, krigshandlinger og nogle akademikers bestræbelser for at vække en frisisk nationalfølelse. En realisering af forfatterens grundidé ville have forudsat indgående studier over kirke- og skolehistorie, økonomiske og sociale forhold.

Arbejdets værdi svækkes også af en mærkelig uklarehed i forfatterens indstilling til sit emne, den frisiske nationalitet. Han har åbenbart ikke kunnet frigøre sig for et sæt yndlingsforestillinger, skønt de tydeligt strider mod hinanden. Ud fra troen på en frisisk folkeånd behandler han således ikke blot udviklingen i det egentlige Nordfrisland, men også i Ejdersted, fordi man her i fordums tid talte frisisk, og – ud fra helt andre synspunkter – i byen Husum. Selv Tønder regnes principielt med til Nordfrisland! Forfatteren vil være national friser og taler dog om friserne »tyske nationalitet«. Han er klar over, at slesvigholstenismen var den frisiske nationalitets hovedfjende, men gør alligevel, med den tyndeste argumentation, ejderdanskheden til bogens skurk.

Medens disse mangler i høj grad svækker værdien af forfatterens generelle konklusioner, betegner hans arbejde utvivlsomt en landvinding for historieforskningen, når det gælder klarlæggelsen af de enkelte nationalpolitiske begivenheder. Som elev af professor Scharff er Johannes Jensen gået igang med sin opgave med et åbent sind, og hans arbejde præges af ønsket om at frigøre sig for den gamle slesvigholstenismes postulater. Det påvises, at det traditionelle billede af den frie, stolte friser, fyldt af tyskhedsbegejstring og danskerhad, er et produkt af den slesvigholstenske propaganda i 1840'erne. Nordfriserne ønskede tværtimod at bevare den gamle forbindelse med Danmark, og de slesvigholstenske fremstød fik kun overfladisk virkning. Forfatteren giver endvidere en roligt afvejende fremstilling af de mange nationalpolitiske strømninger, der var repræsenteret i det frisiske område, og af deres markante forgrundsskikkelser. For dette omhyggelige, unationalistiske bidrag til belysning af en hidtil forsmømt, vigtig periode i nordfriserne historie, kan man kun være Johannes Jensen taknemmelig.

G. Japsen.

Demokratiske sagn

Herr und Knecht. Antifeudale Sagen aus Mecklenburg.

Aus der Sammlung Richard Wossidlos herausgegeben von *Gisela Schneidewind*. Berlin 1960 (= Deutsche Sagen demokratischen Charakters Band 1). 210 sider, DM 15,-.

For de lokalhistorikere, der også vil inddrage egnens sagnoverleveringer i deres undersøgelser, kan det være af en vis betydning at stifte bekendtskab med denne østtyske sagnudgave. I en sober og fyldig indledning gør udgiveren, dr. Gisela Schneidewind nemlig rede for, hvilken betydning det kan have at analysere den del af det folkelige fortællestof, som hun kalder: »Sagen demokratischen Charakters«, dvs. sagn: »die den sozialen und politischen Interessen der durch Feudalismus, Kapitalismus und Militarismus unterdrückten Werktätigen einen klaren Ausdruck geben«.

I de sidste årtier har folkemindeforskningen stadigt søgt nye veje, og det bør derfor følges med den største opmærksomhed, hvergang der tages et initiativ til også at inddrage traditionsstof, der hidtil er blevet stedmoderligt behandlet: »Der Wissenschaft in der Deutschen Demokratischen Republik schien es vor allem notwendig, das Augenmerk auf solche Gebiete der materiellen und geistigen deutschen Kultur zu lenken, die bisher – grösstenteils bewusst – von der Volkskunde übersehen bzw. vernachlässigt wurden: auf die demokratischen und revolutionären Traditionen des werktätigen Volkes.« Dr. Gisela Schneidewinds arbejde viser, at der kan arbejdes nøgternt med dette traditionsstof. Og gennem hendes nærgående

analyse af de mecklenburgske sagn om onde herremænd, forpagtere og andre arbejdsgivere får vi andre et levende indtryk af, hvor værdifuldt det ville være at have lignende undersøgelser af det tilsvarende danske materiale.

Iørn Piø.

Højesteret

Højesteret 1661-1961. Udgivet på Højesterets foranstaltning i trehundredåret for udstedelsen af Forordning om dend Høyeste Rettis administration i Danmark den 14. februar 1661 af *Povl Bagge, Jep Lauesen Frost* og *Bernt Hjejle*. København, G.E. C. Gads Forlag. 1961. 550 + 579 s., ill. 75 kr.

Ud fra det synspunkt, at »Justitien er nest dend sande Religions øffvelse det fornemste oc rette Fundament, huorpaa ald Regiering bør at Grundfestis«, rettede kong Frederik III straks ved begyndelsen af sin enevoldsregering sin »kongelige omhu« mod det mål at bevirke en gavnlig indretning af den øverste domsmagt. I en forordning af 14. februar 1661 tilkendegav han sin beslutning om at oprette en Højesteret af hvis medlemmer halvdelen skulle være adelige, den anden halvdel af lærd og borgerlig stand. Det er denne domstols 300 års jubilæum man har fejret i 1961, bl.a. ved udsendelsen af et stort og fornemt festskrift i to bind, redigeret af professor *Povl Bagge*, højesteretsdommer *J. L. Frost* og højesteretssagfører *Bernt Hjejle*. Det er velbegrundet, at man har villet markere dagen på denne måde. På den anden side må det fremhæves, at Højesterets oprettelse for 300 år siden ikke i sig selv var nogen skelsættende begivenhed. Der var et væsentligt moment af kontinuitet til stede da det gamle kongelige retterting – rigsrådernes domstol – fik sin afløser, og først på langt senere tidspunkter indtrådte de retshistorisk og forfatningshistorisk afgørende ændringer, bl.a. ved fornyelsen af den materielle ret og procesformerne og ved domstolenes ophøjelse til en uafhængig statsmagt i forbindelse med afviklingen af den kongelige enevælde som Højesteret netop skylder sin tilblivelse.

Der kan siges meget ondt om festskrifter. Videnskabeligt set er der ofte ringe festivitas ved arbejder som bliver til *ex opinione obligationis*. Forfatterne må affinde sig med den heroiske historieskrivnings vilkår, eftersom fremstillingen gerne har en helt der ikke bør stå i et ugunstigt lys på jubilæumsdagen. På denne dag skal arbejdet helst være afsluttet, hvilket er en komplikation, da forfatterne regelmæssigt er begyndt for sent. Endelig trykkes produktet oftest på glittet papir i mærkeligt forvoksede bøger. I det foreliggende tilfælde ville det heller ikke være svært at påvise spor af denne arbejdsform. Men rent bortset fra, at man kun kan beundre de smukke bøger (som blot skæmmes af E. Saltofts groteske maleri af Højesteret i 1911, på hvilket dommerne er opfattet som kardinaler forsamlet i et inkvisitorisk ærinde), forekommer det anmelderen at redaktion og forfattere har nået et værdifuldt resultat. De tolv forfatters bidrag er tilrettelagt og koordinerede, så de i systematisk henseende danner en akseptabel helhed. Og selvom meget stof er velkendt, er der ubestrideligt gennemgået et stort kildemateriale på områder, hvor både retshistorisk og anden historisk forskning har behøvet en ydre anledning til at få akt-pakker, protokoller og domssamlinger set efter og en bearbejdelse – på mange punkter naturligvis en foreløbig bearbejdelse – bragt i stand.

Opgaverne har været nogenlunde ligeligt fordelt mellem historikere og jurister. Det ville vel naturligt være tilfaldet retshistorien at dække en større del af området end det faktisk er sket, men dens udøvere i Danmark er få og der påhviler dem meget. Man må derfor være taknemlig for den indsats, som er ydet af fremtrædende historikere. Mag. art. *Svend Ellehøj* og dr. phil. *Georg Nørregaard* har tilsammen skrevet den største del af 1. bind. Ellehøj behandler rettens grundlæggelse, dens geografiske virkefelt (forholdet til hertugdømmerne, Norge, Island m.v.), dens organisation og ydre fremtræden samt rettens forhold til regeringen indtil 1746. Nørregaard fører det sidstnævnte emne op til 1849 og behandler desuden forholdet til offentligheden (med særligt henblik på prominente politiske sager). Mag. art. *Harald Langberg* har skrevet om rettens bygnings- og lokaleforhold og arkivar *Aage Rasch* om dens arkiv.

Højesterets egentlige historie er naturligvis historien om rettens dømmende virksomhed, dens forhold til skrevne og uskrevne retskilder og dens indflydelse på retsudviklingen. Højesteret har gennem hele sin levetid haft stor betydning for både privatret og strafferet, dog er dens berøring med strafferetten i de seneste årtier blevet temmelig svag, bl.a. som følge af lægdommers indførelse i underinstanserne og af den forholdsvis faste form, hvori strafferetten er bragt ved lovgivning og teori og gennem de to landsretters praksis. En vis mangel på egalitet i omfang og opbygning præger festskriftets afsnit om privatret og strafferet. Om strafferetten har justitssekretær *Tage Holmboe* skrevet festskriftets længste afsnit som har karakter af en systematisk fremstilling af strafferettens udvikling fra Danske Lov indtil straffeloven af 1866 med særligt sigte på Højesterets betydning for udviklingen. Dette afsnit vil sikkert for mange læsere være festskriftets mest interessante kulturhistoriske bidrag. En tilsvarende fremstillingsform ville vanskeligt kunne anvendes på privatretten. Professor *Stig Iuul* har i stedet valgt at skrive et noget kortere afsnit, hvor han ved velvalgte eksempler belyser Højesterets indflydelse og samtidig fremdrager nogle almindelige træk i rettens virksomhed, bl.a. dens forhold til præjudikater og juridisk teori og betydningen af dommenes offentliggørelse. Iøvrigt har man let adgang til at gøre sig bekendt med Højesterets indflydelse indenfor en række formueretlige hovedområder gennem professor *Thøger Nielsens* disputats »Studier over ældre dansk Formueretspraksis« (1951). I festskriftet har Thøger Nielsen behandlet Højesterets procesform, votering og domsaffattelse. Hvad endelig angår statsret og forvaltningsret er det ganske overvejende perioden efter 1849, der gør krav på interesse. Professor *Bent Christensen* har grundigt gennemgået den retspraksis, som er udtryk for judiciel kontrol med forvaltningens lovlighed; endvidere redegøres der mere kortfattet for de retlige problemer vedrørende den domstolene tilkommende beføjelse til at prøve loves grundlovmæssighed.

Det skal blot tilføjes, at der i 2. bind findes afsnit om Højesterets rekrutering og om dens advokater, skrevet af justitssekretær Holmboe i samarbejde med kontorchef *Arild Falk-Jensen* og arkivar *H. Hjorth-Nielsen*, og at de to sidstnævnte – juriststandens højt fortjente personalhistorikere – har udarbejdet en »Stat« på henved 300 sider med biografiske oplysninger om dommere, advokater og andre, som har virket ved retten siden dens oprettelse. Museumsinspektør *Gudmund Boesen* har taget sig af billedredaktionen.

Det ville være godt, om dette værk kunne bidrag til at fremme et mere aktivt studium af domstolenes plads i dansk retsudvikling, navnlig i tiden indtil begyndelsen af det 19. århundrede. Her, som på andre områder, gælder det jo, at kulturhistorie ikke kan skrives alene på grundlag af de højest udviklede og mest glansfulde institutioner. Et retssystemets udvikling og kvalitet afhænger først og fremmest af det som sker på et jævner plan. Højesteret har gennem hele sin virketid kun haft direkte andel i en ganske ringe del af de afgørelser, gennem hvilke dansk rets regler har fundet anvendelse. Og betydningen af de underordnede instansers virksomhed træder særligt frem når man tænker på de tider da de lokale samfund – på landet og i den liden by som Wessel skrev om – levede isoleret, og rets-anvendelsen kun blev ufuldkomment reguleret af lovgivning og højesteretsdomme, således som forholdet har været indtil det 19. århundrede. Herom skriver Stig Iuul i sit afsnit om privatretten: »En fremstilling af det 18. århundredes ret, som i væsentlig grad baseres på Højesterets praksis, behøver . . . ikke at afspejle den ret, som anvendtes af underinstanserne, og som befolkningen indrettede sig efter« (II, p. 23). Om denne ret og om formerne for rettens pleje i hverdagslivet har vi endnu på mange punkter en mangelfuld viden. Heldigvis har man sat ikke så lidt ind på den primære opgave at lette vejen for forskningen gennem kildepublikationer: landskabslove, købstadslove, rettertingsdomme, tingbøger o.s.v. Det nye værk om Højesteret kan utvivlsomt medvirke til at afklare, hvad der foreligger af problemer for det retshistoriske studium og hvad kilderne byder på.

Knud Waaben.

Danske købstæder

Mogens Lebech: Danske købstæder for to hundrede år siden og i dag. Forudsætninger og tilstande i billeder og tekst. Købstædernes alm. Brandforsikring (Rosenkilde og Bagger). København 1961. 304 + 208 s.

Værket er udgivet af Købstædernes almindelige Brandforsikring i anledning af foreningens 200-års jubilæum, og er foranledningen således ærværdig, må man sige, at festligholdelsen står mål hermed. To digre bind, hvor intet er sparet for at gøre værket æstetisk tiltalende.

Udgiver og forfatter har sat sig det dobbelte mål dels at give en tilstandsbeskrivelse af de danske købstæder i 1760'erne, hvor brandforsikringen begyndte at virke, dels at give en fremstilling af købstædernes udvikling igennem de sidste 200 år med en redegørelse for deres nuværende stade. Beskrivelsen af tilstanden i 1760'erne er bygget på det af Erik Pontoppidan startede værk Danske Atlas, hvis syv bind udkom i årene 1763-81. I et indledende kapitel gøres der rede for kilderne til Danske Atlas, navnlig til det meget omfattende billedstof. Købstædernes udseende behandles dels i et tværgående kapitel, dels i en række beskrivelser af de enkelte købstæder. I begge tilfælde er teksten sammensat af citater fra og referater af Danske Atlas' købstadbeskrivelser, men det må lades forfatteren, at han ved et heldigt udvalg af citater og ved en behændig sammensætning af teksten har undgået at gøre læsningen alt for anstrengende. Også billedstoffet er hentet fra Danske Atlas, og dets prospekter og grundplaner er gengivet netop så smukt, som moderne reproduktionsteknik tillader det. I betragtning af den ringe kvalitet, der kendetegner ho-

vedparten af Pontoppidans købstadplaner – et forhold som forfatteren ingenlunde lægger skjul på – kunne man imidlertid nok ønske, at forfatteren havde følt sig knap så bundet af Pontoppidans værk og i stedet havde benyttet de bevarede grundplaner, som var bestemt for Thurahs fortsættelse af Den Danske Vitruvius.

I 2. bind, som behandler købstæderne af i dag, udgøres billedstoffet af en pragtfuld serie luftfotografier, optaget til dette værk af Sylvest-Jensen, mens forfatterens indsats her består i en »udsigt over de danske købstæders byplanmæssige udvikling«, samt i kortfattede kommentarer til hvert enkelt luftfoto. Her som i 1. bind må man anerkende Lebechs evne til at variere sit stof og til at pege på særlige forhold i de enkelte købstæders udvikling.

For historikeren vil opslag i Pontoppidans Danske Atlas stadigvæk være en nødvendighed, men han kan sammen med det større, historisk interesserede publikum, som dette købstadsværk navnlig henvender sig til, glæde sig over, at der herved er åbnet mulighed for ved en overkommelig læsning at orientere sig om danske købstæders forhold i fortid og nutid.

Niels Oxenvad.

Skillingstryk

V. E. Clausen: Det folkelige danske træsnit i etbladstryk 1650-1870. Avec un résumé français. Danmarks Folkeminder nr. 71. Munksgaard 1961. 264 s., 41 ill. + 8 farveplancher. 48 kr.

Som et hjælpemiddel for den videre udforskning af dette spændende emne, der i høj grad fortjener så smuk en tryksag, bringer hogen et stort beskrivende katalog, omfattende 568 numre, og udpeger nogle og fyrrer udgivervirksomheder. Meget hidtil ubehandlet stof bliver her lagt frem. Kunsthistorien omtaler kun disse blade i forbifarten, de tilhører folke-mindeforskningen; men det er sikkert rigtigt på en vis måde at anlægge et kunsthistorisk synspunkt, som forfatteren antyder i titlen. Tanken fastholdes dog ikke, så en titel som Danske etbladstryk med træsnit havde nok dækket bedre – og sparet ordet folkelig. I alle tilfælde havde et personregister, hvor også kunstnernavne var nævnt, samt et emneregister været en stor hjælp. Ved at gå til trykkerlisten bag i bogen og sammenholde den med indledningen kan man i enkelte tilfælde finde antydet, hvem der har udført et anonymt træsnit.

Kataloget er redigeret med fasthed. Nogle af de til grund liggende principper er imidlertid ikke velvalgte, så anvendelsen af kataloget kan falde lidt besværlig. Nummerygningen hjælper ikke til at skelne, hvad der er rene varianter (trykfejlsrettelser), og man må være forberedt på at finde fraklippede halvark anbragt langt fra helarket. Man tage sig i vare for formelen »omtrent som foreg.«, der er uanvendelig. De omtalte samlinger og den citerede litteratur er ikke udnyttet til bunds; P. B. C. Westergaard har endog i det mindste en udgiver (L. C. Simmelkiær), som ikke er nævnt. Frederiksborg Museet omtales som Frederiksborg slot; da det sker 60 gange, er man nødt til at gøre opmærksom på, at det er uheldigt og kan volde ulejlighed.

Hver gang man står med et blad i hånden, og der er vel håb om at mange vil dukke op, vil man dog være forfatteren taknemmelig for denne store materialesamling.

Poul Eller.

Dansk kulturhistorisk Museumsforenings årsmøde i Næstved den 1. september 1962

Ved repræsentantskabsmødet, der af formanden museumsdirektør, *Knud Klem*, Helsingør, indledtes med velkomstord til gæster og repræsentanter, var følgende museer repræsenteret: Nationalmuseets 2., 3. og 7. afd., Københavns Bymuseum, Jernbanemuseet, Rosenborg, Tøjhusmuseet, Øregaard, Dansk Landbrugsmuseum, Handels- og Søfartsmuseet, Helsingør Bymuseum, Frederiksborg-Museet, Gl. Estrup, »Den gamle By« og Forhistorisk Museum i Århus, endvidere museerne i Frederiksværk, Gilleleje, Hørsholm, Espergærde, Søllerød, St. Magleby, Roskilde, Køge, Holbæk, Kalundborg, Tranebjerg, Næstved, Vordingborg, Maribo, Nykøbing F., Odense, Bogense, Middelfart, Rudkøbing, Hjørring, Skagen, Frederikshavn, Thisted, Ålborg, Viborg, Randers, Mariager, Grenå, Odder, Horsens, Silkeborg, Kolding, Fredericia, Ringkjøbing, Herning, Ribe, Esbjerg, Varde, Ølgod, Haderslev, Tønder, Åbenrå og Sønderborg.

Rektor C. L. Christensen, Herning, valgtes til dirigent, hvorefter formanden udtalte følgende mindeord:

»Vi har i år mistet to af vore gamle medarbejdere.

Den 12. maj døde fhv. stadsskoleinspektør *Johs. Christophersen*, Fåborg, i en alder af 78 år. Johs. Christophersen uddannedes til lærergerningen på Skårup Seminarium, hvorefter han blev ansat ved skolevæsenet i Århus. 1920 kom han til Fåborg, og her udførte han sin manddoms gerning. I 1947 blev han stadsskoleinspektør. Johs. Christophersen kom til at spille en fremtrædende rolle indenfor turistverdenen. Han blev tidlig formand for Fåborg Turistforening, og i 1933 valgtes han til formand for De samvirkende fynske Turistforeninger. I dette arbejde lagde han megen interesse, og hans virksomhed på dette område er i høj grad påskønnet indenfor turistforeningskredse. Turistinteresserne førte ham også ind i et arbejde for byens og hjemstavnens minder. Fåborg er en gammel by af megen skønhed og charme, og Johs. Christophersen inspireredes af byens historiske og æstetiske værdier til et omfattende arbejde for beskyttelsen af disse værdier. Det skyldes ikke mindst ham, at så meget er bevaret i Fåborg: Byporten, Holkegade med »Den gamle Gaard«, og meget andet. Han har skabt det museum, der nu er installeret i »Den gamle Gaard«. Dansk museumsvesen står i stor gæld til ham for hans energiske, målbevidste arbejde. De ældre her i kredsen vil især huske ham. Han var i en lang årrække en flittig deltager i vore møder. Først under de senere års svaghedstilstand så vi ham sjældnere.

I de samme dage døde museumsleder, cand. theol. *S. Vestergaard Nielsen*, Års, 83 år gammel.

Allerede i drengeårene vakte Vestergaard Nielsens interesser for arkæologien. Han begyndte i en tidlig alder at samle på oldsager. Han har selv i et foredrag engang i Jysk arkæologisk Selskab fortalt om den hjertesorg, det var for ham, at han efter sin fars ordre måtte aflevere sin oldsagssamlings bedste stykke, en pilespids, til en bekendt, der samlede på oldsager. Faderen var lærer i Vorde ved

Hjarbæk fjord. Han ønskede, at sønnen skulle have en videregående uddannelse, og Vestergaard Nielsen blev sat i Latinskolen i Viborg. Efter hans egen udtalelse hadede han alt omkring den og i den, men han blev student fra denne skole og gennemførte ligeledes lydigt efter faderens ønske det teologiske studium, men derpå valgte han lærergerningen som sit virkefelt. Han blev lærer inden for Københavns Skolevæsen, men kom i 1910 til Års som bestyrer af byens privatskole. Han blev en fortrinlig lærer, der ved sin livfulde undervisning fængslede sine elever, men det blev nok trods alt på det arkæologiske felt, at hans største fortjeneste kom til at ligge. Efter et energisk indsamlings- og propagandaarbejde, hvor han på sin fod gennemtrawlede egnen og hjemsogte alle dens gårde og huse, lykkedes det ham i 1936 at få åbnet »Vesthimmerlands Museum i Aars«, der årene igennem udviklede sig til et righoldigt og værdifuldt museum. Folke-mindeksamlingen havde hans store interesse, men det blev den efterhånden righoldige forhistoriske afdeling, som især havde hans hjerte. Allerede længe før hans tid forelå i Gundestrupkarret fra denne egn et af landets prægtigste oldtidsminder, og det har sikkert inspireret ham til fortsat søgen. Vestergaard Nielsen har foretaget en mangfoldighed af arkæologiske gravninger, og han havde megen sporsans. Dansk arkæologi er ved hans virke beriget med adskillige fund af stor videnskabelig betydning. Det kunne være rimeligt at opregne nogle af dem, men jeg skal indskrænke mig til at nævne hans fund af Borremosevejen og Borremose fæstning, der kom for dagen ved et tilfældigt dræningsarbejde, et af den keltiske jernalders vigtigste fund på dansk område.

Vestergaard Nielsen var besjælet af en sjælden ildhu i det arkæologiske arbejde, han forstod at smitte andre dermed og at vække interessen for indsamlingsarbejdet. På denne måde og tillige ved sin jernflid, hvorved han gav et langt livs fritidsarbejde til bedste for sit museum, blev han en af sit slægtleds mest fremtrædende pionerer i det kulturelle arbejde i vort land.

Vi mindes disse to mænds virke med taknemmelighed.«

Med forsamlingens tilslutning optoges som nye medlemmer: Glud Museum, Ølgod Museum, der begge er sogne- og egns museer, samt Esbjerg Fiskeri- og Søfartsmuseum, der er et specialmuseum især for vestkystfiskeriet og Esbjerg bys søfart.

Formanden aflagde derefter følgende årsberetning:

»Jeg byder de tre medlemmer hjertelig velkommen i vor kreds og udtrykker håbet om et gensidigt godt samarbejde. Medlemstallet er derved nået op på 109.

Også i det sidste år har der på en række museer været arbejdet med stor energi på at sanere museernes forhold med henblik på opnåelse af statstilskud. De erindrer, at nogle af de mindre museer følte sig i en svagere stilling efter den nye lovs vedtagelse end under den gamle. Foreningen foretog gentagne gange forsøg på fra staten at opnå en tredie dispositionsbevilling, der havde til formål at støtte disse museer økonomisk. Det lykkedes desværre ikke at opnå denne bevilling. Bestyrelsen har overvejet, om et nyt forsøg burde gøres. Selv om det er et fremtrædende princip indenfor pædagogikken stadig at benytte sig af gentagelse, gentagelse og atter gentagelse, nytter det formentlig ikke overfor statsmyndighederne i det foreliggende tilfælde. Gentagelsens princip anvendes ganske vist også i enhver anden form for propaganda, og politikerne kender det også og anvender det flittigt. Når vi afstår fra et nyt forsøg, er årsagen heldigvis også det glædelige, at der netop er ved at ske en hel del på de museer, som følte sig hårdest trængt, og selv om der vel nok er nogle tilbage endnu, kan man vist sige, at museumslovens princip om hjælp til selvhjælp er ved at fæstne sig mere og mere. Forhåbentlig er det også tilfældet inden for de museer, der allerede

forlængst har modtaget statstilskud. Det skulle gerne være således, at de lokale økonomiske ydelser stadig stiger, hvorved museerne samtidig opnår øget statstilskud og derved forbedrer deres arbejdsmuligheder.

Jeg konstaterer med glæde, at der i det forløbne år er anerkendt tre museer til opnåelse af statstilskud, nemlig Dragør Museum, Fur Museum og Hjemstavns-museet i Als i Østjylland. Jeg ønsker de tre museer til lykke hermed. Det ene er ikke medlem af vor organisation, men det kan vi måske nu imødesee. Jo flere vi er, des bedre kan vi røgte vore interesser. Det er mig også bekendt, at der er en række museer, som snart vil kunne vente at opnå anerkendelse.

I denne forbindelse vil jeg gerne gøre nogle bemærkninger om den situation, der er opstået i sommerens løb. Vi har som bekendt fået et politisk forlig om omsen i forbindelse med forskellige foranstaltninger til nedbringelse af statsudgifterne. Hovedformålet hermed er at nedbringe købekraften hos befolkningen. Her vil de kulturelle institutioner også blive ramt. Virkningerne heraf har indenfor skolevæsen og den højere uddannelse ved universiteter og læreanstalter allerede vist sig uhensigtsmæssige i den verden af indbyrdes konkurrence, som vi lever i, og selv om virkningerne i henseende til denne konkurrence næppe vil blive så katastrofale på vort felt, må museerne hævde, at deres kulturelle opgaver og hele virke er af så stor betydning for vort samfund, at det også her er uhensigtsmæssigt, at foranstaltningerne får et dybere og langvarigt omfang. Vi rammes også af omsen, der giver sig udtryk i forhøjelser på priser både på museumsgenstande, og hvad vi ellers skal indkøbe til vort arbejde, senere også i forhøjede lønninger, og når vi påtager os disse udgiftsforhøjelser i samme omfang som den øvrige befolkning, må vi vist have gjort vor skyldighed. Jeg synes i hvert fald, at det fra årsmødet bør fastslås, at vi ikke kan finde det berettiget, at det indgåede politiske forlig eventuelt vil medføre en standsning eller blot en forhaling af lokalmuseumstilsynets arbejde med anerkendelsen af museerne til opnåelse af statstilskud. Vi må holde os til museumslovens tilbud om statstilskud til de museer, der har saneret deres virksomhed i fornødent omfang, og må anse det som en selvfølge, at denne lov overholdes. Til alt held skal museumsloven ikke til revision nu. Loven udløber først i 1964, og vi må da håbe, at denne krise vil være drevet over til den tid, for det er da naturligt, at vi ser hen til visse forbedringer i loven. På hvilke områder sådanne forbedringer kan ske, er det ikke muligt i øjeblikket at overse, men det vil være naturligt at tænke sig en forhøjelse af det lokale tilskudsbeløb, som staten modsvarer med 100 %'s tilskud, og jeg vil også tro, at landsdelsmuseerne har opnået visse erfaringer, der giver sig udslag i ønsker, som bør komme frem i passende tid, før loven skal revideres.

Indenfor vor kreds er der i år fejret et par jubilæer, nemlig Varde Museum's 50 års den 11. maj og Åbenrå Museum's 75 års den 8. juni. Vi ønsker de to museer fortsat fremgang i deres arbejde.

Vi har i årets løb efter ansøgning opnået en *ny 3-årig bevilling* på årligt kr. 1500 til udgivelse af »Arv og Eje«. Vi takker ministeriet for kulturelle anliggender for denne gode støtte til vort arbejde. Ministeriets skrivelse sluttede med en bemærkning om, at bevillingen ikke vil kunne forventes forlænget yderligere. Det er ikke en kategorisk udtalelse om, at der fremefter ikke er mere at opnå, men vi må naturligvis tage bemærkningen til efterretning og anerkende, at staten ved særbevillinger har villet hjælpe os i gang med denne publikation, som hører blandt vore hjertebørn. Årbogen har opnået et helt godt salg, men endnu kan dens økonomi dog ikke siges at ligge i faste rammer. Forfatterhonoraret har hidtil været urimelig lavt. Bestyrelsen har vedtaget at fordoble det således, at det nu er kr. 20 pr. side, men heller ikke det er ganske tilfredsstillende. Fore-

løbig tør vi dog ikke gå videre. Jeg takker såvel forfattere som redaktion for arbejdet med den nyudkomne årbog, som forekommer mig at holde fuldt mål med sine forgængere. Er det ikke således, at vi alle er enige om at fastholde denne smukke og værdifulde publikation? Er det tilfældet, vil vi sikkert være indstillet på at yde de beløb, som er nødvendige. Vi har i årenes løb måttet lade bogens pris stige. Det er måske tvivlsomt, om vi kan tage de nødvendige fremtidige stigninger på bogens pris. Kan salget og annoncerne ikke indbringe det nødvendige, er vi henvist til gennem medlemskontingentet at yde tilskud til årbogen. Nu da museumsloven har virket i nogle år, er museerne formentlig også i stand til at tage en eventuel forhøjelse af kontingentet. Hvad dette angår, må jeg iøvrigt bemærke, at der, efter at vi nu har arbejdet under museumsloven i nogle år, er fremkommet andre museumskategorier end før. Vi kan derfor ikke fastholde vort hidtidige system for kontingentopkrævning. Under et senere punkt på dagsordenen vil bestyrelsen derfor stillet forslag om en anden opdeling af museerne svarende til de forhold, der findes i dag. Inden jeg forlader årbogen, bør jeg nævne, at årbogen af myndighederne tilsyneladende ikke kan betragtes som tidsskrift og derfor er underlagt omsen. Jeg har drøftet sagen med vores bogtrykker, som har forhandlet med skattevæsenet derom. Det ser ud til, at det ligger således, at vi skal betale 9 % af bogtrykkerens fakturapris, dog efter at denne er fradraget en anslået avance, og at dette vil svare til godt 7 % af fakturabeløbet. Det samme vil være tilfældet med de årbøger, som nogle af museerne selv udgiver, såvel som med de amthistoriske årbøger. Jeg går ud fra, at dette vil volde bekymringer både i vor kreds og i D.h.F., og der vil måske være anledning til at søge udvirket en ændring, om dette ellers kan opnås.

Spørgsmålet om *foranstaltninger mod eksport af antikviteter* er stadig brændende. Sagen har flere sider, idet museernes interesser ikke alle er sammenfaldende. Jeg skal ikke komme nærmere ind på det her. Bestyrelsen har anset dette spørgsmål for at være så betydningsfuldt, at det er sat på dagsordenen som et selvstændigt punkt. Jørgen Paulsen vil redegøre for lovgivningen i vore nabolande angående dette spørgsmål.

Samtidig med de overvejelser, som finder sted angående et forbud mod udførsel af antikviteter, drøftes også spørgsmålet angående *lokalmuseernes udgravninger* og disses forhold til Nationalmuseet til den ene side og amatører og samlere til den anden side. Med den stigende og meget forskelligartede interesse for disse forhold som hersker for øjeblikket, er det nødvendigt, at der træffes en ordning, der, uden at slå noget i stykker, sikrer en videnskabeligt betryggende fremgangsmåde.

Museernes forhold til publikum er af stadig større betydning. Det hænger både sammen med formen for forevisninger i museerne, og ikke mindst med *principperne for opstillingen af disse*. Det er noget, hvert enkelt museum for sig må arbejde med, men det hænger jo også – ikke mindst hvad opstillingerne angår – sammen med museumsloven, der stiller visse krav, og den side af sagen vil i væsentlig grad ordnes i samråd med lokalmuseumstilsynet. Dog bliver der naturligvis en betydelig grad af selvstændigt initiativ tilbage. Ikke mindst har sagen interesse i forholdet til skolerne og disses anvendelse af museerne. *Dansk Historielærereforening* udsendte i maj dette år en pjece »Museerne og Skolens Historieundervisning«, hvor tre af vore kolleger har udtalt sig om deres erfaringer og anskuelser. Ligeledes har foreningen »*Unge Pædagoger*« i juli udsendt et spørgeskema til de enkelte museer, som jeg håber, man vil bevare. Den nye skolelov vil betyde, at museerne i højere grad end før inddrages i skoleundervisningen. Mulighederne for dette er yderst forskellige efter de forskellige mu-seers forhold og syn på denne sag. Det må naturligvis i første række bero på

pædagogerne, men museernes stilling til sagen er ligeledes af stor betydning, og ingen vil vist være i tvivl om, at museernes pædagogiske udnyttelse hænger sammen med de lokale kredses og myndigheders interesse for museet, og dermed også vil afspejle sig i de tilskud, museerne kan opnå. Det forekommer mig derfor, at man skal skænke den sag opmærksomhed efter fortjeneste.

Hvad *radio og fjernsyn* angår, er disse to meddelelsesmidler naturligvis af stor betydning i propagandaen for museerne. Hvad radioen angår, henleder jeg igen opmærksomheden på de muligheder, der ligger i regionalradioen. Det er regionallederne, man skal henvende sig til, da de selvstændigt tilrettelægger deres programmer, og jeg tror stadig, man kan påregne interesse hos disse, men dampradioen kan ikke ene gøre det, navnlig da TV under den herskende højkonjunktur breder sig så stærkt. Hvad TV angår, ligger det måske nok lidt tungere. Et særlig initiativrigt medlem har skrevet til mig om sine forsøg på at få TV interesseret, og han synes lidt mismodig med hensyn til resultaterne. Men det er sådan, at TV er udsat for en syndflod af forslag, men også således, at en vis procentdel af dem gennemføres. Det gælder derfor om at gøre forslagene så tillokkende som muligt, og iøvrigt ved jeg, at medarbejderne ved TV interesserer sig for historiske anliggender og for museernes samlinger. Der har oven i købet været tale om at lave *et historisk magasin*, ligesom vi har et teknisk magasin og andre magasiner – forslaget kom dog fra historikernes side og ikke fra TV selv. Svaret var ganske vist, at det endnu var for tidligt at tale derom, men tonen var imødekommende, og jeg tænker, man efterhånden kan bevæge sig frem til en stærkere anvendelse af museerne i TV.

»Samvirkerådet for dansk kulturarbejde i udlandet« forbereder *en bog om danske museer*, og der er udsendt et spørgeskema desangående fra inspektør Boesen, Rosenborg. Jeg anbefaler, at man besvarer dette. Også her ligger en mulighed for at forøge kendskabet til museerne.

Den næste *hjemstavsuge* er planlagt i dagene 23. febr.-3. marts 1963. Ved sin første virkeliggørelse i 1961 slog dens tanke stærkt an visse steder, navnlig i Sønderjylland. Andre steder var resultaterne meget forskellige, blandt andet fordi visse kredse fandt de givne anvisninger fra forslagsstillerne alt for vidtgående, for meget pegepind. Belært af denne erfaring vil man næste gang gå lidt anderledes til værks. Mange steder vil museerne sikkert se deres interesse i at være med, hvorfor jeg anbefaler sagen.

Et medlem har spurgt om, hvornår en ny *museumsstat* kan udkomme. Den sidste er jo meget gammel, og mange forhold er ændrede, ikke mindst efter, at museumsloven er kommet. At udsende en museumsstat er et kostbart foretagende, og det kan vist ikke realiseres foreløbig. Bestyrelsen har talt om, hvorvidt dette måske vil kunne ske som løsblade i Museumstekniske Meddelelser, men de ligger jo under lokalmuseumstilsynets administration, og denne er i forvejen stærkt belastet. En virkeliggørelse heraf beror derfor på, om der er virkelig interesse for sagen.

Om de *skattefrie gaver* skal jeg ikke sige meget. Vi kan glæde os over, at et stort antal museer har opnået godkendelse, både små og store, med lokalt område eller med omfattende virkekreds både for landsdele og hele landet, og såvel kulturhistoriske som kunstmuseer. Det betyder, at et hvilket som helst museum kan opnå denne fordel; der skal blot ansøges årligt inden 1. oktober og vedlægges sidste regnskab og museets vedtægter, hvis disse er ændrede eller ikke i forvejen indsendte. Jeg kunne godt tænke mig at høre udtalelser om, hvorvidt der findes museer, som virkelig har fået sådanne gaver.

Lokalmuseumstilsynet udsendte den 27. juli 1962 et cirkulære vedrørende *museernes udnyttelse af beskæftigelsesloven og revalideringsloven*. Det var ved-

lagt et spørgeskema, som jeg håber, man har besvaret. Der ligger her store muligheder for at opnå arbejdsydelse under særdeles gunstige økonomiske betingelser, hvis man blot vil tage det besvær af forskellig art, der følger med. Jeg ved, at mange museer har gode erfaringer, og jeg kan for mit eget vedkommende sige, at det gælder i høj grad for Handels- og Søfartsmuseets vedkommende.

Jeg må beklage, at vi ikke i indeværende år har afholdt noget *studiekredsmøde*. Måske skyldes dette min langvarige sygdomsperiode, så jeg bør selv påtage mig ansvaret derfor, men bestyrelsen agter i den kommende sæson at gå videre. Vi tænker på at ændre deres karakter noget med et mere fastlagt program, der formentlig også vil blive lidt i retning af de *museumskursus*, som vi tidligere har talt om.

Jeg tror hermed at have berørt de væsentligste af de punkter, som kan nævnes, men vil iøvrigt bede medlemmerne om i tilslutning til denne beretning at sige, hvad de mener om de fremførte emner, og hvad de iøvrigt har på hjerte.«

Under den påfølgende diskussion fremsattes ønsker om genoptagelse af studiekredsmøderne, og at der på disse møder mere end hidtil måtte behandles emner af almen faglig interesse, da den nye form for årsmøder ikke giver tid til drøftelse af den slags.

For et intimt samarbejde mellem museer og skolen var der fra alle sider stor interesse, og museerne føler dette som en af deres vigtigste opgaver. Mange museer er dog på grund af pladsmangel stærkt hæmmet i bestræbelserne for at imødekomme skolernes berettigede ønsker på dette område. Museerne må gøre en kraftig indsats for at skaffe bedre og mere tilsvarende pladsforhold.

Bestyrelsen lovede at undersøge muligheden for udgivelse af en ny »Museumstat«.

Formandens beretning godkendtes med akklamation.

Kassereren, dommer *Tage Worsaae*, Vordingborg, forelagde det reviderede regnskab, der balancerede med 22.414,01 kr. Udgifterne har været 16.075,50 kr., og kassebeholdningen er 6.388,51 kr.; heraf henstår til tekstilkonservering 1.356 kr., forventet underskud på Arv og Eje 1.800 kr., hvorefter der til foreningens almindelige drift er 3.182,51 kr. Forsamlingen gav decharge for regnskabet.

Kassereren forelagde derefter bestyrelsens forslag vedrørende medlemskontingentets størrelse i hver af de 4 grupper, som museerne efter deres størrelse og økonomiske forhold inddeles i. Kontingentet i de 4 grupper foreslås at være henholdsvis 110, 75, 50 og 30 kr. Bestyrelsens forslag godkendtes.

Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Frederiksborg, gav en redegørelse for den i vore nabolande eksisterende lovgivning vedrørende udførsel af antikviteter. Forholdene er forskellige fra land til land, og hvor loven er mest omfattende, viser det sig umuligt at føre en effektiv kontrol med, at bestemmelserne overholdes. Et flertal af forsamlingen gik ind for gennemførelsen af en lov, der forbyder udførsel af antikviteter, men var dog klar over vanskelighederne. Det henstilledes til bestyrelsen at arbejde videre med sagen.

Dispositionsbevillingerne: 1) Bevillingen til museumstekniske forbedringer havde 24 ansøgere om tilskud på ialt 77.249 kr., og fordelingen blev: Viborg Stiftsmuseum 995 kr., Fredericia Museum 3.000 kr., Falsters Minder 3.000 kr., Vendsyssels historiske Museum 995 kr., Den antikvariske Samling i Ribe 995 kr., Lolland-Falsters Stiftsmuseum 1.000 kr., Hobro Museum 2.000 kr., Køge Museum 1.500 kr., Forhistorisk Museum, Århus 800 kr., Næstved Museum 5.000 kr., Museet på Sønderborg Slot 1.415 kr., Haderslev Amts Museum 1.500 kr., Esbjerg Museum 2.000 kr. og Horsens Museum 800 kr., ialt 25.000 kr. 2) Bevillingen til indkøb og konservering havde 19 ansøgere om tilskud på ialt 62.074 kr., og for-

delingen blev: Hørsholm Egns Museum 2.500 kr., Viborg Stiftsmuseum 900 kr., Morslands historiske Museum 500 kr., Vendsyssels historiske Museum 1.000 kr., Ringkjøbing Museum 500 kr., Langelands Museum 2.500 kr., Hobro Museum 1.000 kr., Køge Museum 1.000 kr., Roskilde Museum 400 kr., Holbæk Museum 900 kr., Ålborg historiske Museum 2.000 kr., Næstved Museum 5.000 kr., Museet på Koldinghus 1.500 kr., Museet på Sønderborg Slot 1.800 kr., Tønder Museum 1.500 kr. og Skive Museum 2.000 kr., ialt 25.000 kr.

Museumskonsulenten nævnte i sin beretning bl.a. den glædelige virkning, som museumsloven ses at have haft på museernes økonomiske forhold, idet såvel stedlige som statslige tilskud er støget kraftigt de fleste steder. Ligeledes må det fremhæves, at museerne sætter meget ind på en højnelse af de museumstekniske forhold. Det er også glædeligt at kunne konstatere et stærkere samarbejde mellem museerne i de enkelte landsdele.

Til formand genvalgte Knud Klem, og til bestyrelsen genvalgte Tage Worsaae, Holger Rasmussen og P. Halkjær Kristensen. Svend Larsen og Lennart Edelberg genvalgte til revisorer.

Sammenslutningen af lokalhistoriske arkiver

har i tilslutning til Dansk historisk Fællesforenings årsmøde i Næstved afholdt møde lørdag den 1. september 1962. I mødet deltog 24 repræsentanter.

Formanden, cand. pharm. *Hans Brandt*, Fåborg, bød velkommen. Landsarkivar *Lindberg-Nielsen*, Odense, blev valgt til dirigent og gav ordet til formanden, der indledte sin korte beretning med at udtrykke sin glæde over, at årsmødet endelig havde fået en sådan form, at der var givet medlemmerne passende tid til at drøfte aktuelle emner, selv om det på grund af andre sektionsmøder måtte gå ud over antallet af deltagere. Han bød det nye medlem, Roskilde byhistoriske Arkiv, velkommen og oplyste, at man i Herning og Lemvig var langt fremme med arbejdet med at få et arkiv oprettet. Interessen for oprettelsen af arkiver var rundt om i købstæderne og i de større landkommuner i stærk vækst. Med hensyn til samarbejdet med Erhvervsarkivet oplyste Brandt, at de lokalhistoriske arkiver ved henvendelse til dette arkiv kunne få tilsendt fortegnelse over de til arkivet afleverede virksomheders arkiver fra det pågældende lokalarkivs område. Som det vil være bekendt har mormonerne ladet landets kirkebøger indtil 1860 affotografere, og aftryk af disse film kunne ved henvendelse til rigsarkivet fås for 2 kr. pr. meter film, eller 100 kr. pr. spole.

Fra tipstjenesten havde sammenslutningen atter modtaget 1500 kr. i tilskud, for hvilket formanden udtalte en varm tak. Disse penge gjorde det muligt at fortsætte udbygningen af sammenslutningens arbejde. Der blev ligeledes rettet en tak til rigsarkivet for tilsendelsen af Nordisk Arkivnyt.

Skoleinspektør *Strange-Nielsen* henlede opmærksomheden på udvandrersarkivet i Ålborg og henstillede, at man søgte at få arkivet optaget i sammenslutningen.

Kassereren, ekspeditionssekretær *Olav Christensen*, Haderslev, forelagde det reviderede regnskab, som balancerede med 4.984,86 kr. og udviste en kassebeholdning på 3.046,89 kr. Beretning og regnskab godkendtes.

Til formand genvalgte *Hans Brandt* med akklamation, og magister *Anker Olsen*, Herlev, blev genvalgt til styrelsen, ligesom revisoren, landsarkivar *J. Hvidtfeldt*, genvalgte.

Skoleinspektør *Strange-Nielsen* indledte derefter en drøftelse om de enkelte arkivers område, idet han kraftigt understregede, at der var et stort uopdyrket

arbejdsfelt, hvor der gik værdifuldt materiale tabt hver dag. Indlederen mente, at det ville være heldigt, om hver by kunne udvide sit område til at omfatte det naturlige opland, og foreslog at nedsætte et udvalg til at søge planlagt en landsdækning med arkiver. Han foreslog endvidere, at der søgtes oprettet kurser, så alle frivillige, der rundt om i landet deltog i arbejdet, kunne få en smule skoling i arbejdsmetoderne ved et arkivs ordning.

I den efterfølgende meget livlige drøftelse, hvor en lang række mødedeltagere havde ordet, henledte overarkivar *Rise Hansen* opmærksomheden på, at der også fra de sidste 100 år var et betydeligt materiale i rigsarkivet af lokalhistorisk interesse, og da talen kom ind på kassationer, spurgte Olav Christensen, hvorvidt der var mulighed for, at de lokale arkiver kunne blive spurgt om de havde interesse i arkivalierne, inden kassationen fandt sted. Rigsarkivaren udtalte hertil, at han ikke mente, at der skulle være noget i vejen for at finde frem til en ordning, men overarkivar *Rise Hansen* henledte i denne forbindelse opmærksomheden på diskretionspligten.

Det vedtoges, at styrelsen skulle arbejde videre med spørgsmålet om landets opdeling i arkivområder, et forhold som allerede flere gange havde været fremme i styrelsesmøderne, ligesom styrelsen blev bemyndiget til at fremkomme med planer om kursusvirksomhed evt. i forbindelse med statsarkiverne, der kunne stille instruktører og lokaler til rådighed.

Arkivar *Piø*, Folkemindesamlingen, spurgte om denne samlings forhold til sammenslutningen, og Brandt bemærkede hertil, at det var hans indtryk, at samarbejdet altid havde været godt, men måske yderligere kunne udbygges.

Derefter gav arkivar *Børge Schmidt* en oversigt over Arbejderbevægelsens arkiv og biblioteks oprettelse og udvikling og fortalte om det af arkivet indsamlede materiale, der i det væsentlige kun omfattede arkivalier af mere landsomfattende karakter, hvorfor de lokale fagforeningers arkiver burde søges sikret af de lokalhistoriske arkiver. Han tilsagde sin bistand til gennemførelse af det lokale indsamlingsarbejde.

Brandt takkede arkivar *Børge Schmidt* for den interessante redegørelse og udtalte ønsket om et godt samarbejde, hvorefter *Lindberg Nielsen* sluttede generalforsamlingen.

Dansk Historisk Fællesforenings årsmøde i Næstved den 31. august til 2. september 1962

De historiske samfunds sektioner

DHF.s formand, landsarkivar *Hvidtfeldt*, bød velkommen og overlod dirigent-hvervet til landsarkivar *Iversen*.

Punkt 1. Hvordan redigerer vi vore årbøger? Overbibliotekar *Aage Bonde*, Viborg, indledte drøftelsen med at fremhæve, at det var vigtigt, at spørgsmålet blev taget frem igen, skønt det for en stor del var gamle travere, han kunne fremvise. Hans erfaringer byggede først og fremmest på hans hverv som redaktør af »Fra Viborg Amt«, men han havde også haft stort udbytte og stor fornøjelse af at gennemgå de andre samfunds årbøger. Indlederen ville først og fremmest understrege betydningen af udenværkerne, herunder bl.a., at årbøgerne udkommer regelmæssigt, og i denne forbindelse er det ikke uden betydning, at de udkommer inden jul, så de kan bruges som gave. Man har i Viborg amt haft annoncer i årbogen de sidste tre år, og i indeværende år har det givet en indtægt på ikke mindre end 2.000 kr., så denne fremgangsmåde kunne anbefales. Man kan også forhøje kontingentet, i Viborg er det blevet hævet fra 8 til 10 kr., og man har herved gjort den erfaring, som vel er gjort flere steder, at forhøjelsen ikke har bevirket noget frafald af medlemmer. Der må være et rimeligt forhold mellem årbogens fremstillingsomkostninger og den pris, medlemmerne skal betale for den. Man må også sørge for at gøre reklame for amts-årbogen. Det kan anbefales at sende bogen med en kort omtale til de lokale aviser. Man har i Viborg også haft gode erfaringer med salgskort, og man må huske at reklamere for samfundets skrifter i årbogen. Det har i Viborg givet en årsindtægt på 1.300 kr. ved salg af gamle skrifter. Årbøgerne har pligt til at leve op til den høje standard, dansk bogproduktion indtager idag. Dette har også betydning for økonomien. Medlemmerne er blevet mere kræsne, og der er god hvervekræft i fiske årbøger, f.eks. med billede på forsiden og gode illustrationer i teksten. Man kan være sikker på, at pengene kommer igen med renter. Der må være fyldige beretninger i årbogen om de forskellige historiske foreningers og institutioners virksomhed, ligesom det er naturligt at orientere om ny lokalhistorisk litteratur i form af anmeldelser eller oversigter. Indlederen kunne stort set tilslutte sig de bemærkninger, der var fremsat i arkivar Pranges foredrag på årsmødet i Randers, bl.a. at artiklerne i årbogen først og fremmest skal være læselige. Stoffet må gerne være kendt stof, der blev gengivet på en populariserende måde. Dette kræver dog penge til honorarer, og på grund af økonomien har man i Viborg i meget høj grad måttet bruge de manuskripter, der uopfordret kom ind. Dette betød dog ikke, at man var ukritisk overfor stoffet. Man måtte ikke acceptere alt, hvad der blev indsendt, og det var i denne forbindelse en lidt blandet oplevelse for en redaktør at se, at stof, han havde afvist i sin årbog, siden blev optaget i andre årbøger. Artiklerne må

underkastes en redaktionel behandling, både hvad fremstilling og indhold angår. Redaktøren må rette til, hjælpe med noter og tit læse korrektur. Det er heller ikke ligeegyldigt, hvordan artiklerne placeres i årbogen. Man må sørge for balance mellem små og store afhandlinger, mellem fremstillende stof og kildepublikationer, og man må også sørge for en topografisk fordeling af stoffet. Alt dette kræver imidlertid stof nok, og dette kræver igen en god økonomi, det sidste er amtsårbøgernes alfa og omega. Indlederen mente, at årbøgernes kvalitet var blevet væsentligt forbedret i de senere år, men der kunne gøres meget endnu. Han vil i denne forbindelse henstille til styrelsen, om der ikke i Fortid og Nutid kunne bringes artikler med omtale af de forskellige amtsårbøger i lighed med de oversigtsartikler, der tidligere har været. Han mente også, at det ville være nyttigt, om D.H.F. kunne lave et en-dags møde for redaktørerne af de amthistoriske årbøger, dette møde skulle holdes uafhængigt af årsmødet. Man kunne her drøfte problemer af fælles interesse for redaktørerne, måske navnlig tekniske problemer.

Landsarkivar *Iversen* takkede indlederen og bemærkede, at man fra styrelsens side var interesseret i at afholde et sådant møde for redaktører.

Førstelærer *Esberrn Jespersen*, Ringkøbing, mente, at man ikke i Ringkøbing amt lavede store fejl i årbogen. Man havde ikke haft brug for annoncer af økonomiske grunde. Kontingentet var 8 kr., men det kunne let sættes op til 10 kr., og der var også et godt salg af gamle årbøger. Bogladeprisen var 12 kr., gamle bind blev solgt for 4 kr. Erindringsstof var udmærket til årbøgerne, men det måtte tit skrives om. Man så gerne, at der kom originalstof i årbogen, der måtte i hvert fald ikke være tale om afskrivning efter andre artikler.

Redaktør *Verner Hansen*, Lolland-Falster, mente, at man måtte kræve censur med hensyn til annoncerens tekst. Han understregede, at man var altfor konservativ, når det gjaldt årbøgernes udseende. På Lolland-Falster havde man under en del modstand ændret årbogens udseende, men det havde vist sig at være en succes. Også de ældre, der havde været imod tanken, var glade for den nye årbog. Det havde også vist sig, at årbogen nu var lettere at afsætte i boghandelen. Man måtte sørge for, at bogen var dyrere i salg end kontingentet. Bøgerne skulle forhåndsomtales i pressen, det gav nemlig også nye medlemmer. Ved samfundets 50 års jubilæum havde der været holdt en del udstillinger i boglader af lokalhistorisk litteratur, og det havde vist sig, bl.a. til nogen forbavelse for boghandlerne, at der havde været godt salg under disse udstillinger. Man måtte sørge for at bearbejde boghandlerne, der var mange historisk interesserede personer, som havde deres kontakter der og ikke hos amtssamfundene. Redaktøren spurgte, om man nogen steder havde prøvet at afholde lokale prisuddelinger for at kalde artikler frem. Årbogsstoffet fik let en ensartet karakter med mange artikler om kirke og skole, og det ville derfor være rart at få artikler med et lidt andet præg. Man kunne eventuelt gennemgå årbøgerne på sektionmødet, og det ville være en god idé med et redaktørmøde.

Amtslæge *Jacob Jacobsen*, Vejle, mente også, at man burde undgå annoncer. Disse var nemlig svære at censurere, da der i reglen ikke var tale om salgsannoncer, men om et maskeret tilskud til årbogen. Man kunne dog samle annoncerne på sidste ark i bogen, men var der andre udveje til at bedre økonomien, var disse at foretrække. Amtsårbøgerne måtte have en bedre typografi, og man måtte med mellemrum sørge for en ansigtsløftning, f.eks. med Sønderjyske årbøger som forbillede. Man skulle betale forfatterne gode honorarer for derved at kalde gode artikler frem. For et par år siden udgav man i Vejle amt et festskrift, som havde været temmelig dyrt, men som til gengæld havde givet et pænt overskud, og det var ikke noget særsyn, at årbøgerne blev udsolgt.

Sekrelæren udtrykte sin glæde over de positive erfaringer, man havde haft i Vejle amt. Dersom samfundene var kede af at afskaffe den forside, man havde anvendt igennem mange år, kunne man bruge den fremgangsmåde, der havde været anvendt ved forskellige højskoleårsskrifter. Her har man anskaffet en ny og fiksure forside og til gengæld ladet den gamle forside rykke ind som en slags smudstitelblad. Dersom man i Ringkøbing amt virkelig kunne forhøje kontingentet fra 8 til 10 kr. uden større vanskeligheder, ville det vist være en god idé at gøre det, så kunne man forhøje honoraret, der nu er 7 kr. pr. side.

Skoleinspektør *Riis Olesen*, Vestervig, så meget gerne et redaktørmøde, hvor man tog amtsårbøgerne frem, talte om dem og vurderede dem. Det ville være meget positivt. Man havde i Thisted amt forsøgt en omtale af de forskellige sogne, den litteratur, der findes om dem, og de minder fra sognene, der er på museet. Der er altså tale om en slags folkelig Trap, og han ville gerne høre, hvad man mente herom. Årbogen har tit bragt lange artikler på omkring 100 sider, og han ville gerne spørge, om man mente, at der burde være få eller mange artikler i en årbog.

Sognepræst *O. Bruun Jørgensen*, Holbæk, nævnedes, at man havde haft lange artikler løbende gennem flere årgange med 30-40 sider pr. gang. En sognehistorie, man havde modtaget, var blevet duplikeret i stedet for at blive trykt i årbogen. Meget lange artikler trættede, det var bedst, de fordeltes over flere årgange. Årbogen skal være broget, og der er navnlig stor interesse for erindringer og biografier. I Holbæk amt havde man meget stof liggende.

Lektor *Fasmer Blomberg*, Fyn, oplyste, at man ikke manglede stof til årbogen, man havde nok til 4-5 år. Han havde andre erfaringer end de, der var blevet fremhævet på mødet. Navnlig troede han ikke, at årbogen spillede så stor en rolle for medlemstilgangen, ligesom han heller ikke anså pressens betydning for særlig stor i den forbindelse. Medlemmerne skaffede selv medlemmer, og det var navnlig af betydning, at der blev arrangeret gode udflugter. I vore dage har mange folk bil, men savner til gengæld et mål for søndagsturen.

Redaktør *Verner Hansen* var uenig med hensyn til pressens betydning. Man kunne bl.a. mærke, at folk henvendte sig til samfundet, når der havde været avisartikler om årbogen. Lektor *Fasmer Blomberg* havde aldrig oplevet noget i den retning, men han havde fået henvendelser i forbindelse med Historisk Samfunds udflugter. Amtslæge *Jacob Jacobsen* understregede pressens betydning. Han mente også, at det var af værdi, at man prøvede med stof af en ny karakter. I Vejle amts årbøger havde der bl.a. været trykt noder og julesalmer, og der var flere af abonnenterne, der havde været glade for dette nye træk i årbogen.

Førstelærer *H. K. Kristensen*, Ribe, nævnedes, at Historisk Samfund for Ribe amt annoncerede sit årsmøde i årbogen, og derfor måtte denne foreligge til bestemt dato. Det er vigtigt, at medlemmer skaffer medlemmer, og i denne forbindelse er årbogen vigtig, navnlig når man kan få hjælp fra pressen. En årbogsredaktør, der kender sit amt, kan nemt finde emner, der trænger til behandling i årbogen, og kan således være med til at skaffe artikler frem. Man måtte ikke lade sig nøje med den tilfældige høst, og redaktøren måtte bruge saksen og være kritisk, eventuelt kassere artikler, også selv om de var skrevet af fagfolk. Årbogen måtte først og fremmest være afvekslende, og var en redaktør i tvivl med hensyn til bedømmelsen af en artikel, kunne han spørge andre, f.eks. D.H.F.s lokalhistoriske konsulent. Det var vanskeligt at skaffe stof, der havde en rimelig topografisk fordeling i amtet, og det krævedes, at man havde den rette mand til at skrive artiklerne. Sagen var imidlertid vigtig.

Formanden mente, at det ville være af værdi med en oversigt i Fortid og Nutid om amtsårbøgerne. Spørgsmålet var blot, hvem der skulle skrive den, og

hvordan man skulle skaffe penge til den udvidelse af Fortid og Nutid, som sådanne artikler ville kræve. Man ville nu drøfte spørgsmålet i redaktionen. Med hensyn til redaktørmøder har bestyrelsen tidligere overvejet at holde møder for to eller flere redaktioner. Det var kun blevet til et enkelt møde med en redaktion. Der var ingen tvivl om, at man nu ville arrangere et sådant møde, formentlig i april måned. Man har tidligere, vist for 8-10 år siden, haft en fagmand til at gennemgå amtsårbergenes typografi.

Overbibliotekar *Bonde* takkede for den positive modtagelse, hans forslag havde mødt, og for den livlige drøftelse. Han havde noteret sig adskilligt. Henvendt til lektor *Blomberg* sagde han, at det var rigtigt, at udflugterne betød meget, men mente dog, at det var et specielt fynsk fænomen, at man kunne tillade sig at se væk fra årbogen og pressen. Til amtslæge *Jacob Jacobsen* sagde han, at ganske vist var annoncerne tilskud, men man kunne jo, som det også var blevet foreslået, anbringe dem sidst i bogen, i så fald behøvede de ikke at skæmme.

Punkt 2. Har vi kontakt med regionalradioen? Indlederen, arkivar *Knud Prange*, fortalte, at han for nogen tid siden havde haft forbindelse med Midtjyllands radio, og det havde i samtalens løb vist sig, at den pågældende radiomedarbejder gerne ville have historisk stof til regionalradioen. Den samme stærke interesse møder man fra Danmarks Radio. Fællesforeningen har ved flere lejligheder rettet henvendelser til radioen i anledning af historiske mindedage og givet forslag til udsendelser både i radio og fjernsyn. Disse forslag er altid blevet godt modtaget og har i de fleste tilfælde også ført til udsendelser. På repræsentantmødet aftenen i forvejen var det blevet foreslået, at fællesforeningen ansatte en pressesekretær, men indlederen mente ligesom redaktør *Verner Hansen*, at kontakten måtte etableres på rent lokalt plan, og her var det navnlig samfundenes indsats, der kom i første række. I de fleste samfund var det vel sådan, at der var et eller flere medlemmer af bestyrelsen, der ikke havde noget fast hverv. Et af disse medlemmer kunne passende udpeges til kontaktmand til radio og presse. Der skulle være mange muligheder for at finde stof til radioudsendelser. Der kunne f.eks. være tale om udgravninger, nyerehvervelser på museer eller det egnshistoriske arkiv, særudstillinger i disse institutioner, møder i amtssamfundet, mindedage eller eventuelt helt uaktuelle emner. Der var rige muligheder for amtssamfundene, og indlederen ville gerne høre, om man havde forsøgt kontakt med regionalradioen, eventuelt også landsradioen, og hvilke erfaringer man havde gjort. Han mente, at man på dette område kunne lære meget af hinanden.

Sognepræst *O. Bruun Jørgensen* oplyste, at Sjællands regionalradio påtænker at indmelde sig i alle de amthistoriske samfund på Sjælland. Der var endvidere planer om at anmelde årbøger i lokalradioen, og man ville gerne tage ud til forfattere af historiske artikler og udsende en samtale med dem. Lokalradioen var glad for forslag, det stod blot til samfundene selv at spille ud.

Redaktør *Verner Hansen* sagde, at man ikke måtte blive en sekt, det var nødvendigt med en bred kontakt, den savnede samfundene tit. Stoffet i lokalradioen skulle ikke være foredrag, men korte glimt. I de hidtidige udsendelser i lokalradioen havde de 35-40 % af stoffet været af lokalhistorisk art, dette taget i bred forstand.

Landsarkiver *Iversen* fortalte, at der i Sønderjylland havde været meget historisk stof i regionalradioen, og man havde i det hele taget et godt forhold til programredaktøren. Man ville nu forsøge at få etableret en lokalhistorisk aftenhøjskole i regionalradioen, det ville især være vigtigt for lærerne i aften-

højskolen, der jo ikke kan være specialister på alle områder. Man skal også forsøge at få anmeldelser i regionalradioen af årbøger og andre skrifter, der udsendes af samfundene. I Sønderjylland går disse værker automatisk til regionalradioen og til foredragsafdelingen i landsradioen. Man kan også regne med, at mange forslag vil blive bragt videre fra regionalradioen til Danmarks Radio. Man havde spekuleret på, indenfor regionen, at lave lokale tremands radio-udvalg, der skulle komme med forslag til udsendelser. Landsarkivar Iversen spurgte, om man var interesseret i en udvidelse af regionalradioens sendetid.

Bibliotekar *Jens Nielsen*, Haslev, mente, at det ville være rigtigt med en udvidelse, således at man får to udsendelser om ugen. Han spurgte om, hvad der bliver af regionalradioens bånd. Man kunne eventuelt lave et regionsarkiv for de mest betydningsfulde af udsendelserne. Der kunne måske også være tale om, at en amtsårbog engang imellem publicerede en samtale, som havde været bragt i regionalradioen. Det kunne være nyt stof, der kunne friske op.

Lektor *Fasmer Blomberg* spurgte om, hvor meget regionalradioen blev aflyttet. Landsarkivar *Iversen* svarede, at det var vanskeligt at afgøre. I Sønderjylland blev der i hvert fald lyttet i vide kredse. Der var mange, der ikke havde F.M. på deres radio, man skulle derfor overveje, om regionalradioen ikke kunne udsendes på fjernsynets lydsender, men hertil blev der fra forsamlingen svaret, at fjernsynet selv skal bruge denne sendetid ved en udvidelse. Redaktør *Verner Hansen* sagde, at der var blade, der for nogen tid siden havde spurgt om, hvor meget regionalradioen blev aflyttet. Svarene var ikke alt for positive, men det var klart, at der var stigende interesse for regionalradioen. Han stod tvivlende med hensyn til nytten af udvalg indenfor hver region. Kontakten med radioen måtte være hvert enkelt samfunds opgave.

Civilingeniør *J. Klindt-Jensen*, Bornholm, nævned, at man havde et godt samarbejde med radioen på Bornholm, men her var vanskeligheden, at en trediedel af samfundets medlemmer boede uden ø's. Det ville være udmærket, om en del af stoffet fra regionalradioen kunne bringes i landsradioen. Sognepræst *O. Bruun Jørgensen* mente, at regionalradioens bånd blev arkiveret. Civilingeniør *J. Klindt-Jensen* fortalte, at man på Bornholm afspillede en del af udsendelserne på egne bånd, som blev gemt i museets arkiv.

Arkivar *Knud Prange* afsluttede diskussionen med at takke for indlæggene. Diskussionen havde vist, at det var meget nemt at få et frugtbart samarbejde i gang med regionalradioen. Det var, som det også var blevet sagt på repræsentantmødet aftenen før, blot et spørgsmål om at tage telefonen.

Punkt 3. Medlemshvervning. Skoleinspektør *A. Strange Nielsen* indledte med at sige, at et amtssamfund i reglen har de medlemmer, det ønsker at have. Nogle samfund ønsker ikke at have flere medlemmer, og spørgsmålet er så hvorfor? Årsagen må tit søges i styrelsen, hvor man har besværet med, hvad man kan kalde de passive notabiliteter. De er skyld i, at samfundet kun arrangerer et årligt møde, hvor styrelsen bliver genvalgt, hvorpå man hygger sig i en ny periode. Mange folk synes, at amtssamfundet er for fint. Vi er ganske vist stærkt på vej ud af denne situation, men tendensen findes dog endnu en del steder. Samtidig med, at man spørger en mand, om han er villig til at gå ind i en bestyrelse, bør man også spørge, om han er villig til at gøre et arbejde. Styrelsens medlemmer vælges tit af geografiske hensyn, men det er et skidt princip. Man skal først og fremmest sørge for at få fat i en mand, der vil gøre et stykke arbejde. Den geografiske dækning er intet værd, hvis den mand, man får fat i, er passiv. Den første betingelse for at få mange medlemmer i amtssamfundene

er en aktiv styrelse, og indlederen opfordrede meget til, at man kiggede passive styrelsesmedlemmer ud. De bedste styrelsesmedlemmer var de aktive notabiliteter. Der var flere steder dannet nye fraktioner af gamle amtsamfund, og årsagen var i reglen, at bestyrelserne var for passive. Det bedste ville være et samvirke eventuelt i form af underafdelinger. Vigtigt for medlemstallet er også en god foreningsmæssig aktivitet. Det er ikke nok, at et samfund udsender en årbog, der i reglen er stærkt forsinket, og afholder en årlig udflugt. Der skal hele tiden ske noget, samfundet skal være en levende organisme, og man skal skabe interesse om de kulturhistoriske værdier. Gryden skal holdes i kog. Årbogen kan mange steder udnyttes bedre til at få nye medlemmer. Med en god geografisk fordeling af årbogsstoffet kan en tillidsmand benytte en artikkel om sin egen til at hverve medlemmer. Dette kunne give stort udbytte, navnlig når man understreger, at årbogen er billig. Det er også vigtigt at afholde hjemstavns-møder, og de amtshistoriske samfund kan tilbyde at skaffe foredragsholdere til andre foreninger, og så kan foredragsholderne benytte lejligheden til at slå et slag for samfundet. Man har erfaring for, at det kan give 8-10 nye medlemmer pr. aften. Indlederen anbefalede også tillidsmandssystemet, navnlig understregede han, at det var medlemsbevarende, hvis man lod tillidsmændene uddele amtsårbøgerne. Med mellemrum burde der afholdes møder for tillidsmændene. Først og sidst var det vigtigt med en personlig, aktiv indsats. Man har i Sorø amt lavet en statistisk undersøgelse af samfundets medlemstal i forhold til indbyggertallet. I Ringsted var der 158 indbyggere pr. medlem, i Slagelse 199, i Haslev 299, i Sorø 302, i Skælskør 309 og Korsør 816. En sådan kulegravning af amtet viser, hvor indsatsen ved medlemshvervning skal gøres. Det kunne tilføjes, at Holbæk amt for et par år siden havde procentvis dobbelt så mange medlemmer som Sorø amt. Forholdet i Sorø havde dog bedret sig de sidste par år.

Førstelærer *Esbern Jespersen*, Ringkøbing, sagde, at styrelserne vel som regel supplerede sig selv. Der er ganske vist mange, der ikke laver noget arbejde, men de repræsenterer dog. Adskillige styrelsesmedlemmer vil gerne gå ud, men hvor finder man afløserne? I Ringkøbing var der en årlig medlemsafgang på 49 og tilgang på 50. Man kunne tegne alle de medlemmer, det skulle være, men de ville blot gå ud igen. Han spurgte også, om det havde værdi at have institutioner som medlemmer. Det er i det hele taget et spørgsmål, hvor meget der bliver læst i de årbøger, der sælges. Han var ikke sikker på, at det var nødvendigt med mange medlemmer.

Formanden understregede, at spørgsmålet var væsentligt. Flere medlemmer gav flere penge, og det bevirkede, at man kunne lave en bedre årbog. Dette var dog ikke det afgørende, arbejdet er i sig selv et værdifuldt kulturhistorisk arbejde, og det er væsentligt at få folk i tale over en bred front. Han var meget glad for Strange Nielsens udtalelser. Man måtte se at komme af med de passive notabiliteter, og det var ikke nok, at de repræsenterede. Styrelsesmedlemmerne burde pålægges et bestemt arbejde i lighed med den ordening, man har i Historisk Samfund for Sønderjylland, hvor hvert bestyrelsesmedlem har sin opgave. Det er vigtigt at vælge de rigtige folk til bestyrelserne, og det er vigtigt at have et tillidsmandssystem. Man kunne eventuelt overveje at gøre tillidsmændenes hverv til en ærespost.

Førstelærer *Esbern Jespersen* spurgte, om man kunne finde aktive styrelsesmedlemmer.

Redaktør *Verner Hansen* understregede vigtigheden af formandens udtalelser, man måtte ikke blive en lille flok, men skulle være en bred folkelig bevægelse. Der manglede f.eks. hele samfundslag i de amtshistoriske samfunds medlemskare, og der var for mange notabiliteter, der ikke ville gøre et organisatorisk

arbejde, fordi de ikke forstod værdien af det. Han ville gerne supplere Strange Niensens indledning med at fremhæve værdien af aftenhøjskolen og foredragsrækkerne. Det burde vi spille meget mere på, betingelserne var gode, og det gav en bred kontakt. Det var ikke svært at samle folk til foredrag idag.

Arkivar *Knud Prange* mente ikke, at man behøvede at være bange for, at nytegnede medlemmer forsvandt igen. Der var positive erfaringer i denne henseende i Sønderjylland, og da man for et par år siden satte en kampagne igang for at skaffe nye abonnenter til Fortid og Nutid, viste det sig, at det ikke var svært at bevare disse abonnenter. Det er ganske rigtigt, at man ikke ved, hvor meget den amtshistoriske årbog bliver læst, men den første betingelse for, at den læses, er dog, at den kommer ud til medlemmerne og helst til så mange medlemmer som muligt. Man havde heller ingen garanti for, at årbogen læses mere af de medlemmer, man har, end af de medlemmer, man eventuelt kunne tegne, hvis man var interesseret i det.

Arkivar *Piø*, Dansk Folkemindesamling, sagde, at folkemindesamlingen gerne ville have kontakt med brede kredse og var interesseret i et samarbejde med amtssamfundene, bl.a. med henblik på indsamling af kildemateriale. Folkemindesamlingen ville gerne komme ud i amtssamfundene med båndoptagelser og film, og han håbede, det kunne blive til gensidig glæde, og at man på denne måde kunne få nye medlemmer fra nye befolkningsgrupper.

Landsarkivar *Iversen* takkede arkivar *Piø* for tilsagnet. I Sønderjylland bruger man forskellige fremgangsmåder for at få nye medlemmer, bl.a. udflugter, en årbog, der bringer store og små artikler imellem hinanden, og man har en støt fremgang, som regel på 50-60 medlemmer om året. Henvendt til redaktør Verner Hansen sagde han, at man for at få kontakt med arbejderkredse påtænkte at indbyde Arbejdernes Oplysningsforbund til en drøftelse her i efteråret. For arbejderne var det ikke længere et økonomisk spørgsmål at være medlem af amtssamfundene, men man mangler tit tilsvarende stof i årbogen. Det vil ikke være svært at finde aktive bestyrelsesmedlemmer, men man skal ikke altid søge dem blandt de gamle.

Distriktsbestyrer *J. C. Petersen*, Østjysk Hjemstavn, fortalte, at Østjysk Hjemstavn havde fået 200 nye medlemmer på et år, og det var sket gennem annoncer i pressen.

Førstelærer *H. K. Kristensen* fortalte, at man fik en hel del nye medlemmer i amtssamfundet, men man ville gerne have flere, især blandt arbejdere. Man havde bl.a. brugt den fremgangsmåde at sende brev til et medlem i hvert sogn sammen med en liste, hvorpå han kunne tegne nye medlemmer – det havde givet et godt resultat. Det var hans erfaring, at passive bestyrelsesmedlemmer kunne opdrages til at blive aktive bestyrelsesmedlemmer. Han havde flere gange oplevet, at folk havde læst forbavsende meget i årbogen.

Overlærer *Warthoe-Hansen*, Randers, takkede indlederen og bad om at få et referat af indledningen offentliggjort.

Skoleinspektør *Strange Nielsen* sagde, at han havde gode erfaringer med hensyn til unge styrelsesmedlemmer. Han tilsluttede sig redaktør Verner Hansens udtalelser om aftenhøjskolen og takkede arkivar *Piø* for tilsagnet om at komme ud til amtssamfundene. Han kunne af personlig erfaring anbefale det.

Repræsentantmødet

Repræsentantmødet blev afholdt på Hotel Vinhuset fredag den 31. august kl. 19,30 til 21,30 og lørdag den 1. september kl. 16,45 til 17,30. Følgende foreninger

og institutioner var repræsenteret: De historiske samfund og foreninger for: Als og Sundeved, Bornholms amt, Fyns stift, Herlev, Holbæk og Københavns amter, Lolland-Falster, Præstø, Randers, Ribe, Ringkøbing og Sorø amter, Sønderjylland, Thy og Hanherred, Vejle og Viborg amter, Østjysk Hjemstavnsforening og Ålborg amt. Desuden Skovhistorisk Selskab, Dansk Historielærerforening, Ministeriet for kulturelle anliggender, Rigsarkivet, Landsarkiverne for Sjælland, Fyn, Nørrejylland og de sønderjyske landsdele, Københavns og Frederiksberg stadsarkiver, Matrikeldirektoratet, Det kgl. Bibliotek, Dansk Folke-mindesamling, Institut for europæisk folkelivsforskning, Det danske Sprog- og Litteraturselskab, de by- og egnshistoriske arkiver for Faaborg, Haderslev, Herlev, Horsens, Middelfart, Midtsjælland, Odder og Viborg samt ialt 53 museer.

Efter at dommer *Worsaae*, Vordingborg, var blevet valgt til dirigent, gav han ordet til formanden, landsarkivar *Johan Hvidtfeldt*, som udtalte: »Når et år er gået, lader man vel som regel blikket gå tilbage, meget lyst og glædeligt kaldes tilbage i tankerne, men også sorgens minder dukker frem. Desto ældre man bliver, desto flere er der af dem, man har mødt og kendt, måske gennem mange år, som nu ikke er mere. Det er længe siden, at et dødsfald har rystet mig så stærkt, som da jeg hørte om landsarkivar, dr. *Gunnar Olsens* død. Vi følte det alle som noget meningsløst – ikke bare som et tab af en god kollega, men et menneske, som vi alle, der kendte ham, havde kendt ham gennem mange år, satte meget højt. Der stod aldrig strid om ham, han var altid loyal, let at komme ud af det med. Blandt landsarkivarerne så vi frem til samarbejdet med ham, vi vidste, at vi kunne hente god viden hos ham, altid være sikker på et godt samarbejde. Det er et stort tab for dansk arkivvæsen, at Gunnar Olsen ikke er mere. Det er et ligeså stort tab for dansk historisk arbejde. Selv bondefødt blev det naturligt, at dansk landbrugshistorie mere end noget andet blev hans arbejdsfelt. Han havde hurtigt vundet sig et navn her, stod nu som en af de ledende, ikke mindst hans disputats »Hovedgård og bondegård« betød en stor landvinding, aftvunget det uhyre materiale gennem mange års flid. Vi vil savne Gunnar Olsen i kollegernes kreds, jeg kan føje til, vi vil også savne ham i kammeraternes kreds.

Amtmand, dr. *Karberg* var en flittig deltager i vore møder. Han var med sidste år. Måske kunne vi, der kendte ham, nok se, at alderen ikke var gået spørøst hen over ham, han havde nået de 80. Alligevel var det med vemod, vi læste om hans død. Han var født i Sønderborg, som dansksindet kom han i overgangs-årene til at betyde meget i Sønderborg amt, først landsråd under den internationale kommission, derefter amtsassessor. Men da han som amtmand flyttede til Vestjylland, blev han grebet af egnen her, voksede sammen med den. Han har vel ikke selv været historisk produktiv, men har gennem sin mangeårige ledelse af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt betydet meget for arbejdet i dette amt, gjort en indsats som aldrig vil blive glemt i Vestjylland.

Med cand. theol. *S. Vestergaard-Nielsen* har vi påny mistet en af de store amatørarkæologer af det ældre slægtled. Det var hans fortjeneste, at Års Museum blev et af de betydeligste udenfor kredsen af de store museer, hans udgravninger er legio, som museet viser, mest kendt blev vel hans store arbejde med jernaldertomten i Østerbølle, hvor han virkede sammen med professor Hatt.

Stadsskoleinspektør *Johs. Christophersen* var ikke blot leder af museet Den gamle Gård i Fåborg, men dette museum var hans værk, og han gjorde en meget stor indsats for bevarelsen af det gamle Fåborg, ikke mindst den byport, som vi alle kender, og Holkegade, hvor museet har sin plads. Fru *Fanny Fang* var medlem af Roskilde Museums styrelse, og hun har med stor ihærdighed virket i det lokalhistoriske arbejde i Roskilde, det er utallige artikler og afhandlinger, som er blevet til ved hendes pen. Jeg vil også gerne her mindes *Holger Simon-*

sen, der igennem nogen tid havde virket som medhjælper ved Dansk historisk Fællesforenings ekspedition. Han røgtede sit hverv med stor nidkærhed, vogtede med stor iver DHF.s interesser. Vi vil savne disse mennesker på vore møder og i vort arbejde. Et ære være deres minde.

Må jeg til indledning sige et par ord om den nye form for årsmødet. Som De husker, rejste direktør *Jørgen Paulsen* sidste år spørgsmålet. Efter hans mening varede møderne for længe, der kunne let blive for mange gentagelser, og det var ligesom Dansk historisk Fællesforening trådte lidt tilbage, fordi dens møder kom til sidst, efter møderne for de enkelte foreninger og amtssamfundene. Jeg skal ikke nægte, at disse problemer har plaget mig gennem mange år, men jeg har altid været bange for at rejse en mere principiel diskussion, fordi det væsentlige for mig altid har været at bevare DHF som et fælles mødested for alle, som her i landet arbejder med historie. Jeg var glad for, at spørgsmålet nu blev rejst fra museumsside, også glad over, at museumsforeningens formand, direktør *Knud Klem*, under diskussionen nævnte muligheden af, at de tre særlige møder blev holdt samtidigt.

Det blev aftalt, at der skulle være en fælles drøftelse mellem *Jørgen Paulsen*, *Knud Klem* og mig. Dette møde fandt sted i Åbenrå i maj måned. Desværre kunne direktør *Klem* ikke være til stede. Her foreslog *Jørgen Paulsen* et program som det, der nu er blevet til virkelighed. Jeg kunne helt tiltræde forslaget, da det dækkede min opfattelse. Da Museumsforeningens og SLA.s formand senere tiltrådte det skitserede program, har vi indenfor DHF.s styrelse ment, at vi burde gå den vej. Vi er klar over, at der vil være delte meninger om, hvorvidt det er den rigtige vej, vi er gået. Det er selvfølgelig, at vi her hører repræsentanternes mening om denne sag, ros og kritik vil være lige kærkommen. Det er muligt, at vi kan finde andre veje, men jeg tør i hvert fald sige, at de tre styrelser er villige til at drøfte alle de synspunkter, der måtte komme frem, er rede til at prøve på at finde en løsning, der vel ikke kan tilfredsstille alle – det er vist umuligt – men så mange som muligt.

Siden sidste årsmøde er der sket en del. De to første bind i den nye række med bøger om hjælpvidenskaber er udkommet, ligeledes genoptrykket af *Bauers Calendar*. Flere af de værker, vi tidligere har planlagt, nærmer sig nu afslutningen, nye ideer er kommet op og er blevet drøftet og undersøgt. Jeg føler dog, at der kunne være nået mere i det forløbne år. Når det ikke er sket, er ansvaret formandens. Han er sig dette ansvar bevidst. Alvorlig sygdom, stort byggeri og vigtige forskningspligter er vel en undskyldning, men nok ikke en tilstrækkelig undskyldning, i hvert fald ikke tilstrækkelig til at fjerne en følelse af ikke fuldt ud at have løst de opgaver, som er formandens.

Også i dette år har der været en mindre fremgang i medlemstallet, således at der nu er 33 amtssamfund m.m., 108 museer, 61 arkiver, biblioteker m.m. samt 22 by- og amtsråd.

De nye medlemmer, som jeg har den glæde at byde velkommen, er: Slægts-historisk Forening, Århus, Læsø Hjemstavnsmuseum, Glud Museum, »Den gamle Landsby«, Hjerl Hede, Esbjerg Museum for Søfart og Fiskeri, samt Roskilde byhistoriske Arkiv.

D.H.F.s styrelse. Styrelsen har konstitueret sig uændret, nemlig således: Statskonsulent, dr. Roar Skovmand: næstformand, arkivar *Knud Prange*: sekretær, førstelærer H. K. Kristensen: kasserer, museumsinspektør *Niels Oxenvad*: redaktør af *Fortid* og *Nutid*. Redaktionsudvalget for dette består iøvrigt af museumsdirektør *Knud Klem*, professor, dr. Kr. Hald og formanden.

D.H.F.s administration. Ekspeditionen af *Fortid* og *Nutid* og af foreningens skrifter samt den daglige regnskabsførelse har i det forløbne år været samlet

i Viborg og er blevet varetaget af en henvist medhjælper. Den pågældende er afgået ved døden i juli i år, og det kan endnu ikke siges med sikkerhed, hvordan arbejdet vil blive organiseret i fremtiden. Vi har ført en række forhandlinger med Revalideringscentret i Skive, og en afgørelse vil formentlig blive truffet umiddelbart efter årsmødet.

Statstilskud til amtssamfund og til D.H.F. Samfundenes tilskud er for finansåret 1961/62 blevet forhøjet til 32.000 kr., og Fællesforeningens tilskud er blevet forhøjet til 5.500 kr. Jeg bringer Ministeriet for kulturelle anliggender en hjertelig tak for denne forhøjelse. Hele prisudviklingen har i de sidste par år anspændt samfundenes økonomi hårdt, så forøgelsen af statstilskudet har været særdeles velkommen.

Af de 19 samfund, der deler tilskudet, har 7 over 1.000 medlemmer, og disses tilskud varierer fra 1.765 til 2.595 kr. Det mindste samfund, på 381 medlemmer, har fået 1.190 kr. Det samlede medlemstal var 17.719, hvad der heldigvis er en fremgang på 944 medlemmer i forhold til sidste år.

Foruden grundbeløbet på 850 kr. fik man 89 øre pr. medlem. Denne ordning indebærer en tilskyndelse til at øge medlemstallet. Det kan nævnes, at et samfund der sidste år forøgede sit medlemstal stærkt gennem hvervekampagne, i år har fået 635 kr. mere i statstilskud.

Spørgsmålet om tilskudet fra staten blev jo i sin tid drøftet indgående på et årsmøde. Den nuværende ordning er resultatet af disse drøftelser. Fra flere amtssamfunds side er der overfor mig blevet rejst tvivl om, hvorvidt det nuværende fordelingsprincip er rigtigt. Mange vil sikkert mene, at en ordning, svarende til den, der er gældende for museer og biblioteker, vil frembyde visse fordele. Hvis der er interesse for en nærmere overvejelse og undersøgelse af hele dette problem, vil styrelsen selvfølgelig gerne arbejde videre med det. Uden at lægge op til en mere indgående diskussion her på årsmødet, vil jeg være taknemmelig for korte udtalelser til orientering for styrelsen.

Historisk hjemstavnsuge. Efter diskussionen på årsmødet i Randers blev styrelsen bemyndiget til at nedsætte et udvalg, der skulle forberede tilrettelæggelsen af en hjemstavnsuge i 1963. Udvalget, der kom til at bestå af skoleinspektør Strange Nielsen, redaktør Verner Hansen, lektor F. Michelsen, førstelærer H. K. Kristensen og landsarkiver P. K. Iversen, har på et par møder udarbejdet en henvendelse til de amtshistoriske samfund samt en ledetråd til hjælp ved forberedelserne af ugen. Henvendelsen er udsendt. Ledetråden er netop blevet færdigtrykt og er blevet uddelt til årsmødets deltagere. Det er tanken, at hjemstavnsugen skal finde sted d. 23. februar til 3. marts 1963. Jeg vil gerne – så indtrængende som muligt – henstille til samfundene om virkelig at gøre en indsats her, selvfølgelig i nært samarbejde med andre institutioner i amtet, museer og lokalhistoriske arkiver.

Kursus for lærere i aftenhøjskolen. Det kursus, som var planlagt, men som ikke blev afholdt i 1961, fandt sted i år på Søhus Gartner- og Frugtavlshøjskole i dagene 1. til 4. august. Gennem 6 foredrag, 2 ekskursjoner og en diskussion fik de 40 deltagere belyst forholdet mellem land og by i vort århundrede. Der synes blandt deltagerne at være stor glæde over disse kurser, og vi vil derfor gerne fortsætte denne del af vort virke. Undervisningsministeriet har ydet et betydeligt tilskud til kurset, og jeg vil gerne udtale foreningens bedste tak herfor.

Dansk historielærerforening afholder også kursus for sine medlemmer. Vi har stadig kontakt med denne forening for at få koordineret tidspunkterne for de to kurser, som delvis har samme deltagere.

D.H.F.s konsulents virksomhed. I perioden august 1961 til juli 1962 er der kommet 29 henvendelser, altså en del færre end sidste år. En del af undersøgelserne

har dog været ret tidkrævende, der er således afgivet udtalelse om forskellige større manuskripter. Vi har fået lavet en lille tryksag om konsulentvirksomheden og den hjælp, der her igennem kan ydes, og vi vil gerne anmode samfundene om at få sendt den lille redegørelse ud sammen med amtsårberøgerne.

Den hidtidige konsulent, nemlig Fællesforeningens sekretær, har af forskellige grunde anmodet om at blive fritaget for dette hverv, og han er i april afløst af overbibliotekar Aage Bonde, Viborg. Alle henvendelser til konsulenten bedes herefter sendt til Centralbiblioteket, Viborg.

Radio og historie. Landsarkivar P. Kr. Iversen deltog på D.H.F.s vegne i det store årlige møde i Danmarks Radio. Iversen foreslog bl.a. TV-udsendelser om udgravningerne i Roskilde Fjord, et tilbagevendende Historisk Magasin og en populær vejledning i lokalhistorisk arbejde. Der blev hertil svaret, at der var planlagt udsendelser om det første punkt, et Historisk Magasin var måske endnu ikke aktuelt, men tanken afvistes ikke, og forslaget om kursus ville blive taget under velvillig overvejelse. Styrelsen har drøftet sagen og er enig om, at et sådant kursus ville være af stor værdi. Der er vedtaget en foreløbig skitse over det videre arbejde hermed.

Som De erindrer, er der flere gange gjort opmærksom på, at der bør være et nøje samarbejde mellem regionalradioen og lokalhistoriske samfund til gavn for både radioen og det historiske arbejde. Vi har indtryk af, at der gøres meget lidt – snarest måske intet – og har derfor sat spørgsmålet til diskussion på samfundenes sektionmøde.

Beretning om arbejdet i de historiske foreninger og lokalhistoriske arkiver. Også i år er der udsendt en duplikeret beretning om medlemmernes virksomhed. Oplysningerne stammer fra de enkelte samfund og arkiver, men det kan ikke nægtes, at det kniber med at få beretninger i nogenlunde ordentlig tid – i enkelte tilfælde kan man slet ikke få nogen beretning. Det ville i høj grad lette arbejdet for os, om det modtagne materiale uden videre kunne bruges som trykmanuskript, men det er ikke altid tilfældet, navnlig er mange beretninger alt for lange.

Det er vort indtryk, at man gennemgående er glad over den duplikerede beretning, men hvis der skulle være afvigende meninger, vil jeg gerne høre dem. Beretningen er jo først og fremmest tænkt til gavn for medlemmerne.

Af indholdet i den sidste beretning kan der især være grund til at fremhæve, at Østjysk Hjemstavnsforening gennem en annoncekampagne i fem dagblade fik over 200 nye medlemmer, og at Vejle amts historiske samfund ved en dygtig agitation hævdede sit medlemstal fra 667 til 1.243. Det er en forøgelse på 86 %.

Fortid og Nutid. På grund af den stadigt voksende trykkeriregning har vi måttet forhøje prisen på Fortid og Nutid. Det synes dog ikke at have haft nogen betydning for abonnementstallet, der er uændret, ca. 470.

Styrelsen har vedtaget at ajourføre honorarerne for artikler i Fortid og Nutid. I øjeblikket er taksterne 20 og 24 kr. alt efter satsens art, men der vil i fremtiden blive udbetalt et grundbeløb på 10 og 12 kr. + et procentbeløb, der til enhver tid følger statens satser for honorartillæg. Med det nugældende procenttal bliver betalingen henholdsvis 23 og 27 kr. Ved denne fremgangsmåde undgår man, at honorarerne sækker agterud for prisudviklingen, og vi håber meget at have vist et eksempel, som amtsårberøgerne kan følge.

Danske historikere. Da vi i sin tid tog denne opgave op, gjorde vi os ikke helt klart, hvor stor og omfattende den var. Måske var det godt, for i så fald var bogen aldrig kommet. Opgavens løsning kom først og fremmest til at hvile på sekretæren, i nogen grad også på formanden.

Den væsentligste del af oplysningerne er kommet ind, en stor del af besvarel-

serne er redigeret og renskrevet, men der er dog en del arbejde tilbage. Efterhånden som arbejdspresset for arkivar Prange og mig blev stærkere – af flere forskellige grunde – måtte vi gøre os det klart, at vi ikke kunne løse opgaven i en nogenlunde nær fremtid. Vi var på den anden side enige om, at vi overfor dem, der havde indsendt deres selvbiografier, var forpligtet til at få værket ud snarest. Under en drøftelse på styrelsesmødet den 19. og 20. november 1961 lykkedes det at overtale førstelærer H. K. Kristensen, der tager sin afsked fra skolen 1. oktober i år, til at overtage og afslutte redaktionen, således at det nu forhåbentlig ikke vil vare længe, inden værket kan blive færdigt. Biografierne vil blive udsendt til de pågældende inden opsætningen.

D.H.F.s håndbøger. De to første bind i serien om de historiske hjælpevidenskaber, nemlig Herluf Nielsens: Kronologi og Knud Pranges: Heraldik og Historie, blev udsendt i midten af februar. Oplaget var 1200 eksemplarer, og et halvt år efter var der af hver bog solgt mellem 900 og 1000 stk. Der er endnu ikke modtaget manuskripter til de kommende bind i serien, men redaktøren, cand. mag. Herluf Nielsen har oplyst, at der formodentlig vil kunne udsendes to bind i slutningen af 1963.

Til udgivelsen af disse håndbøger har D.H.F. modtaget et tilskud på 2000 kr. fra Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, som vi bringer vor bedste tak.

Bauers evighedskalender. Også denne bog blev udsendt for ca. et halvt år siden, og første oplag på 800 eksemplarer blev næsten omgående udsolgt. Der blev derpå lavet endnu et oplag, og der har også været god afsætning af det.

Udvalget til registrering af manuskripter og arkivalier. Udvalget har afholdt eet møde i det forløbne år. – D.H.F. havde sidste år af tipsmidlerne fået pengene til, at udvalgets sekretær, mag. art. Anker Olsen kunne få orlov i to måneder til dette arbejde. Herunder nåede han langt med den meget tidkrævende udarbejdelse af de enkelte artikler til føreren. Han har derefter fortsat redaktionsarbejdet, som dog er blevet sinket en del, fordi det har vist sig nødvendigt, at han selv udfører renskrivningen af manuskriptet. Udvalget forventer imidlertid nu, at man i løbet af september vil kunne sende hovedparten af artiklerne til suppler og gennemsyn hos de enkelte samlinger.

Vi håber, at det i den nærmeste fremtid vil lykkes udvalget at skaffe midler til udgivelsen af føreren, der vil blive af største betydning ved opsporingen af det omfattende historiske kildemateriale, som et par hundrede samlinger ligger inde med.

Bog om historisk metode og kildekritik. Udgivelsen af denne bog, udarbejdet af gymnasielærer Georg Hansen, Høng, er blevet forsinket på grund af, at forfatteren har været overbebyrdet med undervisningsarbejde. Vi venter at modtage trykmanuskriptet i løbet af nogle uger.

Fra Carlsen-Langes legatstiftelse har vi modtaget 2000 kr. til udgivelse af dette værk. Vi bringer stiftelsen vor bedste tak herfor.

Andre skrifter. Det kortværk over *amtsinddelingen*, som seminarieadjunkt Cecil Lebahn, Nørre-Nissum, har påtaget sig at udarbejde, er endnu ikke afsluttet. Udgivelsen vil næppe kunne ske i den nærmeste fremtid.

Styrelsen har overvejet en fotografisk nyudgave af *Håndbog for danske lokalhistorikere*, et værk, som er meget stærkt efterspurgt. De første 500 eksemplarer vil koste 14.092 kr., hvert efterfølgende 100 kun 754 kr. Ved senere nyoptryk bliver prisen for de første 500 på 6.570 kr. Vi tror ikke, der skulle være nogen særlig stor økonomisk risiko ved en sådan nyudgave, hvis der kan findes frem til en ordning med forfatterne. Vi vil herom forhandle med FBVA og de enkelte forfattere, inden der tages definitiv beslutning i sagen.

Vi har også overvejet samlet genoptryk af visse særligt benyttede artikler i

de ældre årgange af *Fortid og Nutid*. Sagen er foreløbig udskudt til nærmere overvejelse og undersøgelse. Endvidere har styrelsen behandlet et forslag fra sekretæren om udgivelse af nogle bind med faksimiler af »hænder«, det vil sige embedsmænds, samleres og historikeres håndskrift. Et sådant værk vil jo være af stor praktisk betydning for historikerne, men vil ikke kunne klares uden ret betydelige tilskud. Også *andre litterære opgaver* er blevet overvejet af styrelsen.

Udvalg til undersøgelse af det historiske arbejde. På sidste årsmøde talte arkivar Prange om »Dansk historisk arbejde. Har vi rimelige arbejdsvilkår – og udnytter vi dem rigtigt?« Foredraget medførte en ivrig diskussion, og D.H.F.s formand foreslog derefter – det kan godt afsløres, at styrelsen i forvejen havde godkendt dette forslag – at der blev nedsat et udvalg til at gennemdrøfte og arbejde videre med de problemer, som gennem foredraget var blevet sat til diskussion.

På de to styrelsesmøder siden da er spørgsmålet blevet indgående gennemdiskuteret, og forskellige – også modsatte – synspunkter er kommet frem. De to hovedproblemer er: 1. Skal man evt. søge nedsat et ministerielt udvalg, eller skal D.H.F. på egen hånd udpege udvalgets medlemmer? 2. Skal udvalget nøjes med en analyse af det historiske arbejdes vilkår – det historiske arbejde taget i videste betydning – eller skal man også prøve at klarlægge, hvilke opgaver der bør tages op i en nærmere fremtid?

Det var egentlig vor tanke at forelægge hele spørgsmålet på dette årsmøde. Vi har dog opgivet dette, eller rettere udsat en almindelig drøftelse til næste årsmøde. Vi synes ikke, at vi endnu er kommet tilstrækkelig langt med dette spørgsmål, som måske kan synes temmelig ligetil, men viser sig at rumme mange vanskelige problemer, når man mere indgående beskæftiger sig med det.

Der skal altså ikke her være nogen diskussion om denne sag, men vi vil være taknemmelige for at høre udtalelser fra repræsentanterne. De vil uden tvivl kunne være af værdi for styrelsen i dens videre arbejde hermed.

Historisk fredning. Der er fra D.H.F. blevet udsendt cirkulærer om organisationen af udvalg til at tage sig af denne sag. Vi har også hørt fra enkelte samfund, men på grund af formandens sygdom og derefter følgende travlhed, har det ikke været muligt at følge sagen op. Vi håber, at der ivrigt vil blive arbejdet hermed rundt om, og det er vor hensigt senere at tage spørgsmålet op på ny – under en eller anden form. Det er vigtigt.

Forskelligt. Styrelsen har – af økonomiske grunde – vedtaget, at der i fremtiden kun sendes eet *eksemplar af Fortid og Nutid* til medlemmerne. De historiske samfund får dog to – et til formand og et til sekretær.

Honorarer til sekretær og redaktør vil i fremtiden blive reguleret efter statens satser for honorartillæg. Det samme gælder diæter. De to honorarer er i øjeblikket efter en gennemført forhøjelse 1400 kr. pr. år.

Styrelsen har drøftet muligheden af at *forhøje årbogspræmien* fra 1000 til 1500 kr. hvert tredje år, men har endnu ikke taget definitivt stilling til sagen.

De nye regler for tryksagsforsendelser har rejst forskellige problemer. Vi har haft en drøftelse med postvæsenets konsulent om sagen og vil snarest udsende en nærmere redegørelse til medlemmerne.

Den nye *omsætningsafgift* rejser også en række problemer for de foreninger og samfund, som ikke blot udsender tidsskrifter, men også særlige værker med en omsætning på over 10.000 kr. Vi har haft en orienterende forhandling med det lokale toldkammer, men er klar over, at drøftelserne må føres på et højere plan. Det vil måske være rigtigst at vente, indtil der foreligger lidt mere udførlige retningslinier for beregning af OMS, registrering m.m.

Drøftelse af formandens beretning. Redaktør *Verner Hansen*, Lolland-Falster, fandt mødeformen udmærket, men ønskede mere plads i lokalet, bl.a. så man kunne foretage notater. Med hensyn til fredningen havde Dansk Historisk Fællesforening ingen bemyndigelse til at pålægge samfundene opgaven, der måtte være frivillig. Forsøget med at etablere amtsudvalg var krampagtigt, og det var modstridende at hævde, at man ikke ville lave nye organisationer samtidig med, at man oprettede amtsudvalg. Det var langt rimeligere at aktivisere de eksisterende organisationer. Formandens bemærkninger i årsberetningen om regionalradioen måtte modsiges. Der var virkelig gjort meget for et samarbejde. På Lolland-Falster havde regionalradioen således bestræbt sig for at tage historikerne med i arbejdet, uden at den var blevet opfordret til det. Regionalradioen er også medlem af det amtshistoriske samfund. Det var udmærket med kurser for lærere i aftenhøjskolen, men det ville dog være mere naturligt at arrangere sådanne kurser i hvert enkelt amt, det kunne der godt fås tilskud til.

I forbindelse med Fællesforeningens bogudgivelser måtte man også huske at udgive mere almindelig litteratur, der kunne skabe historisk interesse. Med hensyn til tanken om genoptryk af Håndbog for danske Lokalhistorikere var der grund til at gøre opmærksom på, at denne bog savnede meget af det stof, som findes i Håndbog for hjemstavnskultur. Der er udkommet en museumsfører for København, men den er altfor lille af omfang, og der burde udsendes et nyt værk, der omfattede hele landet.

Formanden svarede, at det ville være ønskeligt med et bedre mødelokale, men det var svært at finde. Med hensyn til fredningen var spørgsmålet drøftet på to årsmøder, og styrelsen havde fået bemyndigelse til at arbejde videre med det. Den kendsgerning, at nogle var imod planen, kunne derfor ikke afholde styrelsen fra at tage sagen op, da man havde indtryk af, at der var flertal for tanken. Den udsendte skitse var et forslag; fællesforeningens styrelse kan ikke pålægge medlemmerne noget arbejde og vil aldrig forsøge derpå. Formanden ville fastholde, at der med skrivelens formulering ikke var tænkt på at oprette nye organisationer, det fremhæves udtrykkeligt, at man ville bygge på det bestående. Det er ivoerigt det samme, som redaktør *Verner Hansen* vil gøre, og der er derfor ingen uoverensstemmelse. Skitsen er blot en vej, man kan gå. Med hensyn til regionalradioen beklagede formanden formuleringen, der kunne misforstås. Ordene om at der var sket lidt eller intet, var møntet på samfundene og ikke på lokalradioen, og under denne synsvinkel ville formanden fastholde sin udtalelse. Det var svært at arrangere kursus for lærerne i aftenhøjskolen amtsvis. Fællesforeningens opgave er at give inspiration og instruktion, og den kan ikke holde kurser for hvert enkelt amt. Det må ske på landsbasis, og det er bl.a. forudsætningen for at få tilskud til disse kurser. Lokalkurserne må holdes på andet grundlag. Formanden var ikke glad for nu at tage stilling til spørgsmålet om Håndbog for danske Lokalhistorikere, men han ville gerne høre, om der var interesse for et genoptryk. Fællesforeningen har fået mange bestillinger på bogen.

Direktør *Knud Klem* kunne tiltræde formandens bemærkninger om håndbogen. Spørgsmålet om museumsføreren vil blive berørt på mødet den næste formiddag, da man ønsker en revision af museumsstaten. Politikens Forlag har i en billigerie udsendt en bog om museer, der berører en væsentlig del af landet, det vil derfor være vanskeligt nu at udgive en ny museumsfører. Man ville imidlertid gerne drøfte mulighederne i museumsforeningen, og direktør *Klem* takkede for forslaget.

Redaktør *Friis*, Varde, var ked af at udtale sig om mødeformen, da han havde været med til forliget om den nuværende form, og det derfor var halvpinligt at komme og være utilfreds bagefter. Det var dog et spørgsmål, om det var

klogt med sideløbende møder. Foreningen skal leve af den publicity, der kan skabes om arbejdet, og det er herigennem, man skal få fat i de unge, der skal afløse. Denne publicity skal skabes via pressen, og det er svært at få presse på på tre møder af virkelig interesse. Man burde derfor overveje, om man skal fastholde den nye mødeform. Det var ikke helt rigtigt, at der var sket lidt eller intet med hensyn til regionalradioen. Varde museum havde haft 50 års jubilæum, det var ikke blevet omtalt i regionalradioen, hvad der imidlertid var ganske rigtigt. Var dette jubilæum blevet omtalt, skulle alle jubilæer med. Man skal hidkalde regionalradioen via pressen, og man burde derfor overveje, om ikke de tre foreninger tilsammen kunne skaffe penge til ansættelse af en pressesekretær, der kunne formidle kontakten til radio og presse. Den pågældende skulle have en god uddannelse, men behøvede ikke at være for meget akademiker.

Redaktør *Verner Hansen* hævdede, at man med oprettelse af amtsudvalg ville skabe en helt ny organisation. Han vendte sig stærkt mod tanken og ville ikke være med til at oprette noget udvalg. En pressesekretær vil ikke kunne klare stoffet i regionalradioen, kontakten skal knyttes på lokal basis. Det er amtsamfundenes skyld, hvis der ikke er kontakt. Det var ikke tanken at afskaffe det nuværende kursus for lærere i aftenhøjskolen, men der var også basis for lokale kurser. Man kunne få tilskud gennem amtsungdomsnævnene, som amtsamfundene kunne søge kontakt med for at få arrangeret sådanne kurser. Politikens museumsfører omfatter ikke hele landet, og der ville være interesse for et værk, der var landsomfattende.

Museumsinspektør *Peter Seeberg*, Viborg, fortalte, at hans museum havde en god kontakt med regionalradioen og havde haft mange udsendelser. Vanskeligheden var faktisk at dæmme op for udsendelserne, da mange emner var for små til, at de burde komme i regionalradioen. Radioen henvendte sig selv til museet, og det var let at få et godt samarbejde, det var blot at tage telefonen. Skoleinspektør *Strange Nielsen*, Midtjylland, spurgte, om man kunne fortsætte drøftelsen nu, da emnet også stod på dagsordenen for de amthistoriske samfunds møde. *Formanden* svarede, at spørgsmålet kunne tages op på sektionens mødet i morgen og derefter eventuelt på det afsluttende repræsentantmøde.

Skoleinspektør *Strange Nielsen* bragte en hilsen fra historielærerforeningen, der nu har 500 medlemmer og er begyndt at udgive sit eget blad. Foreningen havde drøftet forholdet til andre historiske foreninger, som man meget gerne ville samarbejde med. Man kunne bl.a. orientere Fællesforeningen om, hvor historielærerforeningens medlemmer boede, og på den måde kunne Fællesforeningens medlemmer få mulighed for at knytte kontakt med historielærerforeningens medlemmer med henblik på gensidig hjælp.

Museumsdirektør *Knud Klem* understregede, at mens naturfredningen er godt organiseret, gælder det samme ikke bygningsfredningen. F.eks. ville Det særlige bygningssyn formentlig være glad for at modtage hjælp. Sagen var af betydning og tanken god, men den skulle drøftes rundt om. Spørgsmålet om museumsføreren vil blive drøftet i museumsforeningen, og direktør *Klem* rettede en tak til *Strange Nielsen* for hans forslag, som også interesserede museumsforeningens medlemmer stærkt.

Bankfuldmægtig *Calov*, Kalundborg, vendte tilbage til spørgsmålet om årsmødets struktur, idet han var modstander af møder på 3-4 dages varighed. Skulle amatørerne komme med til mødet, var det vigtigt, at dette var kort, selv om det så ville gå ud over Tordenskjolds soldater, der ikke kunne komme med til alle arrangementerne.

Overarkivar *Rise Hansen*, Rigsarkivet, frarådede et uændret optryk af Håndbog for danske Lokalhistorikere, især fandt han leksikonet for tyndt. Der ville

blive et større salg med en ny og udbygget udgave. Kulturhistorisk leksikon for Nordens middelalder havde fået stor økonomisk støtte, hvorfor kunne der så ikke også skaffe støtte til et leksikon, der skulle dække den følgende tid.

Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Frederiksborg Slot, understregede betydningen af fredningsagen. Mange bygninger stod i fare, man havde haft et kedeligt eksempel i Hillerød, og nu var det Udby præstegård, der stod i fare for nedrivning. Der burde gøres en indsats fra lokal side for at redde denne bygning, det hele var ikke et spørgsmål om organisation, men om at gøre indsigelse. Museumsdirektør *Riismøller*, Aalborg, mindede om klostermuren i Slagelse, der nu skulle sløjfes, og sluttede sig iøvrigt til direktør Paulsens udtalelser.

Formanden svarede, at problemet om en ny organisation eller ej var et fortolkningsspørgsmål. Hvor man havde tillidsmænd, burde man udnytte dem. Man måtte dog ikke glemme, at sagen var rejst efter henvendelse fra naturfredningsforeningerne til Fællesforeningen, en henvendelse, der blev støttet af den daværende rigsantikvar, dr. Brøndsted. Museumsfolkene har her understreget sagens vigtighed, og alle foreninger har et ansvar for den historiske fredning. Spørgsmålet skal løses, det gælder blot om at finde en form, sådan at man får at vide, hvor det er galt. *Formanden* ville gerne høre nærmere om mulighederne for at arrangere kurser for lærere i aftenhøjskolen på lokal basis. Hvis der var økonomiske og praktiske muligheder herfor, kunne styrelsen godt tænke sig at tage tanken op. Endvidere takkede formanden skoleinspektør Strange Nielsen for den gode idé. Samtidig efterlyste han flere udtalelser fra repræsentanterne angående mødeformen. Med hensyn til Håndbog for danske Lokalhistorikere ville det være værdifuldt, om overarkivar Rise Hansens forslag kunne føres ud i livet. Men det ville være en anden og langt større sag. Håndbogen fik i sin tid betydeligt tilskud, og man kunne næppe vente at få flere penge, så længe middelalderleksikonet endnu ikke er afsluttet. Man måtte også huske, at håndbogen henvendte sig til lokalhistorikere, som formodentlig ikke ville have den samme interesse for et stort værk som for et genoptryk af det gamle værk. Fællesforeningen ville gerne tage den store plan op, men såvidt formanden kunne se, mangiede man tre ting: midler, redaktør og medarbejdere.

Der meldte sig herefter ikke flere talere under dette punkt, og formandens beretning blev godkendt.

Kassereren aflagde regnskabet og forelagde budgettet for 1962/63. Samtidig redegjorde han for regnskabsførelsen i det forløbne år og beklagede, at der på grund af regnskabsførerens dødsfald var blevet for kort tid for revisorerne. Han bemærkede endvidere til regnskabet, at den tilsyneladende tilbagegang ikke var reel, da der var ret store tilgodehavender på salg af skrifter.

Kommunefuldægtig *Olav Christensen*, Haderslev, rettede en trykfejl i regnskabet og bad om, at revisorerne næste år måtte få regnskabet i bedre tid.

Bankfuldmægtig *Calov*, Kalundborg, foreslog, at man foretog en optælling af de skrifter, der var på lager, således at man kunne opgøre foreningens formue. *Sekretæren* mente, at dette ville være et meget stort arbejde navnlig i betragtning af de mange hæfter af Fortid og Nutid, der ligger på lageret. *Kassereren* sluttede sig til denne bemærkning og sagde, at man ikke kunne belaste folk med så stort et arbejde.

Museumsdirektør *Riismøller*, Aalborg, spurgte, om man ikke kunne entrere med Boghandlernes Kommissionsanstalt, og spurgte, hvad det kostede. Dertil blev fra salen svaret: 55 % af bogladeprisen. Museumsinspektør *Peter Seeberg* svarede, at det var dyrt at samarbejde med Kommissionsanstalten. Man kunne komme ud for, at denne forlods krævede 1.500 kr. pr. måned uanset omsætningen.

Museumsdirektør *Knud Klem* spurgte, om man i de amtshistoriske samfund, navnlig de to, som revisorerne havde forbindelse med, optalte lageret af usolgte skrifter. Han mente, at man kunne tage dette spørgsmål roligt.

Kgl. ordenshistoriograf, administrator, dr. phil. *Albert Fabritius*, Sprog- og Litteraturselskabet, mente, at det var nok, at lageret af skrifter var tilstede. Han spurgte, om revisorerernes godkendelse på det omdelte regnskab kun gjaldt selve regnskabet og ikke status. Kommunefuldmægtig *Olav Christensen* sagde, at dette var et rent typografisk spørgsmål, men godkendelsen gjaldt også status.

Overarkivar *Rise Hansen* spurgte om, hvorfor de ikke modtagne tilskud manglede på regnskabet. *Formanden* svarede, at regnskabet var et kasseregnskab, som kun gik til 31. marts 1962, og de pågældende tilskud var modtaget efter denne tid. Overarkivar *Rise Hansen* spurgte, om tilskudene var forfaldne til udbetaling inden den 31. marts. *Formanden* svarede, at det var de, og de var også modtaget senere. Derefter blev regnskabet godkendt.

Fastsættelse af kontingent. *Formanden* foreslog, at satserne godkendtes uden ændringer, hvilket skete.

Valg: *Formanden*, Roar Skovmand, Niels Oxenvad og Knud Prange blev genvalgt. Også de to revisorer B. Calov og Olav Christensen, genvalgtes.

Formanden meddelte, at årbogspræmien for 1958-60 er blevet tildelt lærer Alfred Kaae for hans artikel Lundenæs Len i Hardsysselske årbøger 1959.

Styrelsens bedømmelse lyder således:

Ved gennemgangen af de historiske årbøger for årene 1958-60 har D.H.F.s styrelse med tilfredshed bemærket, at den stigning i kvaliteten af årbogshandlingerne, som har kunnet spores i de senere år, har holdt, ja måske kan der endda tales om yderligere fremgang. Der er mange gode bidrag i de tre års årbøger, og det har ikke været helt let for styrelsen at træffe valget m.h.t. udvalget af årbogsprisen. Styrelsen er imidlertid standset op ved førstelærer *Alfred Kaae's* store afhandling om Lundenæs Len i Hardsyssels årbog 1959. Alfred Kaae har med denne afhandling givet et vægtigt bidrag til Ringkøbing amts historie, især i første halvdel af 1600-årene, og han har gjort det i en veldisponeret og velskrevet, omend noget bredt anlagt afhandling, der fylder ikke mindre end 100 sider. Hans hovedkilde er Lundenæs lensregnskaber, der er bevaret 1610-57; endvidere har han især udnyttet jordebøger og Kancelliets Brevbøger. Et utal af enkeltoplysninger er udskrevet herfra og som et puslespils mange brikker samlet til en helhed. Der berettes om lensgården og dens bygningshistorie, om lensmænd og ladegårdsdrift, om bøndernes forhold, deres hoveriydelser og afgifter, om retslige forhold og dagliglivets foreteelser. Af lensregnskabernes tørre tal formår han at fremtrylle små maleriske optrin som f.eks. uddelingen af julemåltidet på Lundenæs til de fattige. Kaae har vist overordentlig megen flid ved gennemgangen af de mange pakker lensregnskaber, og han har fremlagt et stort og værdifuldt materiale, værdifuldt såvel for den historisk interesserede læser i Ringkøbing amt som for de faghistorikere, der ser udviklingen i Lundenæs len som et led i et større hele. De sidste vil kunne rette anker mod dette eller hint i afhandlingen, bl.a. Kaaes ikke helt tilfredsstillende kendskab til den foreliggende litteratur vedrørende sit emneområde, men den væsentligste anke må vist rettes mod hans uheldige kildeangivelser. Lad være, at der ikke henvises til de enkelte lensregnskaber; den interesserede vil, omend til tider med noget besvær, kunne finde frem til kildestederne her. Være er, at Kaae ganske tilfældigt snart bringer kildehenvisningerne i selve teksten, snart i et lille noteapparat bag efter artiklen. Også ved tidligere årbogspræmieringer er der rejst kritik over mindre gode kildehenvisninger, og det tidspunkt må

nu snart være inde, hvor D.H.F.s styrelse ikke længere kan præmiere afhandlinger, der udviser forsømmelser på dette felt. Det påhviler også årbogsredaktionerne at give den fornødne vejledning her.

Kaae er den typiske, hjemmegroede lokalhistoriker, der i en lang række gode afhandlinger og sognehistorier har udvidet vort kendskab til Ringkøbing amts fortid, og det er på baggrund heraf styrelsen en særlig glæde i år, det år han efter gammel målestok når støvets alder, at kunne yde ham den anerkendelse, der ligger i at få tildelt D.H.F.s årbogspris.

Lærer *Alfred Kaae* takkede for præmieringen og rettede takken dels til Dansk Historisk Fællesforening og dels til arkiverne. De sidste takkede han især for vejledning og den liberale udlånspolitik, uden hvilken afhandlingen om Lund-næs Len aldrig var fremkommet. Han takkede desuden årbøgerne for den inspiration og det store stof, de gav. Rigsarkivar, dr. *Svend Aakjær* modtog på Rigsarkivets vegne lærer Kaae's tak og tilføjede, at det var morsomt som arkivmand at kunne være med til at hjælpe en forsker med så mange talenter.

Mødet sluttede derefter for at blive genoptaget lørdag eftermiddag, hvor der først blev givet en kort redegørelse for, hvad der var sket på formiddagens sektionsmøder. Derefter genoptoges diskussionen.

Skolinspektør *Strange Nielsen*, Midtjylland, fortalte om det nære samarbejde, man på Sjælland havde med Næstved-senderen, som bl.a. havde lovet at bringe lokalhistorisk stof mindst én gang om måneden. Der ville også komme en fast rubrik, hvor man omtalte historisk litteratur vedrørende regionen.

Redaktør *Friis*, Varde, komplementerede Næstved for det gode forhold til regionalradioen, det var jo navnlig udmærket, hvis der var nogle, der hørte udsendelserne. Det var der ikke altfor mange, der gjorde i Vestjylland. Man skal sørge for at skabe publicity omkring foreningernes arbejde, der er altfor mange, der ikke kender til det. Dagbladene skrev således ikke meget om årsmødet, i et lokalt blad havde der været 67 linier, aftrykt efter programmet, og redaktør *Friis* efterlyste igen en pressesekretær. Fællesforeningens årbogspris kunne være lige så god som det danske akademis pris på 50.000 kr. Tildelingen af årbogsprisen til lærer Kaae burde have været med i alle bladene.

Overinspektør *Holger Rasmussen*, Nationalmuseet, støttede redaktør *Friis* i, at man burde bruge pressen, og især burde lærer Kaae's pris have været omtalt. Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Frederiksborg, understregede, at det var vigtigt med ægthed. Man måtte gerne benytte pressen, men man måtte ikke skabe falsk sensation.

Sekretæren redegjorde for Fællesforeningens henvendelser til pressen forud for årsmødet. De 4 pressebureauer, de lokale blade og de største hovedstadsaviser havde fået tilsendt program med indbydelse til at overvære møderne. Man havde ikke – hvad man formentlig burde have gjort – udsendt meddelelse om, at der ville blive uddelt en årbogspræmie. Dette havde man imidlertid prøvet for 3 år siden ved årsmødet i København, men der havde ikke været særlig avisomtale i den anledning.

Direktør *Paulsen* mente, at den lokale presse burde være repræsenteret, så ville nyheden nok forplante sig ud over landet. Fejlen er imidlertid vores. *Formanden* sagde, at man ville tage spørgsmålet op i styrelsen, det var urime-ligt, at der var så lidt presse på årsmødet. Man skulle nok overveje at forsyne pressen med mere materiale. Museumskonsulent *Halkjær Kristensen* fortalte, at Sjællandsposten havde haft en mand med på mødet.

Museumsinspektør *Egon Eriksen*, Tøjhusmuseet, fortalte, at man på hans museum havde brugt at invitere pressens repræsentanter til vin og kransekage ved udstillingsåbninger. Han foreslog derfor, at man ikke blot inviterede journa-

listerne til mødet, men også til frokost og middag. Man kunne desuden forsyne aviserne med et mødereferat allerede samme aften, som repræsentantmødet havde været afholdt.

Amanuensis *P. Chr. Nielsen*, Hørsholm, spurgte, om de lokale aviser var inviteret med til excursionen, i modsat fald kunne man eventuelt nå det endnu.

Redaktør *Friis*, Varde, sagde, at forslaget om at invitere pressen med til frokost og middag lå ganske uden for hans bemærkninger. Hans ord tog sigte ind ad mod foreningerne, og iøvrigt stred det imod moderne presseetik at tage mod indbydelser til middage. Redaktør *Åge Petersen*, Middelfart, erklærede, at det ikke var nødvendigt at beværte pressen for at få omtale i aviserne. Dette synspunkt var helt forkert, og han anbefalede, at Fællesforeningens formand og formanden for det lokale amtssamfund forud for det næste årsmøde gik rundt til de forskellige redaktioner og spurgte, om man sendte repræsentanter til mødet. Kontakten med radio og presse var nødvendig, da vore bevillinger i sidste ende kunne afhænge deraf. Han ville gerne stå bi med råd og dåd.

Formanden tilsluttede sig de sidste bemærkninger. Han sagde, at man ville tage spørgsmålet om forbindelse med radio og presse op i styrelsen. Han var glad for redaktør Verner Hansens indlæg på mødet aftenen før, det var altid godt, når problemerne kunne sættes under debat, og han syntes, at der havde været en mere levende drøftelse på dette årsmøde end på de tidligere. *Formanden* var betænkelig ved overarkivar Rise Hansens forslag om en udvidet håndbog for danske lokalhistorikere. Styrelsen ville som tidligere vedtaget arbejde videre med tanken om et fotooptryk. *Formanden* ville gerne høre nærmere fra redaktør Verner Hansen om kursus for lærere i aftenhøjskolen på rent lokal basis. Drøftelserne havde vist, at der var et stærkt behov for en historisk fredning, og trods kritikken var det en opgave, som styrelsen gerne ville arbejde videre med, dog med de bestående fredningsorganisationer som grundlag. Det var rart, at det havde vist sig, at udtalelserne i beretningen om den manglende kontakt med lokalradioen var delvis forkerte. *Formanden* mente dog, at der visse steder kunne gøres mere, end der hidtil var gjort, og der var i hvert fald store muligheder på dette område.

Derefter drøftedes mødestedet for årsmødet 1963. Museumsdirektør *Riismøller*, Aalborg, fortalte, at Aalborg Museum havde 100 års jubilæum i 1963, og at man derfor gerne ville være vært ved årsmødet. Museet afholdt i Aalborgshallens foyer en stor udstilling, som varede til omkring 12.-14. august. Han spurgte, om det var muligt at afholde årsmødet inden denne dato.

Redaktør *Friis* og overinspektør *Holger Rasmussen* støttede tanken, mens skoleinspektør *Strange Nielsen* frarådede tidspunktet, der faldt sammen med skoleårets begyndelse. Museumsdirektør *Paulsen* foreslog, at man berammede årsmødet til den sidste fredag, lørdag og søndag i skoleferien. Da der ikke kom flere forslag fra forsamlingen, kunne *formanden* konkludere, at styrelsen havde fået bemyndigelse til at følge dette sidste forslag.

Formanden afsluttede derefter mødet med en tak til dirigenten.

DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING

REGNSKAB 1961—62

Kasseregnskab 1. april 1961 - 31. marts 1962

INDTÆGTER

<i>Beholdning pr. 1/4 1961</i>		16.163,73
<i>DHF's almindelige regnskab</i>		
Kontingenter og bidrag:		
Foreninger m.m.	4.160,51	
Museer	2.342,50	
Arkiver m.m.	1.510,00	
By- og amtsråd	670,00	8.683,01
Tilskud:		
Bauers Calender	1.580,00	
Georg Hansens metodelære	2.000,00	
DHF's håndbøger	2.000,00	5.580,00
Beskæftigelsesarbejde	11.373,29	
Salg af Heraldisk Nøgle	299,00	
Salg af skrifter	16.161,82	
Fortid og Nutid	7.407,86	
Renter	312,50	
Årsmødet	504,70	50.322,18
<i>Særlige konti:</i>		
Lokalhistorisk konsulentvirksomhed	2.000,00	
Manuskriptregistrering	1.950,00	3.950,00
	Ialt:	70.435,91

UDGIFTER

<i>DHF's almindelige regnskab</i>		
Styrelsesudgifter	1.852,23	
Sekretærhonorar	700,00	
Kontorhold, porto, tryksager	7.015,45	
Årsmødet	608,05	
Fortid og Nutid:		
Trykning	12.409,20	
Forfatterhonorar	3.015,18	
Redaktørhonorar	700,00	
Forskelligt	126,80	16.251,18
Beskæftigelsesarbejder	11.242,31	
Andre skrifter	20.649,54	
Forskelligt	594,59	58.913,35
<i>Særlige konti:</i>		
Lokalhistorisk konsulentvirksomhed	1.615,60	
Manuskriptregistrering	3.762,00	5.377,60
<i>Beholdning pr. 1/4 1962:</i>		
Giro	1.173,85	
Bank	4.971,11	6.144,96
	Ialt:	70.435,91

Status pr. 31. marts 1962

Beholdningerne fordeler sig således:

Foreningens egne midler:

Beholdning 1/4 1961	6.084,02		
Merforbrug 1961/62	÷ 8.591,17		
Hensat til manuskriptregistrering	÷ 400,00	÷ 2.907,15	

Kulturhistorien:

Beholdning 1/4 1961	903,97		
---------------------------	--------	--	--

Lokalhistorisk konsulentvirksomhed:

Beholdning pr. 1/4 1961	2.253,25		
Merindtægt 1961/62	<u>384,40</u>	2.637,65	

Manuskriptregistrering:

Beholdning pr. 1/4 1961	2.486,42		
Merudgift 1961/62	<u>1.812,00</u>	674,42	

Danske historikere:

Beholdning 1/4 1961 og 1/4 1962	1.836,07		
---------------------------------------	----------	--	--

Udgivervirksomhed:

Beholdning 1/4 1961 og 1/4 1962	2.000,00		
---------------------------------------	----------	--	--

Hensat til årbogspræmiering:

Beholdning 1/4 1961	600,00		
Merindtægt 1961/62	<u>400,00</u>	<u>1.000,00</u>	<u>9.052,11</u>
			<u>6.144,96</u>

A K T I V E R

Foreningens egne midler: Beholdning	÷ 2.907,15
Særlige konti	9.052,11
Tilgodehavende for henvist erhvervshæmmet	2.130,03
Ikke-modtaget statstilskud for 1961/62	5.500,00
Ikke-modtaget tilskud fra Historisk Fællesfond	900,00
	<u>14.674,99</u>

P A S S I V E R

Samf. for da. Gen. og Pers.hist. for Heraldisk Nøgle	<u>144,00</u>
	<u>14.530,99</u>

Beholdningen på 6.144,96 findes på bankbog nr. 53236 i Andelsbanken i Viborg med 4.971,11 kr. og på girokonto nr. 86264 med 1.173,85 kr.

Viborg, den 20. august 1962.

sign. Johan Hvidtfeldt,

sign. H. K. Kristensen,

Regnskabet er revideret, fundet rigtigt og stemmende med de foreliggende bilag. Beholdningens tilstedeværelse er konstateret.

Haderslev og Kalundborg, den 23. august 1962.

sign. Olav Christensen.

sign. B. Calov.

I N D H O L D

<i>Bengt Holbek: Litteratur om folkeminder 1954-61</i>	433
Anmeldelser	
C. J. Becker: Førromersk jernalder i Syd- og Midtjylland (Erling Albrechtsen)	452
Odd Nordland: Primitive Scandinavian Textiles in Knotless Netting (Axel Steensberg)	455
Kai Uldall: Gammel dansk fajance (Helge Søgaard)	456
Karl Mattisson: Det sydsvenska halmtaket (Bjarne Stoklund)	458
Henning Henningsen: Crossing The Equator (Bjarne Stoklund)	459
Das Bundesarchiv und seine Bestände (C. Rise Hansen)	461
Johannes Jensen: Nordfriesland in den geistigen und politischen Strömungen des 19. Jahrhunderts (G. Japsen)	462
Herr und Knecht. Antifeudale Sagen aus Mecklenburg (Iørn Piø)	463
Højesteret 1991-1961 (Knud Waaben)	464
Mogens Lebech: Danske købstæder for to hundrede år siden og i dag (Niels Oxenvad)	466
V. E. Clausen: Det folkelige danske træsnit i etbladstryk 1650-1870 (Povl Eller)	467
Dansk kulturhistorisk Museumsforenings årsmøde i Næstved 1962	468
Sammenslutningen af lokalhistoriske arkiver	474
Dansk Historisk Fællesforenings årsmøde i Næstved 1962	476
Dansk Historisk Fællesforenings regnskab 1961-62	495